

95

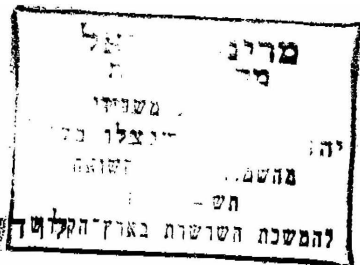
רבי זאב ליפשיץ

תולדותיו ותולדות אבותיו, רבותיו וגיסו
אדמו"ר הגאון הקדוש איש אלקים
מו"ה אברהם מטשכנוב,
— עיר אזורקוב ורביניה. —

מאת

פינחס זליג במו"ה אברהם הירש גליקסמן מלודז.

Digitized by Touro College Libraries
For Project Zikaron
www.zikaron.tourolib.org
2021

תרצ"ה — תרצ"ה

דפוס "קולטורה", לודז.

RABBI WOLF LIPSZYC

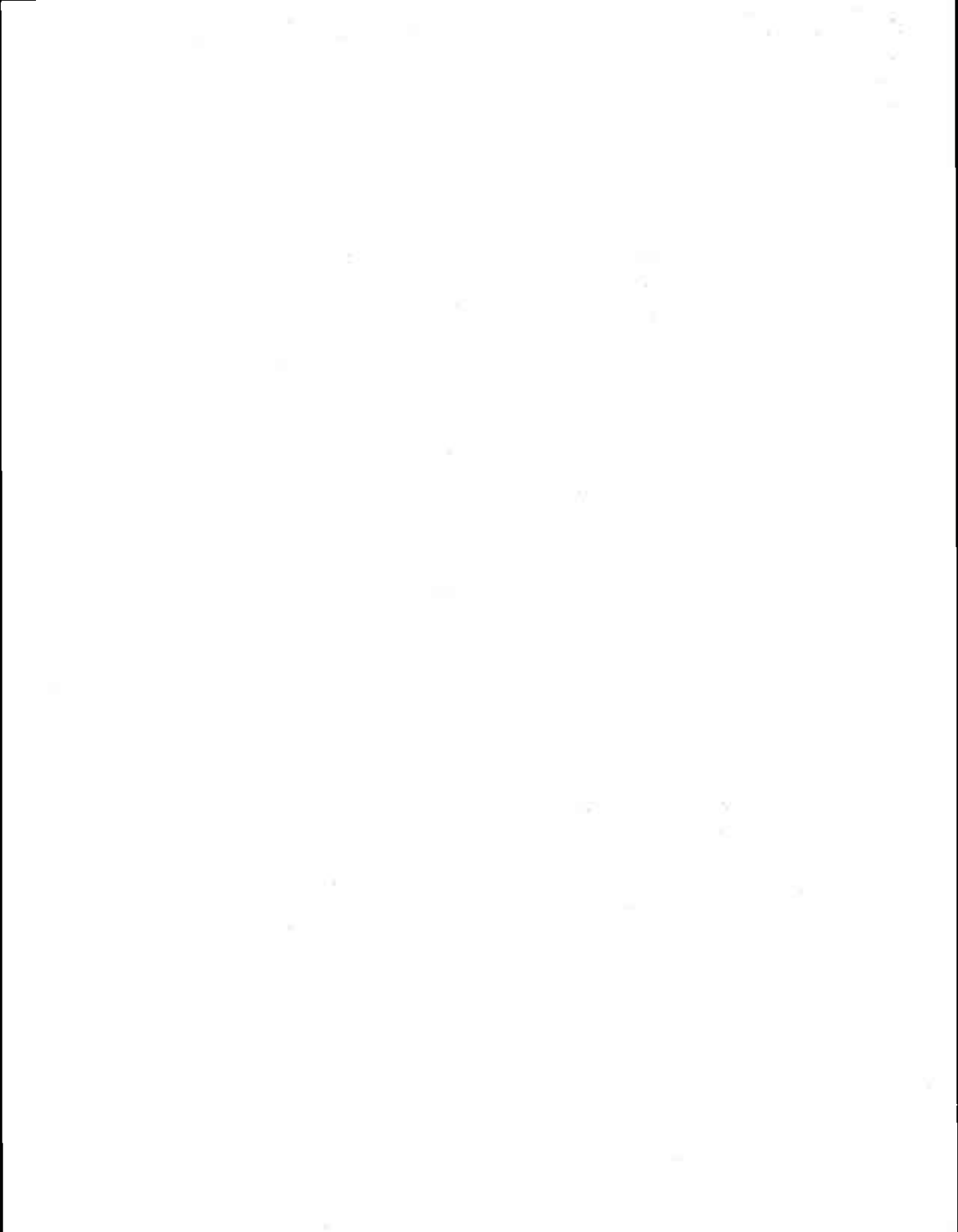
Jego życie, przodkowie, nauczyciele, szwagier jego,
Cadyk Rabbi ABRAHAM LANDAU z Ciechanowa
oraz miasto Ozorków i jego rabini.

Zebrał i ułożył

P. Z. GLIKSMAN, Łódź, Zawadzka 16a. Tel. 164-47.

Wydawnictwo „KULTURA” Łódź.

PRINTED IN POLAND

א. פתח דבר.

הרב ר' זאב ליפשיץ גאון וצדיק.

הרב ר' זאב ליפשיץ, ששער זה נקרא בשמו, הלך לעולמו זה קרוב לשבעים שנה. אין אפוא אתנו איש היודע ומכיר אותו. את אפיו ואת מדת גדולתו בחורו ובחכמה. עם היות כל ימיו תורתו ואומנתו, כי רב אב"ד ור"מ היה בשלש קהלות מצוינות: ראדזינאוו, מלאווא ואזורקוב, לא כתב חושי תורה בספר, או אולי כתב, כאשר באמת כן שמעתי מספרים, ולא הוציאם לאור. מאין אפוא נדע להעריך טיבו וערכו כראוי. אמנם שם טוב השאיר אחריו הרב ר' זאב ליפשיץ, זכרו עוד חי בקרב רבים מיהודי פולניה, כבר בילדותי שמעתי מפי אבא ז"ל דברים של טעם בשמו, וגם בספרי "עיר לסק וחכמיה" הזכרתיו לשבח במלים מעטות, בכ"ז כאשר הציע לפני אחד מנכדיו הנכבדים, הוא מר זאב בן הגביר הנכבד מר ירחמיאל ליפשיץ ע"ה, אשר נקרא על שמו, לכתוב מונוגרפיה של זקנו זה בספר, הייתי נבון מבלי דעת מה לעשות, להיותי חושש, כי ספר כזה לא יהיה חשוב בעיני הבריות.

החיליתי לחפש בספרים, שחברו בני דורי, להודיע, אם בהם יזכר שמו, והנה זה מצאתי, כי אמנם נזכר הוא שם לתהלה ולתפארת וכי תארוהו בשם "גאון וצדיק", ראשונה ראיתי את הספר "בכורי שלמה", אשר מחברו הוא יליד עירו ואזורקוב, הרב הגדול בתורה, איש אמת וגביר, הנשיא לקופת רמבה"נ בארץ ישראל כולל פולין, ר' שלמה אברהם רוזעכטע, והנה הוא כותב בחקדמתי: "גם אזכיר לשובה את מורי ורבי המובהק שארי ומח' הגאון הצדיק המנוח כקש"ת מו"ה זאב ליפשיץ, שהיה אב"ד דפה ואזורקוב לשלשים שנה, שהדריכני בדרך הלמוד הישר, תנצב"ה". בספר שאלות ותשובות שהוא נמצא מכתב-תשובה מאת הגאון המפורסם ר' אביגדור יהודה ליב הלוי אבד"ק קייל, והנה גם הוא מכתבו בשם "גאון וצדיק", והוא מפלפל בדבר חידושו, אשר הציע לפניו תלמידו הנזכר, וחולק לו כבוד גדול. (ראה, "בכורי שלמה" חלק יו"ד סימן י"א).

עוד מצאתי בספר "קובץ דרושים", שיוצא לאור לעתים ע"י אגודת הרבנים בפולין, כי בחוברת התשיעית (תר"ץ ורשה) נמצא מכתב תשובה אליו מאת הרב הגאון המפורסם ר' ארי' יהודא יעקב מייזלש אבד"ק פיוטרקוב, והנה הוא כותב בזה"ל: "תגדל תפארתו ככוכב במשמרתו כבוד מחו' ידיד נפשי ולבי הרב הגאון גדול החריף ובקי המפורסם וכ"י מו"ה זאב ליפשיץ נ"י האבד"ק ואזורקוב יע"א. מכתבו דמר השגתי, אם אמנם כי הרב הגאבד"ק לינטשיץ רב גוברי' מאד, וראיתי מדבריו כי לדעתו הי' יאות לעצור מלקנות, אכן לענין הדין אחר שכבר הורה חכם כה"ה אין חשש בזה".

הן עדות נאמנה היא דברי גדולים בישראל הנזכרים, כי גאון וצדיק היה הרב ר' זאב ליפשיץ, וכי מרבין תורה היה כל ימיו ומדריך את תלמידיו בדרך הלמוד הישר^(*). בכל מקום שבו ישב על כסא הוראה, היה עיניו צופיות על הדור הצעיר ללמוד תורה, ועל דבריו בחוראה יש לסמוך, כראוי לגאון וצדיק.

(*) היה"ר ר' שלמה אברהם רוזעכטע התכון בודאי לדברי ה"תוספות יום טוב" כפרק אבות על המאמר: "העמידו תלמידים הרבה", כלומר להעמידם על רגליהם בחבנות אמתתה של תורה, שחיו עמידה וקיום, כי השקר אין לו רגלים צ"ש.

הרב ר' זאב ליפשיץ
גאון וצדיק

גם תפארת אבות היתה לו, כי אבותיו, הן מצד אביו, הן מצד אמו, היו אנשים חשובים מאד, גדולים בתורה, בדעת ובצדקה. ועל איש אשר כמוהו בודאי נכונים דברי הגאון החסיד ר' אלעזר הכהן בהסכמתו לס', "שם הגדולים החוש" לאמר: "ספר זה הוא משום יקרא דשכבי, והצדיקים כאשר ברתו מן הכבוד בחייתם, כן רודף אחריהם הכבוד אחרי מותם, וה' מעורר בכל דור ודור אנשי מדע, שיחברו חבורים להזכיר שמות הצדיקים אשר בארץ המת".

ובכן קרבתי אל המלאכה החשובה אשר הוצעה לפני, כתבתי את תולדותיו ותולדות אבותיו בספר, כפי אשר חקרתי ודרשתי מפי ספרים ומגידי אמת, וקראתי את הספר על שמו: "רבי זאב ליפשיץ". ומאשר זכרונותיו קשורים ואחוזים בזכרונות גיסו איש אלקים קדוש רשכבה ג' רבי אברהם מששיכנוב, לא מנעתן מלכתוב גם על אודות דרכו בקודש, תולדות ותולדות אבותיו ובניו הג' וליום, שבהם ישראל יתפאר, והנה שאלתי אודותם במכתב את נכדו הגדול, הגאון הצדיק והסופר מהיר, ר' מנחם מנדל חיים לנדא שליט"א, שהוא היחיד בדורנו היודע בטיב הענין הזה, ויואל בסובו לכבדני במכתבי-מענה חשובים, ואמרתי לשים להם מקום בספר הזה, למען יתענגו עליהם רבים, ומענין לענין נמשכתי לכתוב ג"כ דברים מעטים על העיר אזורקוב בכלל ועל הרבנים הגאונים שהיו בה מיום תוסדה עד היום הזה בפרט — ויצא הספר חזק.

ועוד לי מלים של התנצלות, על אשר לא כתבתי בספר זה המלה "ז"ל" או "זצ"ל" אחרי שהבאתי שם חכם שכבר נפטר, כי התנהגתי לפי ההלכה למעשה של הגאון המפורסם ר' ישעיה פיק, שכתב בספרו "שאלת שלום" שאין מי הצורך לכתוב כן בספר, "למען הקל עופות הוצאות הדפוס מעל המוציא ספרו לאור, כי גם בהעדר המלה ז"ל, אין העדר כבוד וזלזול". וראייתו היא מדברי "ספר חסידים" סימן תשמ"ה: כשמוזכרים ת"ח אין צריך לומר זכרונם לברכה, כמו שאין אומרים, כשאנו קוראים בתורה על משה ועל אהרן זכרונם לברכה וכ"ש באחרים.

פ. ז. ג.

בית לוד, ר"ח אלול תרצ"ג.

א. דבר-פלפול של הלכה מאת הרב ר' זאב ליפשיץ.

ראשונה אני מציע דבר פלפול של הלכה מאת הרב ר' זאב ליפשיץ, להראות עד כמה היה גרול כמו בתורת ההלכה. הן בעולם הלמדנים וחשובים יותר חדושי הלכה מחדושי אגדה. יש אפוא מגדולי המחברים של ספרי אגדה, אשר הביאו בפתח ספריהם לכל הפחות דבר פלפול של הלכה אחד, וטעמם ונמוקם עמם, פן ידמו הדורות הבאים אחריהם, כי לא היו בקיאים במקצוע של הלכה, אשר בגלל זה יקלו ספריהם בעיניהם. בודאי הרבה פלפולים טובים ושנונים כזה, המציא וחדש הרב ר' זאב ליפשיץ, אבל לא נשאר לנו לפלטה בלתי אם מרגלית זו. אחד מתלמידיו הגדולים הכניסוהו בספרו. ("בכורי שלמה" חלק י"ד, סימן י')

(א) בפסחים דף כ"ח פליגי חוקיה ור"א, חוקיה סובר דלא יאכל משמע איסור הנאה, ור"א סובר דאף לא יאכל ולא תאכל איסור הנאה במשמע. ופריך בגמרא והרי השור הנסקל דרחמנא אמר לא יאכל ותניא ממשע שנאמר סקול יסקל השור כו' בהנאה מגין ת"ל ובעל השור נקי וטעמא כו' ומשני שם יע"ש. והרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ"ד כתב, וכן כשיסקל לא ימכר ולא יתנו לעכו"ם לכך נאמר לא יאכל. והנה דברי הרמב"ם תמוהים נהי שאינו מביא דברי הגמ' להוכיח מבעל השור נקי, היינו שסובר כדברי התנאים דמסקי מתאי בעל השור נקי לאידך דרשא כדאמרי שם בגמ', אך כיון דהרמב"ם פסק כר' אבוחו בפ"ח מה' מאכלות אסורות, אשר כל מקום שנאמר לא יאכל, לא תאכל, לא תאכלו איסור הנאה משמע, למה לו להוכיח מלא יאכל שאמר לכך נאמר לא יאכל.

(ב) ונראה לי ליישב, דהנה בגמרא יש לדקדק דהנה דין דשור הנסקל אין כאן מקומו, רק הביא הברייתא להקשות על ר"א וחזקיה למה לי להגמרא להאריך, מאי משמע שמעון בן זומא אומר כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו זה לא נצרך להקשיא, ואמרתי דמכח זה עיקר קושית הגמ', דהנה תוס' כתבו בתמורה דף ס"ד, על הא דאמרין הנשרפין אפרין מותר והנשקבין אפרין אסור דהטעם דהנשרפין מצותן בשריפה, דכיון דעשה המצוה פקע האיסור מיני', כמו שאמרו כל דבר שנעשה מצותו אין מועלין בו, ועגלה ערופה שאסורה לאחר ערופה אף שנעשה מצותו בלמד מגורת הכתוב, וכן תרומת הדשן כמובא בג. רא, אי"כ מאי פריך הגמרא טעמא דכתב רחמנא ובעל השור נקי וכו' הא איצטריך להיכא דסקלי' מיסקל דנעשה מצותו ואפ"ה אסור בהנאה, דהאי לא יאכל מוקמין ליה היכא דשחטי' ולא נעשה מצותו. איצטריך ובעל השור נקי אף היכי דנעשה מצותו. אך לזה יש לומר, דהנה הראשונים הקשו, אמאי במקדש באיסורי הנאה א"ת הקידושיך, הא אפרין מותר וראוין להתקדש בו, ותרצו זה בכה וזה בכה, והריטב"א תירץ כיון דאיסורי הנאה פקע שם בעלים מיני', ומה שמותר אח"כ לא נקרא שם בעלים עליו והרי הוא הפקר לכל לזכות בו, לכך אינה מתקדשת יעו"ש.

לפי' ששיר הקשו בגמרא למה שכתוב באיסור הנאה ובעל השור נקי לאסור בהנאה, אם הוא לאחר סקילה, מאי משמע מבעל השור נקי שיצא פלוני

(א) ראה בהקדמה לס' "סדורו של שבת".

רבות ידוע
שיר הדתות

הזאת פולין שנפלו בעיה
שמה נשונה הייתה

נקי מנכסיו, אף אם לאחר סקילה שנעשה מצותו מותר בהנאה ג"כ בעל השור נקי, שכבר פקע שם בעלים לפני סקילה. לפ"ז מיושב דברי הרמב"ם, דבתחלה היכא ששחטו כתב אסור בהנאה דהיינו ככל איסורין שבתורה שאסורין אם לא נכתב היתר כר' אבוהו, ואח"כ כתב ואף אחר שסקלו דהיינו שנעשה מצותו, דהסברא היא שיהא מותר ככל דבר שנעשה מצותו ג"כ אסור בהנאה, שלכך שנה הכתוב לא יאכל על לימוד זה. יענין בדברי הרמב"ם ימצא מו"קם ככל אשר כתבתי.

אלה דברי מורי הגאב"ד דקהלנו ז"ל הנחמדים מנחם. — ע"כ דברי ה"בכורי שלמה".

ב. כשרון הרב ר' זאב ליפשיץ ודרכו במקצוע אגדה והספה.

(א) כאשר גדול היה כחו של הרב ר' זאב ליפשיץ בהלכה, כראוי לרב אב"ד ומורה הוראה בישראל, כן, ואולי עוד יותר, היה גדול כחו באגדה ודרוש. מדי יום ביומו היה שונה שיעור לתלמידים תריפים בעניני גפ"ת ויחדש חושי הלכה, והדריכם בדרך הלימוד הישר, ולבעלי בתים היה שונה הלכות בשלחן ערוך אורח חיים. ומדי שבת בשבתו למד את חברת בעלי בתים ב"עין יעקב". בשני סוגי הלימוד האלה, הלכה ואגדה — היה קונה לו שם. וכן כשהיה דורש לפני קהל ועדה בעתים מזומנות, היה פיו מפיק מרגליות בדברים של טעם ודעת ויקח לב שומעיו באמרי נועם. דרכו היה לתבל את מדברותיו בהלצות מחוכמות המבדחות את הדעת.

הנה בעת ההיא (מסוף שנת תרי"א עד שנת תרי"ד), גר באזורקוב אדמו"ר הגאון הצדיק ר' שמואל אבא מעיר זיכלין^(א) אשר רבים היו מעריציו, והוריש את כסא אדמו"רותו לבניו אחריו. גם הוא היה שונה שיעור בעתים מזומנות עם חברת בעלי בתים בעניני אגדה ומדרש. דרכו היה לבאר לפני בעלי בתים את דברי המדרש על דרך הסוד, מפלי חשוב אם התלמידים מבינים את דבריו העמוקים. דרך זה לא ישר היה בעיני ר' זאב ליפשיץ, והנה באחת מדרשותיו אשר נשא בבית וזכנסת, הביע דברי מתאה לדרך הדרוש של אותו צדיק, וכן היה אומר בין יתר דבריו:

(ב) הכתוב אומר: ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושם באוני יהושע (שמות י"ז ד) לכאורה אינו מובן פסוק זה, כי למה צוה אותו על שני דברים שונים: לכתוב בספר ולשים באוני יהושע? אך הכונה היא, כי את הרברים המובנים לכל העם, צוה לכתוב בספר, אבל דברים הנסתרים שאינם מובנים רק ליחידים סגולה, יודעי חן, צוה לדבר רק באוני יהושע בלבד. מעשה בתסיד אחר, הוסיף הרב ר' זאב, שלא מכר את חמצו קודם הפסח וכאשר נודע הדבר ברבים, וישאלוהו על מה זה ולמה עבר על מצות התורה, ענה ואמר: "הלא הכונת העקריית של מצות ביעור חמץ היא, כאשר למדני הרבי שלי, לבער את היצר הרע". כן הוא סוף דבר, אם לומדים דרך הסוד לאנשים פשוטים.

(א) סבת הפתיקו משכנו מו"קלין לאזורקוב היתה, כאשר שמעתי מספרים, מחלה מתדבקת, אשר שררה אז בו"קלין. טובי אזורקוב, ביניהם גם הרב ר' זאב ליפשיץ, שתרמו במכתב, כי יבוא שמה. אימור ר' שמואל אבא, שהיה מתלמידי הרבי הקדוש ר' פישל מו"קלין, נפטר כ"ו אלול תרל"ט בן ס"ט שנה. בנו היחיד אדמו"ר הרה"צ ר' משה נתנאל היה ממלא מקומו. נפטר כ' כסלו תרס"ב בעיר זיכלין בן ג' שנה. הניח שני בנים גדולים בתורה ובחסידות, אדמו"ר ר' מנחם שלום^(א) שוכן בעיר מגורי אביו, ואדמו"ר ר' הנוך סעריה שליט"א גר בסטריקוב וכעת שוכן בלודז.

עס ווה היה ידירו וכבר כבדוהו מאד. עובדה שמעתי מפי גכדו הגדול אדמו"ר ר' סעדיה שליט"א: פ"א ביום הפורים שלח וקנו אדמו"ר מוהרש"א, מנות" להרב רז"ל בשעה מוקדמת. הדבר היה לפלא בעיניו, כי רבי של חסידים כבר יהיה בשעה זאת פנוי למשלוח מנות. ויאמר הרב רז"ל אל השליח: הכתוב אומר במגילת אסתר (ד' י"ד) "אם לעת כזאת הגעת למלכות", היינו, אם הרבי לעת כזאת כבר מוכן ומזומן לקיים "משלוח מנות", אות היא כי הגיע למלכות שמים.

מעשה שהרב ר' זאב ליפשיץ נקרא לעירה פרונטשוב הסמוכה לאזורקוב להספיד שם אדם חשוב שהלך לעולמו. הנה הוא קרא בנועם מדברותיו לבני ולמספד מר וכל הנאספים געו בבכיה, אח"כ הספיד את הנפטר הרב דמחא פרונטשוב, איש בלתי מומחה להטפה, וימלאו כל השומעים שחק פיהם, או אמר אותו תכם: עתה נתישב לי מאמרו של רבי הקדוש, אשר צוה בשעת פטירתו לחכמי ישראל: "אל תספרוני בעיירות אלא בכרכים (כתובות ק"ג). סבור מיניה דמשום טרחה הוא דקעבד, כיון דאתי כולא עלמא, ש"מ דמשום יקרא הוא דקעבד. מכיון דמספדי לו בכרכים הוי יקרא טפי", ומן הפלא הוא, למה לא צוה רבי, שיספידו אותו גם בעירות גם בכרכים והוי יקרא טפי? אך רבי היה חושש, שמא הרבנים מעירות הקטנות, שאינם מומחים לדרוש ברבים, יעוררו בהספדם חוכא ואיטלולא, לכן צוה שיספידו אותו רק החכמים של הערים הגדולות המומחים לאותו דבר.

(ב) פעם אחת אמר דברי חדוד על אותם החסידים, שאינם עוסקים בתורה, אכן יוצאים ידי חובת החסידות באכילה ושתיה במסכה של חסידים לאמר: בהם גתישב לי מאמר התמוה בגמרא (יומא ט'): "טובים צופנן של ראשונים מכרסן של אחרונים". איוו שייכות יש לצפורן עם כרס? אפס הכונה היא, כי גם בצפורן אדם נכר, אם חסיד הוא, לפי מאמר חז"ל (נדה י"ז) ע"ד הצפרנים: שורפן חסיד, קוברן צדיק, וורקן רשע, לכן אמרו חז"ל, כי טובים החסידים הנכרים בצפרניהם מן החסידים הנכרים בכרסיהם ע"י הסעודות שעושים לעתים קרובות.^א מעשה בשני אנשים שהיה ביניהם סכסוך, ובאו אל הרב ר' זאב ליפשיץ בבקר השכם, למען יפסוק להם הדין עם מי. ויאמר להם הרב, כי עוד לא התפלל תפלת שחרית ולא עת היא לו לעסוק בדין תורה. אכן האנשים העיוו להפציר בו בדבר הזה. ויען ויאמר: מעתה נפתרה לי השאלה, למה זה תקנו חז"ל לומר בתפלת שחרית: "הצילני היום ובכל יום מעי פנים ומעוות פנים", הלא אם אומרים מדי בקר "היום" הוא די, למה לי אפוא "ובכל יום". אכן עתה גודע לי הפתרון, כי חוששים היו חז"ל, שמא יבוא עו פנים קודם התפלה. כן היה דרכו של הרב ר' זאב ליפשיץ לומר מילתא דבדיתותא בכל עת מצוא, הן במילי דשמיא הן במילי דעלמא.

(א) מן הראוי להעיר, כי בודאי לא דתתכוון אותו גאון וצדיק למנוע בכבוד החסידים ככלל, כי אם באיחם החסידים עלא שמשו כל צרכם ולא יכלו לטבול את שפעת המאור שבחסידות, וכאשר לפי יסודי החסידות מן החיוב הוא, לחיות חיים עליונים ולעבוד את ה' בשמחה, עברו כל גבול במקצוע זה. וכבר צווחו הצדיקים הראשונים על אלה החסידים, העושים כל ימיהם כחגים השמחים במזדקי יין ואוכלים כשר כדוב ומסורבלים בשר כדוב" (ראה, אגרת הקודש להרה"ק מוה"ר חיים חייקא מהמבורא תלמיד המגיד הגדול ממעוריסש).

ג. דמותו הרוחנית של הרב ר' זאב ליפשיץ.

הסכמה לספר „אבן משה“ מליצה החרוטה על ספון בית הכנסת באזורקוב.
מכתב מאת אדמו"ר ר' זאב וואלף מסטרי. וב. מכתב מאת גיסו אדמו"ר רשכבה"ג
מחר"א מטשיכוב. הערה והארה על המכתב הזה.

א) הרב ר' זאב ליפשיץ כאשר היה נאה דורש, כן היה נאה מקיים, ויהי גדול ומצוין מאד במוסר ובמדות. כאשר תארוהו מכיריו בתאר „צדיק“ כן היה בעונה ותום התהלך עם אנשים ויהי שונא בצע, כראוי למנהיג הדור. מנהג היה למשל בעת ההיא בפולניה, כי בכל משתה-חתונה יכבדו הקרואים את הרב דמתא פגדבת כסף. מתנה זו אשר נחשבה אל ההכנסות השייכות אל הרב אפ"ר, נקראה בשם „צוטריןק-געלד“. והנה נקי הדעת הוהא בטל מגדו מכוער זה"א אבל דרש מאת שלטון הקהלה כי בגלל זה יוסיפו לו על משכורתו רובל אחד לשבוע, היינו תחת תשעה יתנו לו עשרה רובלים. מעשה שאחד הפעלי בתים שבוערו בא אליו ויאמר לו, כי יומין לדין תורה את שותפו, אשר רמהו וגרם לו הפסד מרובה. „אני איצטן“, ענהו הרב, „כי לא תגיש את שותפך זה לדין, כאשר רמאי הוא ויציע טענות שקר, אך עשה לך מסחר בפני עצמך, וה' יושיעך ותצליח במעשיך“. האיש שמע בקולו ובאמת הצליח ועשה עושר רב. הנה כן כתוב בין תוארי הכבוד החרוטים על מצבת קברו: „לצע כסף ולמנחה לא שעה“. הנאון אדמו"ר בעל „החידושי רי"ם“, שמעתי מספרים, היה שולח לו צ"י הרב החסיד ר' הירש טומשובר דרישת שלום ויאמר אז על אודותיו בזה"ל: „ער איז אנציהרליכער רב“.

נות לבריות וענו היה, ולא היה כנגיד ומצוה אפילו לכתורים מתלמידיו. כאשר חפץ, למשל, שאחד מהם יקנה בעדו דבר מה מן החנות, היה פונה אליו בדרך בקשה, היינו, כאשר תעבור ברחוב לפני החנות ההיא, סור נא שמה וקנה לי...

ב) מושלם היה, מוהל מומחה ובעל כתב ולשון. לא לבד בלשון הקודש היה סופר מהיר, אך גם היה כותב ומדבר בשפות אשכנזית ופולנית. יש אפוא אשר באו אליו גם בלתי בני-ברית, למען יפטר סכסוך שביניהם. מעשה שהרב הגאון ר' חיים ארבאך אב"ד בעיר שכנותו לונטשיץ, שעמו התהלך כרע וחבר, שהיה צריך לעמוד לפני בית דין הגדול של ערכאות בחורשה בתור עד. אכן אותו חכם לא ידע את השפה הפולנית וצריך היה למלץ, אשר יודיע את דברי עדותו אל השופטים. והושש היה אפוא, שמה המלץ לא ימסור בדיוק את דבריו. אז בקש את חברו הרב ר' זאב, שיסע עמו לחורשה, למען ישמע, איך ימסור עדותו לפני הבית-דין. ואסיר תודה היה הגאון ר' חיים להרב ר' זאב, על עשותו צמו טובה זו, ולפעמים בקרהו בביתו.

בשנת תרי"ז פנה אליו החזן המפורסם הלודי הת"ח ר' אליעזר

א) כן מספר הגאון ר' יעקב עמנון בספרו „מגילת ספר“ עמוד כ"ה, כי בעת אשר קבל אביו „הזכם צבי“ בחיתו שוכן באלטונה כתב רבנות מקהלת אמסטרידם. ענה להם במכתב, שיוסיפו לו על משכורת-רבנות, באופן שהיה לו מעמד פרגסה בשופי, ולא כמו שעשו מקודם לרב אב"ד שלהם. שנחנו לו דבר מועט מקודם תקלה ועיקר המיכה שלו היה על מתנתו אשר קבל מבעלי הבתים, כאשר הוא אינו רוצה לקבל מתנות בשר ודם כלל. אתרי אשר הבטיחו לו כרזונו נסע לאמסטרידם.

פרלמטר בבקשה, שיתן כתב-הסכמה על הספר „אבן משה“, דרושים על חמשה חומשי תורה, המיוחס לאביו הרב ר' משה. והנה הוא נתן הסכמתו וכתב בנועם לשונו בין יתר דבריו לאמר:

האיש העומד לפנינו זה תוארו יתארוהו בחרט אנשי בינה, רבים וגדולים יתנו צדקתו ותהלתו יפארוהו לשם ולתהלה למעלה ראש וכו'.
לאיש אשר אלה לו, כי לא ימיש מעשות פרי להפרות ולהגדיל תורה, אטיף מלתי לעומת אישי ה' ונתלתו, כי יהיו בתומכי נפשו, למען יוכל להפיק זממו לטוב, למעדו אל כסף מוצא כי רב הוא, וזכות אביו יעמוד עליו, כדברי ידיד רודפי צדק.

באעה"ח אייר תרי"ז לפ"ק אוערקאו

מליצה נאה, המעידה על כשרון כותבה, חרותה על ספון בית הכנסת האוורוקי אצל המגורה הקבועה שם והיא מעשי ידי הרב ר' זאב ליפשיץ. אותיות ראשי התיבות הן מספר השנה שבה הוקם בית הכנסת ונתחנכה חמורה.

זמירות ישראל מנעימים כולם יחד מתאימים

מגורה רבת הנרות מתנה נתנה לדורות

חצר אליהו להאירה על המגורה הטורה

(לפ"ק תרי"א)

פעם ערך הרב ר' זאב ליפשיץ מכתב אל בן גיסו אדמו"ר ר' זאב מסטריקוב, אשר היה סופר נפלא בשפת עבר והנה המכתב הזה הפתיעהו בנועם מליצתו ועומק רעיונותיו, ויעותו במכתב, בפרווה המלאה רוח שירה (אמ"ר):

מכתב אדמו"ר הגאון הצדיק ר' זאב וואלף ז"ל מסטריקוב

לדודי הרב הגאון מו"ה זאב ליפשיץ אבד"ק אוערקאו שליט"א
כהה בת עיני מיפעת אמרותיך, לפתע נגדי הבריקו. לבי עמד משתאה על עשתונותיך המסלאים בפז, האחוים בחבלי האחות וידידות — על גלילי כסף לחזות בנועם מכתבו תמיד. כל הלך גוי בל עוררו ותהי לחרדת משוש בינימו ויגנוב את לבבי ותנהג את בני שרעפי שבי, אסיר באויקי דודיך. ישישי נפשי! דודיך ביפיו הביטה, יקרתו בכל התבל אין, כי תרשנו. אך זאת לבי בקרבי יחיל, אולי מצתה תשיב ימינך, ותמנע ממני שוון — לבלתי הרוני, נפת תספנה שפתותיך, כאשר עשית עד הנה, או אז תנדל מכאובי למשנה, מאשר לא טעמתי מעסיס מליך. עלוי אשר גז חיש ויעיף ויוסיף אחריו עצב. האתאו ביקרת שעשועים, אשר בבטנה הרה עמל ותונהג להדאיבני באחרית. בגלל הדבר הזה אבקשך דודי יקירי! אל תותיל עד כי

(א) המכתב נדפס בקובץ מכתבים של אדמו"ר מסטריקוב, אשר הוציא ר' שמואל זאנא-בענד גיי לאור.

(ב) עליו (ישע"ה ה') יד אדמו"ר ר' זאב מאריך בהערותו ע"ד כאור מלה זו בסופו הנזכר, ובא לידו מסקנא: לכן לפי דעתי טוב לומר, כי עליו הוא שם לשמחה, כמו שכתב הראב"ע, ועליו הוא תואר לאיש השמה

הבשילו אשכולות ענבי רעיון, להקריב לי מנחת בכורים מזמרת שיריך, ואל תשמו עת לרחנה המליצות תוך לבך, להספיר כי מה תוסיף הן להספיר, משבץ כסף או עופרת? הלא גם משם יפיו יורח. - ומה יתרון להאחזה מלכשה אדר יקר הלשון או אינה? אחת היא תלכב נפש רע ותשמחנה וששון לבו ירבה, גם לצע לשונך עלי אהבה, אענדנו לראשי לזית חן וצניף ידירות.

דברי ידיך הק' זאב וואלף לנדא

ג) לא איש חסיד היה הרב ר' זאב ליפשיץ במובן הרגיל בפי הבריות בזמננו, היינו, לא היה נלוח לרבי של חסידים, כי לא נתחנך עפ"י דרך החסידות מנערותו, אבל לא שונא היה לחסידים, כדרך המתנגדים בימים ההם, ארובה. נוטה היה לחסידים ולמנהגיהם. לעת זקנתו היה פעם מתעתד לנסוע אל גיסו אדמו"ר הגאון הקדוש מהר"א מטשיכנב, אכן נודע הדבר לאותו גאון ויורוהו במכתב במפניו, שלא יבא אליו.

עובדא זו היתה בתורף לשנת תרי"ט. והוה מלכתו כהיתו: שלום לכבוד גיסי הרב המאוה"ג החכם השלם החריף ובקי המפורסם מו"ה זאב וואלף נ"י.

שמעתי, כי בדעת כבוד גיסי נ"י לבוא לכאן להתראות עמי פא"פ, ידידי גיס, אינני רואה שום תועלת בטרחת נסיעה כזו, ובפרט בימי החורף, ואין דעתי נוחה מזה מלמה טעמים, אבטח כי כבוד גיסי נ"י לא יעשה נגד רצוני ולא יבוא לכאן. דברי ידידו גיסו הר"ש בלונ"ח

אברהם במו"ה רפאל ז"ל החופ"ק ששיכאנאו א) מי יוכל לדרת לסוף דעתו של הרב הדומה למלאך ה' צבאות ההוא, ולדעת את ה"כמה טעמים" אשר בסבתם הפריע את גיסו הגדול מנסוע אליו, אכן מעשה איש כמוהו צריך לימוד. הנה ראיתי, כי שוקד היה אותו צדיק גם בפעם אחרת, לפקוד לאדם גדול אחר, שתתעתד לנסוע אליו, שלא יעשה כן. אמרתי להציע כאן את עובדא החיא. אולי נבין מזה את כונתו הרצויה בפקידתו לגיסו ר' זאב.

בשנת תרכ"ו היה המעשה. אחרי אשר נפטר אדמו"ר הגאון בעל ה"חידושי הרים" חפץ אחד ממקורביו, הוא הגאון החסיד ר' אלעזר הכהן הרב אב"ד מפולוטסק להיות נלוח אל אדמו"ר ר' אברהם מטשיכאנאו. טעמו ונמוקו עמו, כי אדמו"רו מהר"מ מקוצק, שבח לפניו פ"א מאד את הגאון הצדיק ההוא, ויתעתד אפוא לבוא אליו על ש"ק כמנהג החסידים.

ויהי כשמוע אדמו"ר ר' אברהם מפי איש עתי את התעוררותו של הרב ר' אלעזר לבוא אליו, התרגז מאד וימהר לקרוא אליו את בנו של האחרון הרב"ג ר' הירש, אשר גר בעת ההיא בטשיכנב, ויבקשהו שיסע תכף לפולוטסק, להגיד לאביו בפקידתו, שלא יבוא הנה על שבת, ויתן לו סף להוצאות הנסיעה, "אמנם שמחתי", אמר אותו צדיק עוד לר' הירש, "בשמעי מרצוני של אביך, כי זה איזה שנים לא ראיתיו, אבל אינני מסכים לשהותו פה בשבת קודש, יען אשר בבוא אלי אורח חשוב כזה, הנה אני מחייב לבקשו, שיתארח אצלי ביום השבת, והוא הלא מתנהג בדרך החסידות,

ואחיה אני אפוא מוכרה, לבטל בשבילו את דרכי, שאני רגיל בה כבר, ובאמת אינני רוצה בשום אופן לנסות מדרכי אפילו כמלוא נימא". כאשר שמע הרב ר' אלעזר את דברי הרבי מטשיכנוב מפי בנו, היה נבוכ מכלי דעת, אם ישמע לו, או יסע אליו למרות רצונו. התייעץ על זה עם מקורביו ויבואו לידי החלטה, שלא יסע על שבת זו, אך ביום א' הבא יעשה דרכו שמה, וכן עשה.

בערב בא הרב ר' אלעזר לטשיכנוב ולמחרת בבקר נכנס לבית מדרשו של הרבי ר' אברהם, הוא קדם פניו בכבוד, הכין לו כסא לשבת, ויצו לשים לפניו יין ופת לסנין ומיני מרקחת בתור כבוד. ויפנה אליו ר' אלעזר בדברים האלה: "אנחנו נשארו יתומים אחרי פטירת אדמו"ר מגור ז"ל, נפשי אותה אפוא להסתופף בצלו הקדוש ולהתחמם באורו, וגם לבקשו, כי יקרב גם כן את החסידים האחרים שנשארו יתומים ממנו וחפצים מאד להסתופף בצלו". ויען ויאמר לו אותו צדיק: "מיום עמדי על דעתי לא נסיתי מדרכי ומהתנהגות שלי אפילו בדבר קל. וידע הרב הפולסוסקאי, כי ההתרחקות שלי היא התקרבות".

עתה אנו מבינים, כי גם ההתרחקות מגור הרב ר' זאב ליפשיץ, המבצבצת וצולה מתוך המכתב שערך אליו הנזכר למעלה, אינה כמו שהיא נראית לפי השקפה שטויה, אפס קרוב היה אליו במדה מרובה, כאו כן עתה, ודורש הוא טובתו כראוי לצדיק נשגב כמוהו. אולי חושש היה אותו צדיק, שמא יויק טלסול הדרך בימי החורף לבריאותו של גיסו חביבו ההוא, שהיה, כאשר שמעתי, חלוש המוג, ובאמת הן כבדו במכתבו ההוא בתארים הראויים לו, ולא יגזם איש אשר כמוהו.

התנהגות אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב.

א) התנהגותו של אדמו"ר מהר"א מטשיכנוב היתה כן: בבקר לפני הנץ החמה היה הולך לבית המדרש להתפלל בהיותו לבוש בטלית ותפילין, וסיורו הארוך ז"ל החזיק תחת זרועותיו, בכבודו בעצמו עבר להתפלל לפני התיבה. קולו היה ערב ונעים.

היה מקדים מאד לקבל את השבת, היינו, בימי חורף בשעה השלישית, והשמש היה מחויב לקרות לקבלת שבת בשעה השנית, ובקיץ - בשעה השביעית. בערב שבת בעוד יום בא לבית המדרש, בעצמו עבר לפני התיבה להתפלל תפלת המנחה. אחרי כן מיד עלה החזן דמתא, שהיה ג"כ שו"ב

(א) ביום ג' הבא אחר תפילת הבקר שלח אדמו"ר ר' אברהם את משמשו אל הרב ר' אלעזר אשר התאסס בבית בנו הנזכר, להגיד לו בשמו, כי יבוא אליו לקבל ממנו ברכת הפרייה. אותו הפס בא אליו, אבל הביע לו רצונו, להשאר פה ביום השבת. "אכן רצוני אינו כן", אמר אליו הרבי, "מסני שאצטרך לבקשו להתארח אצלי בשבת, ולשנות ממני כבודו את התנהגותי". והשיב לו ר' אלעזר שהיא ימחול על כבודו, ויסעוד בשבת אצל בנו ר' הירש, וישתוק אדמו"ר ר' אברהם ולא ענה לו מאומה. והנה ביום ו' עסק בבקר שלח אדמו"ר מטשיכנוב להגיד לר' אלעזר, כי אצ"ו יתארח בשבת, אבל הוא מבקשו, שלא יהיה לו תרעובות עליו, אם לא ישנה את התנהגותו שהחזיק לפי כבודו, ויען ויאמר ר' אלעזר, כי שמה הוא על זה, ויתן תורה לה' באשר מחשבתו הטובה יצאה לפעולה, ואדמו"ר לא ידאג, כי הוא קבל אותו לו לרבו, שיהנה ממנו עצה ותושיה בעבודת ה' באמת. והתארח אצלו בשבת וקרת רוח היה לו מוח במדה מרובה. ביום א' הבא התשטר ממנו, ויסע לביחו שמה וטוב לב. ומאז נסע אליו לעתים קרובות, גם חסידי גור רבים נלוו אליו. (קונטרס פז אבות, המחובר אל הספר "חרושי מהר"א"ך" להרב ר' אלעזר הכהן, מאת בנו ר' יהושע).

על הבמה לקבלת שבת, והוא ז"ל היה עומד בצדו אצל הבמה ומקבל שבת. אחרי כן עבר החזן לפני התיבה להתפלל ערבית, ורבינו ז"ל עמד אצלו, הביט בסידורו והתפלל. בשעת התפלה היה ידיו משולבות, ואחר התפלה היה איש איש מן המתפללים מחויב ללכת אליו ולומר לו: "שבתא טבא, רבינו". הנה כן צוה, כעין תלמיד שנותן שלום לרבו ואומר לו: "שלום עליך מורי ורבי". אחר התפלה הלך רבינו לביתו, ושמה לא נכנס שום אדם, בלתי אם בניו ונכדיו והאנשים אשר סעדו על שולחנו. כשבא לביתו ואמר: "שבתא טבא", נגשו אליו בניו ובנותיו נכדיו ונכדותיו, שם שתי ידיו על ראשם ואמר הברכות: יברכך וכו' וישימך אלקים כאפרים וכמנשה, ולנקבות אמר: יברכך וכו' וישימך אלקים כשרה רבקה רחל ולאה. ככלותו לברך, למד בגמרא עירובין, אחר הלימוד נטל ידיו והלך לכותל המזרחי וקרא קריאת שמע בכונה עצומה. הנה עשה כן, מפני שהתפלל מערב מבעוד יום ולא יצא אפוא ידי חובת קריאת שמע של ערבית. אמר "שלום עליכם מלאכי השלום" בקול נעים ויצוה לאחד מבניו, שיחזיק את הכוס של קידוש, אז היה מניע עצמו אנה ואנה בעוד ידיו היו משולבות ושפתיו היו מרחשות. ערך חצי שעה. אח"כ הורה באצבע, שיתן הכוס על ידו. אז אמר ברכת הקידוש בקול רם והתלהבות גדולה. אחר "הקידוש" לקח אחד מבניו את הכוס וישפוך ממנו מעט יין אל תוך בקבוק, וממנו חלק לכולם, לבני משפחתו ולאורחים, מעט יין. גם הם אמרו ברכת הקידוש, כשגמרו כולם את הקידוש, אמר רבנו לכל העולם הנמצא שם: "שבתא טבא", והורה באצבע שילכו לבתיהם. אז נטל הוא את ידיו ואח"כ האורחים. הוא היה בוצע על שתי חלות, וכן עשו גם האורחים.

בכבודו ובעצמו היה מומר כל הזמירות, והאנשים שישבו אצל השולחן היו מוזגרים עמו. אחר אכילת הבשר צוה לאחד מבניו, שיתן לו ספר הרמב"ם או שולחן ערוך, ואמר דברי תורה מפורשת השבוע עד שבא לפסק הלכה. צוה שיתנו "מים אחרונים" ויברך בעצמו ברכת הזמון על הכוס, ומכוס זה חלק לכל המסובים, כאשר עשה אחר ברכת הקידוש. אמר אל המסובים, "שבתא טבא" וילכו כולם לבתיהם.

רבנו קרא "קריאת שמע" והלך לישון, ובשעת השינה היה כסיות (הענטשקעס) על כפות ידיו. אומרים הסעם לזה, מפני שעל כפות היד שורה בליילה רוח הטומאה והיה חושש, שמא יגע בהן בליילה את פניו. היו גם צדיקים אחרים, שנהגו כן.

בבקר הלך רבינו לבית המדרש בהיותו לבוש טלית, והסדור תחת זרועו. חזן העיר התפלל לפני התיבה והוא עמד בצד ימינו עד אחר תפלת שמונה עשרה של שחרית. אז הלך לביתו ושהה שם ערך חצי שעה. כשבו לבית המדרש צוה להוציא הס"ת לקריאה. במשך זמן הקריאה ההזיק חומש בידו והשניח, שבעל-קורא יקרא כהוגן. אחר הקריאה עמד על מקומו, וכל הנאספים קדמו פניו באמירת "שבתא טבא, רבינו" כאתמול בערב. ישב וקרא, שנים מקרא ואחד תרגום בקול ערב ונעים ופניו היה בוערות כלהבת אש. לפעמים קרא איוה תיבות בניגון ובקול רם ועשה תנועות משונות. אח"כ שב לביתו ויאכל סעודת שבת ביחד עם כל הקרובים ואמר דברי תורה, לסעודה זו באו עפ"י דבורו כל החסידים המסתופפים בצלו, מהם העמידו יין טוב על

השולחן לכבודו. רבינו לא שחה מיין זה, כי אם שחה כוס יין צמוקים שלו. קרא „לחיים“, אך אחר מבני חלק יין לכל המסובים והעומדים אצל השולחן ואיש איש קרא „לחיים“ מרחוק, והוא השיב „לחיים“. אחר ברכת המזון לקח מכוס של ברהמ"ז ושפך לבקבוק וממנו נתנו מעט יין לכל האנשים, אשר שערו אצלו. אחר הסעודה שכב על המטה ויישן.

בסעודת „זעיר אנפין“ באו עפ"י רשיונו כל האנשים, אשר היו בבית המדרש, אל שלחנו. רבינו בעצמו זמר את הפיוט „בני היכלא“ ואת שאר „הזמירות“. אחר הסעודה התפלל לפני התיבה בעצמו תפלת ערבית, עשה „הבדלה“, ואחר „הבדלה“, צות לאחד המנגנים, כי יזמר את „המבדיל“, אחרי כן אמרו כל הנאספים: „שבוע טוב, רבנו“. —

אלה הם קצות דרכי האדם הגדול אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב בעבודת הקודש שלו, אשר על כן הזהיר את האנשים, שאינם רגילים בדרכים כאלה, שלא יבואו אליו, עם היותו מכבדם ואוהבם מאד. אכן חסידים כר' אלעזר הכהן, שנתגדלו על ברכי החסידות ומטרו נפשם עליה מנעוהם בנסיעותיהם הקשות למקומות אדמו"ריהם ובהסתפקם שם בחיי צער, שהיו בעיניהם כיתומים במות עליהם הרבי שלהם, הם באו אליו למרות אוהרתו, בידעם, כי ממנו יוכלו להנות עצה וחשיה בעבודת ה', ונלחמו על הדבר בעצה ותחבולה, כאמור למעלה, אבל גיסו הרב ר' זאב ליפשיץ, אשר לא נתחנך בדרך החסידות כזאת, פשיטא שעשה כאשר צוהו במכתבו ההוא.

ו. תולדת אדמו"ר רבי אברהם מטשיכנוב

א) הרב אדמו"ר ר' אברהם גולד בשנת תקמ"ט בעירה זעירה פרניטשוב (פארזענ-טשאו) הסמוכה לעיר לונטשיץ, לאביו ר' רפאל דאבוינסקי ולאמו מרת ראדע, הוא היה עלם נעלה מאד. שאר-רות, תורה וקדושה בו נשקו. פשיטא שלא נמצא בעירתו מלמד כראוי לו, ושלחוהו אביו עירה הגדולה פלוצק ללמוד תורה. מומן הויה מסופרת עובדה עליו מפני הרב הגאון המפורסם ר' אלעזר הכהן: „בהיותו, ר' אלעזר, בן תשע שנים, שלחוהו אביו, הגביר ר' וואלף מורשה לעיר פלוצק ללמוד תורה אצל המלמד המצוין אחר, ושלים לו שכר למוד וכלכלה ביד רחבת, והנה אצל המלמד הוא למד ג"כ עלם חשוב מר אברהם, שנעשה ברבות הימים לגאון צדיק מפורסם, הוא אדמו"ר מטשיכנוב כי אביו היה משתוקק מאד שימצאו בבית ספרו חברים טובים, ומחשבת אביו יצאה לפעולה, כי הוא ומר אברהם למדו בצוותא חדא, לא משו מאהלה של תורה, וישימו שניהם לילות כימים, ולמדו בשקידה רבה.“¹

אם עלם בעל כשרון גאוני כמוהו למד בהתמדה רבה כל כך, בודאי עולה מעלה מעלה בסולם השלמות, וקונה לו שם, ובכן נודע שמו בפלוצק לתהלה ולתפארת ורבים מחשובי העיר חפצו בו לקחתו לחתן, אם גם אבותיו, גרי העירה

א) פ"א היה אצלו אדמו"ר מפילץ, ויספר לו, כי גיסו אדמו"ר בעל „שפת אמת“ חפצו לבוא אליו, וישלח דברו על ידו, שלא יבוא אליו. וכן שלח להניח להרה"צ ר' יחיאל מאיר מגאסי סענין בשמחו שהוא נכון לבוא אליו, בעוד בעל התרומה ר"ם היה חי, וישמע לו. אכן אחרי פטירתו התנה כוח כר' אלעזר הכהן. (ראה שש"ק ח"ג שעה).

ב) קונטרס עץ אבות לר' יהושע הכהן דף ב.

ג) אם בעת פטירתו בשנת תרל"ה היה בן פ"ו שנה, משמע שגולד בשנת תקמ"ט.

סרניטשוב, לא היו עשירים. אכן אחד מן היותר מצוינים בקהלת פלוצק, בעל תורה וגדולה ויוחס-אבות, פרנס ומגהיג שבקהלה, רבי דן לנדא הצליח לתת לו את בתו יוטע לאשה ולהיות "חותן משה". ואז המיר ר' אברהם את כנוי משפחתו "דצבוינסקי" בכנוי משפחת חותנו "לאנדא".

ר' דן, אשר על אודותיו נדבר להלן בפרק מיוחד, כלכל כל מחסוריו ביד רחבה כמה שנים, והוא עסק בתורה ובחסידות כיד ה' הטובה עליו. ארץ לחברה עם חסידים אחדים שנמצאו בפלוצק, אשר דבקו אחר הרבי הקדוש ר' פישלי מסטריקוב, שהיה תלמידו של הרבי ר' בער המגיד ממעזריטש, ויסע גם הוא אליו לעתים ויקבל השפעה ממנו. מספרים, שאותו צדיק נתן לו עצה טובה, שיסע לפשיסחא אל "היהודי" הקדוש, והוא התרצה לזה, אכן גלה דבר זה לחותנו ר' דן מפני הכבוד, ואמר לו חותנו, שיחכה עוד חודשים אחדים, וישכור הוא עגלת צב ויסע עמו יחד לפשיסחא, והנה בינתיים נתבקש "היהודי הקדוש" לישיבת של מעלה (תקע"ח), ועל זה הצטער אותו צדיק כל ימיו, והיה בלבו טינה על חותנו בגלל זה. שחרחה אותו מנסוע או לפשיסחא. אומרים, שגם היהודי הקדוש היה מחכה לבואו, והצטער על זה שלא בא אליו, וכן היה אומר: "יודע אני שהוא קדוש מרחם ויכולתי להשפיע עליו".^א

אחרי כן נסע לפשיסחא אל הרבי ר' בונם אשר קבלו חבבה יתרה, שתי "נסיעות" עשה שמה, ובכל פעם ישב בפשיסחא שבועות אחדים כדרך החסידים הגדולים בימים ההם. אכן חזר מנסוע שמה. רבים התפללו על זה, מספרים, שכן היה אומר להתנצלותו: "הוא היה מחבב אותי כל כך, עד שלא יכולתי לקבל מרותו".

ובשנת תקע"ט נתקבל לרב אב"ד מקהלת טשיכנוב, רבים אשר ראו גדולתו בתורה, צדקתו ופרישותו, דבקו אחריו ושמחו לרבי להם. פעם היה אומר בתור קובלנא: "אבותי יכלו להסתיר עצמם, אבל אני בחטאי, מנעונית רצים אחריי". (מיינע עלטערן האבען זיך געקענט בעהאלטען, אבער איך בין זינדיג, טון מיינ יוגענד אן לויפט מען מיר נאך). חמשים ושש שנים כהן פאר בטשיכנוב. קהלות גדולות הרבה מאד ממנה הפצו בו למנותו לרב אב"ד בהן, אבל הוא לא חפץ לעזוב את מקומו. בשנת תרל"ה ה' אדר נתבקש בישיבה של מעלה. (ב) רבינו אברהם לנדא היה גאון אמתי, רבן של כל בני הגולה. מכל תפוצות ישראל פנו אליו בשאלות חמורות בעניני דת ודין, ואנשים לא לפנים נהרו אליו להנות ממנו עצה ותושיה. הוא היה אומר, כי כל עצותיו אשר ייעץ 559 איש, הכל הוא עפ"י דרך התורה, כי הכל נמצא בתורה.^ב מדי יום ביומו ומדי שבת בשבתו היה יושב ודורש ומחדש חודשים נפלאים בש"ס רמב"ם וטושי"ע. ולעת זקנתו היה רוב חדושו בסדר קדשים וטהרות.^ג

ואולם רובו תורתו לא נכתבו כלל. ובערך ארבעים שנה לפני הסתלקותו לא כתב שום דבר מחדושו בספר. גם תשובות להלכה למעשה מנע מהשיב בכתב יותר מעשרים שנה קודם פטירתו. לאלה אשר שאלוהו על אדות הדבר הזה, ענה ואמר, כי משעמום כמוסים ע"פ דרך התורה גדר בעדו שלא להתערב בעניני הלכה למקומות אחרים, אכן כע"פ — הוה דעתו לכל שואל גם ממקומות

א) קונטרס "עץ אבות", עמוד 2.

ב) ראה הקדמה לספר "חסד אברהם".

ג) שם.

אחרים, ועל כן מעטים הם כתבי יד אשר הגיעו אותו צדיק, וגם הכתבים המועטים שנשארו ממנו, היינו, אלה אשר כתב בימי חורפו, אינם מאמרים שלמים ומסודרים, כי ברוחב בינתו מיקרת עותותיו לא כתב כדרך כותב בספר מוכשר לדפוס, רק ככותב למוכרת לעצמו, והרבה מהם אכלו שן העת והם קרועים ובלואים או מטושטשים מזקן.

והנה תודה רבה ראויה לנכדו הרב הגאון הצדיק איש האשכולות ר, מנחם מנדל חיים הי"ו, כי בשנת תרנ"ז הוציא לאור ספרו הגדול בשם „אתבת חסד“, חדושי הלכות על סדר נשים וטוהרות, אחרי אשר עמל הרבה מאד לסדר את כתביו, להלביש אותם מחלצות, להוסיף עליהם לפעמים מלים מעטות למען יהיו מובנים, להקוראים בהם. גם הכניס בתוכם חדושי תורה מאת ארבעה בניו הגדולים בתורה ובקדושה: אדמו"ר זאב וואלף מסטריקוב, אדמו"ר ר' דוב בעריש מביאלא, אדמו"ר ר' רפאל מוורשה ואדמו"ר אביו, ר' יעקב אב"ד דק"ק טשעכאנאוו ונאשעלסק, וגם חבר אליו ספר משלו בשם „עטרת זקנים. ואלה דברי הסכמתו של הגאון רשכבה"ג אדמו"ר ר' אברהם מטושטשוב על הספר הזה: „כמה פעמים הכתבים קצת בקצרה, ונכדו הוסיף מעט דברים בין חצאי מרובע, אמינא יישר חילו, שעל ידו זכינו לדברי תורה הנאמרים בטוהרה, כידוע דברי הש"ס נדה דף ע"ב בפסוק (משלי) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, תני ר"ח משל למלך ב"ו שעשה סעודה לעבדיו ומשגר לאוהביו ממה שלפניו, ופירש"י כן חכמה שהיא לאוהביו של מקום נתנה להם מפיו ולא מאוצר אחר“. ואולם בני בנו, ר' רפאל מוורשה, הוציאו לאור עוד שנים מספריו, אחד בשם „זכותא דאברהם“, דרושים נחמדים לשבת הגדול ולשבת תשובה, לקוטים על תורה וחדושים על ש"ס, (וורשה תרמ"ה) ואחד בשם „בית אברהם“, חדושי הלכות על כמה סוגיות שבש"ס (וורשה תרנ"ט).

והנה שלשת הספרים האלה, ירושת פליטה מאותו גאון וצדיק יסוד עולם, גדולים וקדושים הם בעיני כל החרדים לדבר ה' והשפעתם רבה עליהם.

ז. אגרת הרב הגאון החסיד רבי מנחם מנדל חיים לנדא הי"ו על תולדות זקנו אדמו"ר רבי אברהם מטשיכנוב

ב"ה קאטוביץ, י"א מנחם אב תרצ"ג

כבוד ידידי הרב וכ"ר ר' פנחס זעליג נ"י גליקסמאן.

תשובה על מכתבו הנני כותב הסורים האלה: אבי זקני קדוש ה' רבינו אברהם זצוק"ל מטשעכענאוו היה בן ששה ושמונים שנה במותו הוא היה בן הר' רפאל ז"ל מפרזשענטשוב, והי נחשב לאיש פשוט, אבל שמעתי מהרבניות מ' שרה רבקה אחות רבינו זקני זצ"ל, שהי בקי בששה סדרה משנה בעל פה.

אביו ר' רפאל הנזכר הי' שמו ר' יחיאל איכל ז"ל, והי' מן הצדיקים הנסתרים שבזמן ההוא, ובנו היה מחזיקו בכל הצרכות ונפלאות מדובר בו, ומנוחתו כבוד בפרזשענטשוב אביו הי' שמו ר' ישכר בעריש, ונקרא

(א) הוא ישב בכפר הסמוך לפרזשענטשוב, ולו שם חנות לממכר יין שרוף, אשר נתן לו ארונים הנכר בהסירה והיה לבוש כמו שלובשים האכרים. עליו שמעתי אגדות מפליאות המעירות על גדולתו וקדושתו (ה. ג. ג.)

בשם ר' בעריש חסיד ז"ל, התענה מ' שנה מושבת לשבת, ושכב באבן מראשותיו, וזוה שהאבן הוואת תעשה מצבה על קברו, מנחתו כבוד בעיר קוטנא. הייתי על קברו, ועוד מונחת שם האבן הזאת, וחרות עלי: "ס"נ בוצינא קדישא חסידא ופרישא מ' ישכר בר' בנימין ז"ל, ויש לנו בקבלה, כי הרה"ק הנזכר אמר בצואתו, כי יוצאי ירכו יושעו אם יתפללו על קברו, וכן עשה רבינו זקנינו זצ"ל, בסוף ימיו כשנחלה, וזוה לשלוח על קברו להתפלל א.)

אמו של זקני וצוק"ל היה שמה ראדא, והיא היתה אשת חיל ומלומדת, בת הרב ר' משה ז"ל, שנפטר בימי ילדותה ונתגדלה על ברכי אבי אמה, הרב הגאון המפורסם מ' זאב וואלף זצ"ל אייערבאך האבד"ק לונטשיץ, וסדר יחסו מובא בהקדמת לספר "זית רענן" חלק ב'.

ל'הר' רפאל ז"ל הנ"ל היו שלשה בנים ושתי בנות. הבן הראשון הי' זקני קדוש ה' רבינו אברהם זצ"ל, והשני הרב ר' יצחק מעיר בווינ, שנפטר בימי עלומיו בעת הוועם, והוא הי' עלוי נפלא ואיש קדוש וטהור. השלישי הרב הגאון החסיד מ' ישראל ז"ל האבד"ק לוטימירסק. חבת שרה רבקה היתה אשת הרב הגאון החסיד ר' מנחם זאב הכהן זצ"ל, שהיה אבד"ק לודו, וכשנעדר מהם בנם העלוי הנפלא בגאונות ואיש קדוש ר' אהרן ז"ל (מ"ב בעיר לודו) הלך קודר מרוב צער ולחץ והוכרח לעזוב הרבנות בלודו, אח"כ נתקבל לרב בעיר יאנאווא, ואחר כן נתקבל לרב בעיר קאצק ע"פ סקודת הרה"ק מ' מנחם מענדל זצ"ל הרבי מקאצק, ושם מנחתו כבוד ב.)

חבת מרת רחל לאה היתה אשת הרב הצדיק חסידא ופרישא מ' יצחק אייזיק ז"ל מעיר זגיערו.

הרבנית מ' שרה רבקה ז"ל הנ"ל היתה מפורסמת בצדקתה ומלומדת כנבדא. תורה וחכמה בה צמודות, מנחתה כבוד בעיר זגיערו (סמוך לקבר אמה הצדיקת מ' ראדא ז"ל ואחותה הצדיקת מרת רחל לאה ז"ל) — אמי זקנתי, אשת זקני מאור הגולה זצ"ל הי' שמה יוטא, בת הרב הגדול בתורה ומסולא במדעים ולשונות, מליץ ומשורר מ' דן ז"ל לאנדא מפלוצק. ולא נודע לי תולדותיו לבית אבותיו, אשתו הראשונה, אמה של זקנתי ז"ל היתה נכדת ל'הרב הגדול ר' שמואל הכהן ז"ל מלאסק ובוווג שני לקח את בת הרב הגדול הגביר הצדיק ר' יצחק איטשלי הכהן מפלאצק, שהי' בן הרב ר' שמואל הנ"ל.

(א) גם הרה"צ אדמו"ר ר' שמואל אבא מייכלין התייחס אחרי ר' בעריש חסיד ולפעמים בא על קברו להתפלל. כן שמעתי מבניו אדמו"ר ר' חנוך סצדיה שליט"א (פז"ג).

(ב) הגה בן מתאורכו בעל ה"חושש הרים" בחשובתו אליו, חלק אה"ע סימן ק"ל: "לכבוד אבותיו ידידי הרב החריף ובקי פ"ה ע"ה חכם ושלם מו"ה מנחם זאב אבד"ק קאצק". בימיו יצא צו מטעם הממשלה הפולנית, כי כל איש צריך להקרא בכנוי משפחה, והנה כאשר שאלוהו, איזה שם משפחה יקרא לו, ענה ואמר: שם משפחתי יהיה "יערוואלימסקי", וטעמו עמו, שמן הצורך הוא לזכור את ירושלים, והיה כאשר אקרא בשם זה, בודאי זכור אזכור את ירושלים. הרב ר' מנחם זאב נפטר בשנת תר"ו י"ב אדר בתיבתו בן כ"ד שנה. השאיר אחריו הרבה כתבי יד ולא נדפסו. (פז"ג).

(ג) נפטר בשנת ה'ת"ג לחייו כ"ב מנחם אב תקפ"ח. על מצבתו חרות: רך בשנים זאב בעובדין טבין. כשהיה בר' שית היה מחדש חרושי תורה. (פ. ז. ג.).

(ד) אחרי יום בעיה בקוצק, העתיקה משכנתו משם לזגיערו. התפרנסה מחנות של בושם שפעשה לה, וגורדה לשם להיותה עוסקת תמיד במצות ומעשים טובים. (פז"ג).

להר' דן הנזכר היה בן עלוי גדול ומופלא, ושמו ר' יצחק איצק, כשהיה בן י"ב שנים דרש דרשה גדולה עד להפליא בביהמ"ד הגדול בעיר פלאצק, ואחר זה נחלה ושבק חיים בילדותו, ומלכד רבינו זקני זצ"ל היה לו לר' דן קנדא חתנא איש גדול ומפורסם בתורה ותכמה ר' זאב וואלף ליפשיץ זצ"ל האבד"ק אזורקוב, כאשר בא הרב ר' דן לבית חתנו באזורקוב, נחלה פתאים ושבק חיים בעיר התיא, ושם מנוחת כבודו.

אבי מורי הגאון הקדוש ר' יעקב זצ"ל, ואחיו הגאון הקדוש ר' בעריש זצ"ל מביאלא, שניהם היו חתני א"ז הגביר החסיד מפורסם ר' אהרן עהרליך ז"ל מביאלא, אשר נקרא ר' ארטשע ביאלער, הרה"ק מביאלא נפטר כ"ה סיון תרל"ו בן נ"ד שנה, ואבא מארי ז"ל נפטר בן ששים שנה ביום ו'ט טבת תרנ"ד, ולמנ"כ בעיר ווארשא. ודודי הגאון הקדוש ר' זאב וואלף זצ"ל מסטריקוב הי' התן הרב החסיד ר' זיינוויל ווינער מעיר סטריקוב. נפטר בן פ"ה שנה י"א אלול תרנ"א. ר' זיינוויל השתדך ג"כ עם הגאון החסיד מ' אלעזר הכהן זצ"ל, כי בנו הרה"ג ר' אברהם ז"ל דומ"ץ בוורשא היו חתנו, וגם הגביר המפורסם החסיד ר' אברהם משה פרוסקא מלאדז היה חתנו. ודודי הגאון הקדוש ר' רפאל ז"ל היה חתן הרב הגביר ר' פייביש אָפּאַטאַווסקי מעיר זדונסקא-וואַלאָא, נפטר בשנת תרנ"ד, כמדומה לי, ביום שלפני ער"ה, אינני זוכר היום בדיוק, שנותיו מעט יותר משבעים.

ואשר דרש ממני להודיעו, מתי התחיל זקני רבינו זצ"ל להיות רבי של חסידים? הוא בימי עלומיו והסתופף בצל הרבי הקדוש המפורסם ר' פישל זצ"ל מסטריקוב, גם היה שתי פעמים אצל הרה"ק ר' שמחה בונם זצ"ל מפשיסא, והתנהג בדרכי החסידים ומנהיגיהם בתפלה, ואח"כ שינה דרכו בזה והתפלל והתנהג בכל כמנהג אשכנז ותפלת ותיקין.

במשך הזמן כשנתפרסם לאיש מופת, דרשו לשכנו מכל אפסים, הן חסידים הן בעה"ב פשוטים, ובפרט גדולי הרבנים, אבל הוא לא התנהג בדרך הרבנים של החסידים ולא הניח לשום איש לבוא אצלו על ש"ק. באחרית ימיו, לאחר פטירת בעל "החידושי רי"ם" ז"ל בשנת תרכ"ו, התחילו החסידים לבוא אליו בהמון רב, וביניהם גדולי הדור, ואז נעתר לבקשת הרב הגאון החסיד ר' אלעזר הכהן אבד"ק פולטוסק והרה"ג הקדוש ר' יחיאל מאיר ז"ל אבד"ק גאסטנין שבאו להסתופף בצלו לקבל שם החסידים בסדר פנים יפות, ויהי להם לרבי, והתנהג בעריכת הש"חנות בש"ק וקבלת פתקאות ופדיונות כדרך הרבנים, אבל חלק הכל לצדקה ולא היה נהנה מפדיונות, אבל לא שנה דרכו והתנהגותו כלל בענין תפלת ותיקין ונוסח אשכנז ובכל דבר תנוגע לשולחן ערוך.

לאחר פטירתו נחלקו החסידים, חציים נסעו לבנו הרב ר' זאב וואלף

(א) ר' סינבוש אָפּאַטאַווסקי היה אדם חשוב מאד, גביר אדיר, סבירקאי לארג צמר, גדיב וסוּע ובעל מעשים טובים, פאר העיר זדונסקא-וואַלאָא. עשרת אלפים רובלים חסדיו נדוניא לחתנו ר' רפאל. בית הכנסת אשר נבנה שם בשנת תרי"ח, מספרים, שהיה כמעט הכל מכספו. בשנת התיא, תרי"ח עשירי בחודש אלול, חלק לעולמו. היתי על קברו וראיתי בנוסח מצבתו שהוא מתואר: "נדיב מפורא רבים, גומל חסד ברב תבונות". ושם אביו היה ר' אליקים. כפי שכתב לי נכדו הסופר מר יוסף אָפּאַטאַווסקי, היה נז"ל לגאון המפורסם ר' אליקים געץ, שהיה רב אב"ד בעיר הילרסהיים מחבר הספרים "אגן השושן" ו"רשדוני בתפוחים".

זצ"ל מסטריקוב, והחצי נסעו להרה"ק ר' יחיאל מאיר זצ"ל מגאטסינין, שהתחיל אז להיות רבי של חסידים, ולא כמו שכתב כ"ח במחברתו, כי בחיי רבינו זצ"ל לא נהג באדמור"ת והסתופף בצל קדשו.

כאשר יגמור בעזר ה' את ספרו בודאי ישלחנו לי לשים עיני עליו

והנני מברכו בכל הטוב

מנחם מענדל חיים לאנדא

ח. אבותיו של הרב ר' זאב ליפשיץ.

א) הרב ר' זאב ליפשיץ נולד בעיר פלוצק בשנת תקנ"ד (אביו הנכבד, בן משפחה מיוחסת בישראל, ר' יעקב שלום ליפשיץ, ולאמו הנכבדה מ' מרים, בת אחד היותר חשובים מתושבי פלוצק, ר' יצחק איצק הכהן, בן הרב ר' שמואל הכהן מלאסק).

זוג זה, יעקב שלום ומרים, היה נאה ומתקבל, כי שניהם יצאו ממשפחות הנודעות בישראל לשם ולתהלה. משפחת ליפשיץ הן כבר ידועה ומפורסמת למיוחסת בישראל. וגם המשפחה הכהנית הזאת היא מיוחסת כהונה, אצילי בני ישראל. אכן מסבה בלתי ידועה לנו נתפרד הזוג הזה, מ' מרים נתגרשה מבעלה מר יעקב שלום, אחרי אשר נולדו להם כבר שני בנים, — זאב וואסף וליבוש שמואל. מי יוכל היום למצוא החידה, מדוע נתפרדו ענבי הגפן האלה. והנה היא, מרים, שבה אל בית אביה כנעוריה עם שני ילדיה, או אולי נשארה שם, באשר גם מקורם היתה נזונה עם בעלה על שולחן אביה, והוא, יעקב שלום, הרחיק מהם גידול בגפו. אולי גם הוא שב לבית אביו. טפה מרה נזרקה אפוא בכוס ילדותם של האחים האלה, באשר אביהם עזבם והם נשארו, "יתומים חיים". חיי ליבוש שמואל נעלמים מאתנו, ואין לנו עסק עמהם, אכן על חיי הבכור, שהיה בעל כשרון ושאר רוח ונעשת ברבות הימים לאיש גדול לכבוד ולתפארת, נשים דברתנו.

ב) ימי גלמודתה של האשה הגרושה מרים לא ארכו, כי נודמן לה זוג שני כראוי לה. נשאה לאדם חשוב ר' דן לנדא, אשר היה אז אלמן מאשתו הראשונה. חין ערכו כבר נזכר למעלה, ועוד נדבר עליו בפרקים הבאים. והנה תחת חסותו של אב חורג כמוהו, מובן, כי נוחה היתה דעתו של העלם הנעלה מר זאב ליפשיץ ובמנוחת הנפש למד תורה הרבה והשתלם בה במדה מרובה. בל"ס ר' דן בעצמו למדה תורה ודעת, וגם השכיר בצדו מורים טובים. יש לשער, כי גם זקנו הגדול ר' יצחק הכהן היה מאלפיה ומחנכהו, בכל אופן

א) כונתו על מחברתי תולדות הרב ר' חירש טומשובער.

ב) על מצבת קברו רשום, שנפטר בשנת תרפ"ד, וכפי המקובל אצל בני משפחתו היה בן שבעים שנה במותו וא"כ נולד בשנת תקנ"ד.

ג) כן כתוב בספר "בית שמואל" על שלחן ערוך אח"כ סימן קכ"ט: משפחת ליפשיץ היא משפחה מיוחסת בישראל, והיא נקראת על שם עיר שבארץ אשכנז. ואולם בפרק, תפארת בנים אבותם המחבר לספר, המכריז: כתוב: יש אתנו בקבלה שאנו של שר שלום היה שמה ליפשיץ ועל שמה תחילת משפחת ליפשיץ. וכן כתוב הגאון ר' חירש ליפשיץ אבד"ק רוקוב בהקדמת ספרו, תפארת צבי, כי משפחת ליפשיץ היא משפחה מיוחסת בישראל. — אולם נעלם מאתנו כעת שם אבי רבי יעקב שלום ליפשיץ הנ"ל, אבל זאת אנו יודעים בבירור, שהיא בן משפחה מיוחסת זו. וכן תורה זקן הרה"ג ר' אלעזר ליפשיץ שליט"א דומ"ץ דפה לודו. וראית לדבר היא, כי אביו הרב ר' יצחק שנקרא בפי הבריות ר' איסשע ר' ראם נסע לישיבת הרב ר' זאב ליפשיץ להיותו קרוב לו במשפחתו. וכן זוהי דעתו הרה"ה ר' חיים אברהם טרונק נ"י. שלשלת יחוסה של משפחה זו כתובה בספר המכריז.

השפיע עליו ברוב צדקתו לטובה.

כאשר ראה ר' דן לנדא את חשיבותו של העלם זאב, כי עתיד הוא להיות מורה הוראה ורב אב"ד חשוב בישראל, נתן לו את בתו המצוינה מ' זלדה חיה, שהיתה לו אשתו הראשונה, לאשה. ומעתה בחיות הגביר ואדם המעלה ר' דן זכור לטוב, זאב ליפשיץ ומצא טוב ברציתו הטובה, פשיטא שלא חסר לו כל מאכל, ויצטוק בתורה וחכמה מתוך הרחבה בשקידה רבה, עלה מעלה מעלה בנדרים השלמות, ונודע שמו בפלוצק ובסבבותיה לכבוד ולתארת. הנה גם ל' דורו ר' יהודה ליב קעמפנר, חתן זקנו, ר' יצחק הכהן, היה שם בעת ההא חתן גדול בתורה, ששמו זאב, הוא בן ר' יואל ליפשיץ מיורשת, שנשעה אח"כ לרב אב"ד בעיר מלאווע, ובשכחי, הזאבים (די וועלף) האלה דברו אז הבריות בחרא מחתא.

א כעבור שנות מספר ור' זאב ליפשיץ נסמך מגאוני דורו למורה ודיין, וקשה היתה לו הסמיכה על שולחן חותנו, שהתחיל כבר להיות יורד מנכסיו, בקש לו כסא-רבנות. בתחלה נתקבל לרב אב"ד בעירה ראדינוב הסמוכה לפלוצק. אחרי שנים אחדות נבחר לרב מקהלת מלאווע. ובשנת תקצ"ו בחרה אותו עדת אוורקוב לרב אב"ד שלה.

קהלת אוורקוב צעירה היתה אז דימים, אבל מצב הכלכלה שבה טוב היה הרבה מזה של כמה ערים עתיקות בפולניה, להיותה עיר של אינדוסטריה ומסחר, ורבים היו בה בעל-כיס, ויכלה אפוא לקחת לה רב מצוין כמוהו ולהמציא לו פרנסה ביד רחבה.

כשלישים שנה ישב ר' זאב ליפשיץ על כסא רבנותה של אוורקוב. מה הרביץ תורת ויראת שמים ויתקן תקנות טובות ומועילות, ויהי מן המסייעים לבנות שם בית הכנסת ובית המדרש. גם היה תופש ישיבה. בחורים מערים קרובות ורחוקות באו לפיר אוורקוב ללמוד בישיבתו. רבים מתלמידיו נעשו ברבות הימים ל' בנים ומרביצי תורה. על ידי השפעתו נעשתה עיר החרושת אוורקוב למקום תורה מצוין. היו עתים, שמעתה מספרים, אשר נקרא ר' זאב ליפשיץ לתפוש ל-א רבנות בערים אחרות הנדולות הרבה מאוורקוב, אבל היה מסרב לעזוב קהלתו, שבה ראה מנוחה, ויוכל לעסוק בתורה ולתפוש ישיבה בשנת תרכ"ד ו' מנחם אב בהיותו בן שבעים שנה נתבקש בישיבה של מעלה. זהו הנוסח החרות על מצבת קברו :

פה טמון גו איש טהור, הרב המאוה"ג מהור"ר זאב בן מ'ה יעקב שלום ז"ל. נפטר בשם טוב ו' מנחם אב שנת תרכ"ד.

זוהר עדתנו נר ה' הה כי כבה
אבינו מורנו עלה השמים
כ"ן העומדים בארץ החיים
בצל שדי יחזה אך נפשנו נצבה
נהל את בני עדתו במקל נועם
יירה חצי מוסרו הנעימים
על מטת לבנינו בקול רעם
קריתנו תכון כחזק וברחמים
במישרים חורה דעה ושמיעה

שפט אותנו כשלישים שנה
לבצע כסף ולמנחה לא שעה
ובכל ימיו באוהל תורה חנה
מורנו הה עלה שמימה בסועה

ט. תולדות הרב ר' דן לנדא, מכתביו ושיריו הערה למכתבו.

מכתב נכדו אדמו"ר ר' זאב וואלף מסטריקוב

א) הרב ר' דן לנדא, אב-חורגו ותולדו של הרב ר' זאב ליפשיץ, נולד בע"ך שנת תקכ"ח אביו היה "הרב החריף המפורסם הנגיד המפורסר מר"ה חיים". כן יתארה הוא במכתבו. לו גם לא ראינו תואריו אלה, היינו יודעים, שהיה אדם חשוב כזה, כי אלמלא זאת, לא היו משתדכים עמו האנשים החשובים בני הרב ר' שמואל הכהן, כי תולדו הראשון של ר' דן היה חתן הכהן הגדול הזה. ותולדו השני היה בנו, האדם החשוב ר' יצחק הכהן. באיזה מקום גר ר' חיים לנדא, נעלם מאתנו, אכן ידוע הוא, שלא גר בפלוצק, ובנו ר' דן התישב שם לרגל נשואין שלו, כי לקח אשה פלוצקאית, ותולדו נתן לו נדוניא גדולה וארוחה כמה שנים על שלחנו, והוא עסק בתורה וחקמה, כפי כשרונו ושאר רוחו, וישתלם בהן מאד, כאשר יתארה בספר זה נכדו הגדול, הגאון ר' מנחם מגדיל חיים לנדא שליט"א. ושם אמו של ר' דן היה יוטא, אשר בודאי היתה אשה חשובה וחסנית.

והנה עם היות ר' דן לנדא תלמיד-חכם ומומחה להוראה, לא חפץ בכסא-רבנות, אך החזיק במסחר, עשה עסקים גדולים, וה' הצליח בידו לרכוש לו עושר רב, וירבה כבוד ביתו כדרך אצילי בני ישראל. מספרים, כי בביתו שתו אחר סעודת צהרים חלב שקדים, ועל השלחן הניחו שקדים מפני מראית עין, הן יחדשום, כי אחרי אכילת בשר ישתו חלב. כמו כן היה רודף צדקה במדה מפליאה.

מעשה שמאחד היהודים נאבדה תגורה מלאה מעות, סך איזה מאות רובלים, כאשר רגילים היו להחגר בימים ההם. האומלל הוא הלך ברחוב ויוצק ויבך מאד. ר' דן נשקף בעד האשנב וירא את האיש הבוכה, ויקרא לו ויאמר, שהוא מצא את החגורה, אבל החגורה אינה עוד תחת ידו, וישמט האיש מאד בכספו, אשר הושב לו. אכן לאחר זמן נמצאה החגורה עם הכסף, והושב ליד ר' דן.

בגלל מעלותיו התרומיות של ר' דן נתמנה לפרנס-ומנחיג בעיר פלוצק וכל עניני העדה נחתכו על פיו, ובהיות אצלו תורה וגדולה ויחסנות במקום אחד, עלה בידו להתחתן בתלמידי חכמים ממשפחות מיוחסות, מבלי חוס על כספו הרב, אשר הוציא למענם, הפעולה ויכי גדולה, אשר עשה ר' דן בחייו, שממנו היו לו תוצאות חשובות לדורות עולם, היתה בודאי פעולת ההתחתנות עם הרב אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב, אשר הצמיד לו דורות של חכמים וצדיקים, שבהם ישראל יתפאר. מספרים, שגם בנוגע להתחתנות זו עשה

א) הן נסתר בשנת תר"ט, כפי הרשום על מצבת קברו, ושנותיו היו בערך מעט יותר משמונים, וא"כ נולד בערך שנת תקכ"ח.

מעשה סוחר חרוץ מאד, כי התנו, הרב ר' איציק הכהן, שלח אותו לנסות את העלם מר אברהם בן ר' רפאל מפרניטשוב, שהיה לו שם תפארה בקרית פלוצק, כאשר כתבתי למעלה, בחפצו לקחת אותו לחתן לבתו, והנה הוא, ר' דן, הלך וקדשו לעצמו, עשה בתחבולה ויקח אותו לחתן לבתו מרת יוסא, שהיתה לו מאשתו הראשונה. כפי ראות עיני בשר, טוב ויפה היה מעשה רב זה גם בעד אדמו"ר ר' אברהם, באשר אז היה כבר ר' איציק הכהן בא בימים ואחרי עבור זמן קצר הלך לעולמו, בעוד אשר ר' דן היה עדיין צעיר ליימים, ויתממן ויתחוק אפוא את החנו זה בכל כחו עד עמדו על רגליו ושבתו על כסא הרבנות בטשיכנוב.

ב) החשיב ר' דן את כתביו ושיריו שכתב, ולא חפץ שילכו לאבוד, ולכן לא מנע מלהעתיקם לפנקס מכור. כלונה להעתקה (קאפיר-מאשין) בודאי לא נמצא עוד בימיו. שמעתי ממציאותו של פנקס כזה, שנמצא ביד אחד מנכדיו בפלוצק, ואסע שמה ועלה בידי לעיין בו, ראיתי את כתב ידו התם והיפה, את מכתביו ושיריו הכתובים בטעם ודעת, והעתקתי לי אחדים מהם, בידעני שיש להם שייכות וחשיבות לידעת תולדותי ועתה אני מוציאם ממחשך ואומר להם: ראו אור! (בפנקס זה רשם ג"כ בריוק נמרץ שמות הילדים אשר מל אותם, שמות אבותם וזמן לידתם).

מכתב אל מר אביו

ב"ה פלוצק יום א' כ"א אייר תקפ"ו

ג) כבוד א"א מו' ר' הרב החרף המפורסם הנגיד המפואר מו"ה חיים נ"י, בשבוע העבר היה פה ב"ד הרבני הקצין מו"ה ישראל יעקב מאמשי-נאוו, דברתי עמו הרבה, אף נתתי בידו מכתב אלי א"א נ"י, אשר הבטית אותו, כי באלה הימים יסע למקום כבודו ובלתי ספק יקיים את הבטחתו, אבל עוד טרם בואו שמה אמרתי לבוא עוד הפעם במכתבי אל א"א כבוד נ"י, ואשאל את פי קדשו לאמר לי, למה יחרה אפו עלי לדחות פעמיו אשר לא תשמע לשוני משלומי הטוב, ומדוע לא השיב על אמרי ואראהו בישועתי. אחלי, אדוני חקרני ודע לבבי! בחנני ודע שרעפי, ואז יפווו זרועי ידיו ברכות שדים ורחם.

דברי בנו אתובר המעתיר בעד אריכות ימיו ושניו המצפה לתשובתו ע"י הדואר המוקדם...

מכתב תעודה לשו"ב.

ד) היות לי ידידי המופלג מו"ה יוסף וויילאנד שו"ב דפה בקש ממני, ששים עיני ועיוני על עבודתו בקודש, למען תהי' זאת לו לעדה, כי שוחט אומן הוא, אך מי אנכי? ומה מני יהלוק? כי אינני מרבני העם, אשר קטנם עבה ממתני, וגם הם כבר הסכימו ורצו את מעשיו, איך יבוא קטן הערך למוני למלאות דבריהם, אבל בטל רצוני מפני רצוני, אף גם תרגלתי מעודי בה' שחיטה בהשחת הסכין ויתר הלכותיה עצה"ט, לכן אמרתי להיחלב לבות העם אל האיש הזה ולהודיע לכל ירא ה' כי הרבני מו"ה יוסף הנ"ל סר סכיננו לפני ונמצא יפה חד וחלק על צד היותר טוב, וכל ישראל מותרים לאכול משחיטתו בלי שום פקפוק, אף גם איש ירא אלקים הוא. כי זה שנים הרבה אשר הוא עובד עבודתו בקורש בפה הציר, לא נשמע עליו שום שמץ

ש' דומי חלילה, אך במעגלי צדק הולך הוא ומחזיק בתומתו וקובע עתים לתורה, ומאז כי הכרתי אותו אהבתיהו, כי ידעתי את כשרון מפעלו, כי ישר הולך הוא, לכן אולי יפקד מקום השוחט באחד המקומות, מהראוי לקרב את הרבני מו"ה יוסף הג"ל לעמוד ולשרת בקודש.

דברי המדבר לאהבת ה' ולהלכים בתומם
דן לנדא פו"מ דק' פלאצק:

יום ב' ט' סון תקפ"ו

שיר קטן בתור אשור על קבלת דגים קטנים.

ה' מ'טל ממלאווא שלח לי על פורים ב' הפסליך קטנים והבעג' שלו
רצה קויטל על קבלתם וכתבתי לו זאת:

דגי סנפיר כמו קשקשת שנים
וזאת היריעה האחת מרתה כפלים
לולא מרדכי שלחם אל משתה אסתר היום
עוד גדלו רבו ודגו בתוך מים חיים

דברי הק' דן לנדא

מכתב אל חתנו אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב בדבר כסא רבנות.

ב"ה פלאצק יום ב' מרחשון תקצ"ח

ח שלום לכבוד חתני ידידי וחביבי הרב הגאון כ' עש"ו היא בתי אהובתי
לאורי עיר"ת נכדי שי לאוריט.

אודיע אתכם, כי ת"ל אתנו החיים והשלום, מכתבי אשר כתבתי לך מעיר
חוש בלתי ספק הגיע לידך. בדבר הרבנות כבר ידעת, כי לא הפצתי לדבר,
אף כי בני הקהלה רגשו אלי לדבר דעתי, תשובתי היתה אליהם כי ת"ל
החכמה והמדע עמך ולא תצטרך לעצתי, אף כי יראים ושלמים עושרים אלי,
כי אכתוב אליך, רק לאשר דבריהם, כי אמת יהגה חכם, את זאת לא אוכל
מלט, ואשמע קולם להגיד לך, כי כולם רובם ככולם מצפים עליך להיות
להם לרב ומורה באמת ובתמים, אך זעיר זעיר כי לבם בל עמם, אבל לא
ידברו בפיהם, כי יראים ממך, כאשר יאמר לך המוכ"ז, בכ"ז אם יודע להם,
כי חרצה לקבל הרבנות או כולם ירוצון אליך בשמחה, זאת אשר יגיד לך
ידידי הרבני המופלג מו"ה אברהם נ"י, הכל אמת ברור וצלול, ע"כ לדבריו
הטה והטוב בעיניך עשה.

דברי אביכם המתפלל בעד אריכות ימיכם

הק' דן לנדא

הערה למכתבו זה.

(1) המתבונן בתוכן המכתב הזה יוכח, כי קהל פלאצק בחרה באדמו"ר
מטשיכנוב לרב לה, שלחה לו כתב רבנות, וחתנו היה קטן בעיניו מתת
עצה לאדם גדול כמוהו, ולכן מנע מזה, אפס הוריע לו את דעת הקהל, כי
רובם מצפים עליו, להיות להם רב ומורה, אך זעיר שם זעיר שם רוח אחת
עמם, ובכן הטוב בעיניו יעשה, והנה יודעים אנו, מה היה טוב בעיניו.
מחשבת אדם ממותו צריכה למוד. מדוע באמת בכך את הקהלה הקטנה

על פני הקהלה הגדולה הוואת? לרגל צובדה זו עלה במוחי מעשה שהיה לפני פלוצק בדבר כסא רבנותו, בשנת תרט"ו שלחה קהלת פלוצק כתב רבנות אל הגאון החסיד ר' אלעזר הכהן, אשר שמש או ברבנות בקהלת מא-קוב. ר' אלעזר, שהיה אחד מן היותר מצוינים בין חסידיו קוצק, החליט בדעתו, לנסוע לקוצק לשאול בעצת מורו ורבו ר' מנחם מנדל, אם יקבל רבנות זו או לא.

והנה אותו צדיק חוה לו דעתו: „אמנם הנני מסכים שתקבל רבנות זו, למרות המגפה ר"ל ששוררת עתה שם, אפס בעת הדרשה הראשונה, אשר תדרוש שם בבית הכנסת, כנהוג, הוכח וזכיה אותם על התנהגותם הבלתי נכונה, על אי-זהירותם במצות קלות כבחמורות, היינו, הולכים בערכאות בשבת, מטיילים עם נקבות בגנות ופרדסים, וכדומה, ותאמר להם, שאתה הנהל את הרבנות ביד חזקה, ולא תתן אותם ללכת אורחות עקלקלות, והיה אם יאותו לקבל את מרותך בתנאי זה-טוב, ואם לא, ישיבו לך את הכסף שהוצאת בגלל כסא-רבנות זה, ותסלק ירך מהם“.

והנה ר' אלעזר עשה כאשר יצאנו מורו ורבו ההוא. דבר עם אנשי פלוצק קשות, בעת שנשא מדברותיו בבית הכנסת הפלוצקאי בפעם הראשונה, ויאמר להם עוד, שינהג את רבנותו כראוי לחסיד קוצקאי. מיד נפלגו בני הקהלה בדעותיהם. יש אשר החליטו, שאין להם צורך ברב כמותו, ילך לו אפוא וישוב לעירו, ויש אשר נאותו לו וחפצו בו מאד. לשוב נצחו החרדים את הגאונים, וישב ר' אלעזר הכהן על כסא רבנותו של פלוצק.

אבל רעה ומרה חיתה רבנות זו לכהן הגדול ההוא, רבים מבני הקהלה רבו עמו ומררו את חייו, פעם באו שמה הרבנים הצדיקים הגדולים ר' יחיאל מאיר מגאסטנין ור' נתן פוזנר מנובידבור לעשות שלום בין הרב ובין אנשי העיר - ולא הועילו בהשתדלותם מאומה. הגאון מאור הגולה בעל החידושי הרי"ם ערך אליו מכתב בשנת תר"ך לאמר: „זה זמן שמעתי, שיש שם מחלוקות, והי' לי עיני, כי חשבתי אשר תהי' שם במנוחה והשקט, כי אין הכוחות עתה לעבור ה' מתוך יסורים, חלואי ונוכה בשובה ונחת כראוי לעבודת ה' ית', ומקוה אני שתקיים מאמר חז"ל פ"ק דגיטין, ולא תשית לבך, וממילא יבטלו המחלוקות, וד' יתן לך הרחבת הלב וברכה ושלום“. והנה בשנת תרכ"א ראה אותו חסיד הגדול, שאין תקוה לו לשבת שם בשלוה, ויעזוב את פלוצק, ונתקבל לרב אב"ד בעיר פילטוסקא.

ועתה נבין את מחשבתו הטובה של אותו צדיק ר' אברהם מטשינבוב בדבר רבנות פלוצק. ראו נא, כי גם בשנת תרי"א, אחרי אשר חותנו ר' דן כבר הלך לעולמו, הוצעה לפניו רבנות פלוצק, והקול נשמע, כי כבר קבל רבנות זו. הנה כן כתב הרה"צ ר' הירש יומשובר אל בנו אדמו"ר ר' זאב וואלף מסטריקוב בשם מורו ורבו מהר"ם מקוצק, כי מעתה ישתדל הוא לקבל את הרבנות בטשינבוב למלא את מקום מר אביו, אכן כפי הנראה, שכונת שוא היתה, באמת גם בפעם ההיא רוח אחרת חיתה עמו בדבר רבנות פלוצק.

(א) ראה ב„קונטרס עץ אבות“ המחבר אל הספר „חידושי מהר"א“.

(ב) המכתב נדפס בספרי „תולדות הרב ר' הירש טרעטקובר“.

וחנה גם כמה שנים לפני הזמן ההוא היתה בפלוצק מחלוקת עם רב חשוב מאד, הוא הרב הגאון החסיד ר' אלכסנדר וזשא הכהן, מחבר הספר 'יקר מפז', על מדרש בדרך הסוד, שהיה תלמידו המובהק של הרבי ר' בונם, והמחלוקת היתה שם ג"כ בגלל חסידותו. הנה כן מעיד מכתב, שערך הגאון מאיר הגולה בעל חידושי הרי"ם, אל הגאון אב"ד מורשה בעל חמדת שלמה, שנדפס בספר 'מאיר עיני הגולה' עמוד י"ד: "אנכי אבקש מכבודו דבר קטן עבור ידידי הרב הגדול אבד"ק פלאצק שיש לו מחלוקת מאנשי בליעל מעירו, והלשינו אותו, שיש כתות חלוקות בעמנו, ואין ראוי לו להיות אב"ד, ונצרך לו מאד, שכבודו יכתוב מכתב לשם, שח"ו אין שום חילוק בבני עמנו, שכלנו שוים, ומהראוי לעשות כן שיכול לבוא הרבה גלגולים מזה". אבל סבילן גדול היה אותו חסיד ונשאר שם עד יום פטירתו בשנת ת"ר.

מכתבו של ר' דן לנדא לחתנו אדמו"ר מטשיכנוב בהיותו בוגירו.

לכבוד חתני ידידי וחביבי כנפשי הרב הגאון המפורסם ההכם השלם
 חן כ"ש מ"ה אברהם שיחי' לאוי"ט. והוא בוגירו בבית אמו תחי'.
 שמעתי כי פעמיק שמת אל בית אמך הצנועה תחי' ואם כן אבקשה
 ממך, כי בשוועך לביתך בשלום, אלי תסור הנה, לא אפונה כי מבלעדי מבוקשי
 לא תטה ימין ושמאל דרכך, רק אלי תבוא לראות אותנו ולשמח נפשנו, אולם
 את זאת אבקש מסך מאד מאד, היות כי בתי אהובתי הצנועה הישרה מ'
 חנה תחי' ערגה נפשה מאד לראות את פניך, והיא מדברת על לבי ושפתי' נעות
 זה רבות פעמים, למען אכתוב לך כי תסור אליי, ולכן עשה נא זאת למעני
 ולמענה ותשים דרכך דרך קוטנא, וחיתה נפשה בגללך. מאד מאד אבקש בדבר
 זה, ומחמת נחיצת המוכ"ו כתבתי בנחיצה.

דברי אביך המתפלל בעד אריכת ימין ומצפה לראותך במהרה בשמחה

ב"ה, פלאצק יום ה' ת' תמוז

חקצ"ח

חתימת שמו: חק' דן לנדא

הערה. אחרי מות ר' רפאל, אביו של אדמו"ר מטשיכנוב, אשר גר בכפר
 הסמוך לפרניטשוב, הצתיקה וזגתו החשובה מרת ראדא את משכנה לעיר זגערצו,
 עשתה לה שם חנות לממכר יין שרוף, כאשר היה לה מקודם בפרניטשוב, וממנה
 סרנסתה במצאה לה. והנה רגיל היה בנה אדמו"ר מטשיכנוב לבוא מדי שנה
 בשנה לזוגירו לבקר אותה בביתה ולשהות שם ימים אחדים, בכדי לקיים מצות
 כבוד אב. ראתה אותה צדיקת את הכבוד הגדול, שחלקו לבנה חסידים למאות
 שהתאספו שם, ותשבץ עונג ונחת למדי. מספרים שנוהג היה אותו צדיק, לבלתי
 אכול דגים בימות החול, אכן בעת שזוהו בבית אמו, היה אוכל דגים בסעודתו,
 מפני שנחשבה לו לסעודת מצוה. פ"א נגשה אליי אמו, ותאמר לו בנחת, שכבר
 עת לו לשכוב ולנוח, וימהר וירץ אל המטה וישכב וישן מיד. כן היה טבעו:
 באותו רגע ששכב במטה וחנץ לישון, ישן וירדם. (פ. ו. ג.)

2

2

•

1

•

•

•

מסדר הנוסעים
מפרו קודש משה
הגדת פולין

ח.

ידיד! או חזיתוך זה שנתים ימים
במקהלות פ"ונסק שם השתעשענו יחד
או מצאתיך גבר אוהב תמים
גם חכמה ומזמה מאתך לא יכחד

ט.

עתה מאד אשריך! איתן מושבך!
כי תתערה רענן בקרן בן שמן
הלא אל שריגיפל זה ממשנת לבך
אוריך נתקעת כיתד במקום נאמן.

עריך שבוע חשקי הבווערת
צא מלא חפצי קייתי זה רבות ימים
הורני דרכי ואענדך לי עטרת
איך אבוא אראנו פנים אל פנים.

יא.

אשמחה כי תענני מהרה גשה הנה
כי נקראתי לראות פני האדון נכספתי
אחישה שמה ושפתי לך תרננה,
אודך כי מלאת חפץ איש אהבתך.

הערה לשיר זה

אמנם לא נרשם, שלכבוד ר' זלמן פוזנר כתב ר' דן שיר זה, אבל
על זה העירני נכדו הרה"ח ר' בן - ציון ליפשיץ ובאמת כן מוכח מתוכו.
הנה ר' שלמה זלמן פוזנר הנודע בארץ פולניה לאדם המעלה, לאחד מיחירי
סגולה, גדול מאד בתורה, בחכמה, בעושר ובגדיבות, גר רוב ימיו בעיר
ורשה, ויהי שם סוחר במדרגה ראשונה, פרנס-ומנהיג, עסקן בצרכי הצבור
במרץ גדול, חשוב סאד בעיני הממשלה הרוסית, משתדל אצלה בהצלחה
לטובת כלל ישראל. בשנת 1831, בהיות מרידת הפולנים הראשונה נגד הרוסים,
נחשד בעיני הממשלה הפולנית לנוטה אחרי הממשלה הרוסית ועוזר לה
במלחמתה נגדה, ומסבה זו הושם במאסר הציטדל, מקום אשר אסירים פולי-
טיים אסורים שם וכפסע היה בינו ובין המות. באורה פלא נחלץ מצרתו,
ולפת זקנתו העתיק משכנו לאחוזת נחלתו קאכאר הסמוכה לעיר פלונסק.
שם בנה בתי חרשת לארג-צמר, הדיוש לחייל הרוסים. מאות פועלים, ביניהם
גם הרבה יהודים מצאו בהם עבודה וכלכלה. רבים העמיד על הקרקע ונעשו
לאכרים, שם הקים לו ארמון מפואר בנוי לתלפיות, גם יסד ישיבה לתורה
ולתעוזה, שממנו יצאו תלמידים חשובים הרבה. אחד מראשי ישיבה זו היה
הרב ר' דוד, אבי הנאון רשכבה"ג ר' יהושע'לי מקוטוא, על ידו נתרבה שם
הישוב, וכפר קאכאר נהפך לעירה קטנה. ר' זלמן פוזנר היה רודף צדקה
וחסד במדה מרובה, אבל לא רצוי היה לחסידים, להיותו מתנגד קיצוני
להם. והנה עם האדם החשוב ההוא התהלך ר' דן לנדא כרע וידיד, ואילו

עך שירה זו לכבוד ולתפארת. ובכן הוא כותב בה: „במקהלות פלונסק שם
השתעשענו יחד“, פעם פנה אליו לעזרה בעת צר לו. כנראה ממכתבו אליו
שנדפס להלן. ר' זלמן פוזנר הלך לעולמו בשיבה טובה אחרון ש"ס תר"ח ובעיר
פלונסק מנוחתו כבוד. המושבה קאכאר רחוקה מפלונסק כשמונה פרסאות (וויאָרסט),
ובכ"ז הובילו מפני כבודו תושבי פלונסק בעצמם את העגלה עם גיטתו לקברות
אל בית העלמין אשר בעיר פלונסק. (פ.י.ג.)

תשובה לאיש אשר היה מהלל בשירים והפליג מאד בשבחיו

א.

עדי ארץ עת באפל יעלה מעלה
ידמם מחזה אדם לכוכבי השמים
כן ישגו העינים וימעלו מעל
כהתפל אנוס מזעיר אלף.

ב.

ידידי יפעת מליצותיך עדי כוננת
בם כחך לערוך צחות ראתה עיני,
אך גבוה מעל גבוה גלמי האמנת
הפלאות אושרי שתני אפס כמוני.

ג.

אבל אן ידידי לקחך לבך
אפוא היית ביסדך המערכת
אם לא לאיש שר וגדול הטיבות ניבך
ולמשרת תהלתי קסתך דורכת.

ד.

אך מה זה שמי בו זכרת
התדמה כי גם לי לבב כמוהו
שגיתו ולמה זה מהרת
לבנות מצור על אבני בהו.

ה.

שמעי נפשיו אל תתנאי לתהלת פיות
שימי מאפע גם למשבחך בשירים,
כן המה אך תוצר יראו בנוי לתלפיות.
ומה תוכך? שממה כמהפכת זרים.

ו.

כן כלעומת יעריך תהלה
את תוסיפי. כנע הרחיקי הגאווה
כי מה תקות גאה אך תהלה —
אולם רבות פאר תקות הענוה.

מכתב שלום ואהבה לר' דן מאת אדמו"ר ר' זאב לנדא מסטריקובא
 לידידי אבי זקני הרב החריף, נגיד ושו"ע, אפרתי, אשכול המדעים, מפורסם
 לשם מו"ה דן ג"י ע"ש הצנועה תחי' תמצאו טוב ותפיקו רצון.
 מושכי בשבט סופר ודורכי קסת, יאמצו כח יכלתם להתנכאות בחזקה דברי
 אהבה וברית, טרם יוכלו נפש רע לקחתה. ואתה אכיל משכת אך לתומך, והנה
 קצרה ידי מתאר, איכה רגשו דבריך בקרבי. והי בקראי דברים אחדים, עורקי
 עמדו, אחר — מהרו. כל בדי גוי חרדת משוש אחותם. ותעמודנה שפתי מקרוא
 עוד. לא איל לשונך ולא ירך החזקה, אכן קשר הנפשות וצמד הלבבות, כי עז,
 את כל אלה עשה, לתת קסם על שפתך, ולעשותך, אבי, לוטש כל חורש אהבה
 השוכן בקרבי. או נודעתי, כי נפלאתה אהבתך לי מאהבת אבות, ולא תסלא בכל
 אהבה הצומחת מהתולדה — מפני קושט סלה.
 נכדך אהבך זאב וואלף לנדא

עד כה נפש אבי בנפשי מקשרת
 משך לתומי והי בלבי כאש בוערת,
 כל כתבי אהבה וברכה
 לשוא יעמלו עשות ככה

מכתב-תוכחה לר' דן מנכדו אדמו"ר ר' זאב לנדא מסטריקוב

לידידי אבי זקני הרב החריף, נגיד ושו"ע, אדם ביקר, אוצר המושכלות
 כבוד שמו נורע לתפארת מו"ה דן ג"י.
 מקצות הארץ בעל הכנפים הגיד דבר, נאטמה אזני לקול השמועה, כי
 נכבדות מדובר כך להתחתן את אנוש אחד מלופלין ושמו ב. ק. והוא דל הערך
 ומקט המדרגה, בין אחיות האפרתים לא יבא ובמקלות אנשים לא יחשב, ואף
 אם תול הצלחתו — ויגע בצנור, עוד יקרא בשם תופש הצנור, ונודעתי כי הדבר
 קרוב להגיע אל הקצה. באמנה כי פג לבי מהאמין, באשר ידעתך כי אך כך
 ישכון כור המדע ואבן הבוחן, לדעה מה נעשה, וממה נחדול. אבל מי יורע אם
 לא רוע מצבך לחמה לעומת בינתך — וחוכל. להוליקך דרך עוד לא דרכת.
 אביו להתאפק כה אין, עצת נכדך תקח ולא תמאס. אל תצעד נתיב אי
 כבוד, וכבודך בכסף לאחר לא תתן. יש יום, אשר הכסף כליל יחלוף — והדבר
 הזה יצמד בנו לדור דור. ואם אומר לנפשי, הסבי עינך מהביט שמה. ואשים
 דברי לאין, באשר רבות כזה חיותי. אבל עתה — לא נאוו עשות זאת. הן
 היום הקריבו שרי ריוני לובלין ראשית מפעלם, לתת משרת קהלתם על שכמ
 אבי הגאון יחי', ותקראנה אותו כאלה, להעשות שאר וקרוב לאיש מך הערך
 תוך הקריה שמה, הייטב או היאות?
 אבי, כתר זעיר! והיה כי יקשיב ה' ויגזור אומר להרים קרן התורה,
 להושיב את אבי הגאון יחי' עם נדיבים, וכסא כבוד ינחילוהו, רעיוני אינם
 תלואים, כי תחתן את גדולי הערך מקרי' זה, ואך לכבוד ולתפארת יתחשבו למו.
 דברי נכדך המקושר כך במישרים בלילאות אהבה, ומאהבת בנים אל
 אבות נפלאתה.
 זאב וואלף לאנדא
 ה ע ר ה. אמנם היצעה רבנות לובלין לפני אדמו"ר מטשיכנוב. רבים מקני

העיר המפורארה הניא חפצו בו, לשים אותו אלוף לראשם. בני משפחתו, ביחוד בנו הנעלה אדמו"ר ר' זאב, חשקו מאד, כי יקבל עליו משרה חשובה זו. הנה כתב לו דברים של טעם אלה: "בא לזגיערו אגרת על הפאסט מיום ה' ד' אייר, מאת מחי' הגביר מו"ה נחמי", כי שלחו זקני עירו (לובלין) ונשיאי העדה לעטרך בכתר הרבנות, ובאשר ירא לנפשו, פן ישיגו ממך תשובה לא ברה וקול ענות חלושה, בקש מאתנו לדבר על לבך הטהור ולבקש מלפניך, כי חתן מקום לדבריהם. וכאשר הגיעה השמיעה אל אוזן אמך תחי', גזרה אומר עלי דודי, אשר חיש קל יסע אלי, כי אכתוב לך לעוררך, אשר בפוסף מלא היא רוצה, כי תקח משרה זו על שכמך". ועוד הוא מאריך להוכיח לו, מה יקר טוב וחשוב ענין זה בעדו ומסיים:

ובגלל כל הדברים האלה אשר כתבתי, צוהה אמך תחי', לבקשך על ככה, אשר אל תמהר לענותם דברי דחי, כי לא להשיב אל עיר קטנה, נוכח להשיב אל עיר גדולה, קרי' נשגבה זו, באשר תושבי אנשי שוץ המה. גם לפי קוצר דעתנו, לא נמצא דבר, אשר יפריע את רוחך מלחת מקום לדבריהם, ואם יסכים ה' להרכיבך על במתי ההצלחה, תמצא שם מנוחה כחפצך".

אחוז חכם ר' זאב בחפצו העז, כי אביו יקבל את רבנות-לובלין, הרגיש במכתבו אליו, כי בן צוהה אמו, ויקרה אפוא, כי בודאי ישמע בקולה והדבר יצא לפעולה, ובכן יעץ לאביו זקנו ר' דן, כי יחכה זמן זעיר, עד אשר ישב אביו על כסא כבוד בלובלין, ואז יתחתן את גדולי ערך מקריה זו. אבל לא כאשר דמה, כן היה. אדמו"ר מטשיכנוב לא דחה לגמרי בקשת זקני לובלין, אפס הודיעם, כי לעת-עתה אין בדעתו לקבל שום התנהגות רבנות באיזה מקום. ואלה דבריו הקדושים.^א

"לאשר אני רואה כעת, כי רצון עדתכם להחיש ולמהר למנות רב ומורה בקהלתכם בלי איחור והתמהמהות, לזאת אני מודיע לידידי יחי' כי עדיין אין בדעתי לקבל עלי בהחלט שום התנהגות רבנות באיזה מקום, עד אשר יניח ה' לנו ממורך ודאגת לבנו, מה פקודה אשר נתחדשה בשנה דאשתקד, ועינינו מיחלות לרחמי שמים, לידע דבר ברור לטוב לנו, אזי יוכל הענין לבוא אי"ה לידי גמר, להבטיח דבר מקוים. המבוקשי מידידי יחי', למחול ולהציע הענין לפני יקרת עדתכם הרמה, ואם לא יסכימו שיומשך גמר הדבר זמן מה, לא אוכל למלאות מבוקשם בעת. והי' בזה שלום וכ"ט".

רבינו אברהם מטשיכנוב בחסידותו המפלגה לא התאוה כלל לעושר וכבוד, לא לצורך עצמו ולא לצורך בניו, אשר לא תמיד היתה פרנסתם מצויה להם. לא החיש אפוא למלאות בקשת זקני לובלין בדבר כסא רבנותה של עירם. הדחה אותם לזמן אחר. אולי ברוח קדשו הרגיש בדבר, שנודע אח"כ בסוד לבנו הרב ר' זאב, כי בעת אשר ערכו זקני לובלין את המכתב הנזכר אליו, ערכו ג"כ מכתב כזה לקהלת קאליש וגם לקהלת שלישיית, ומגמתם היתה, כי אחרי אשר ישיגו מהם מענה, ידו גורל, על שכם מי יתנו המשרה, ועל זה התאונן לפניו מאד. בכל אופן נזכרה תוחלת הרב ר' זאב לנדא, שאביו יקבל רבנות לובלין.

א' המכתב נדפס "בקובץ מכתבים" למרן ר' זאב ואלוף מסטריקוב ח"ב סימן י"ד.
ב' שם סימן ט"ו.

בהיותו כבן ח' שנים כבר הפצו רבים מאצילי בני ישראל לקחתו לחתן. אחד מגבירי העיר קראקא ממשפחת רייך שמעלקיס שם עיניו בו וישלח לנסותו ולתהות על קנקנו את הרב הגאון ר' וועלוויל חריף. שנתמנת אח"כ לרב העיר "אסק". ר' זאב בא וירא את הנער והנה ספר בידו, מזה בידך, שאלהו. הוא ספר "קצות החושן", ענהו, "אער זה מקרוב יצא. לאור, הספר הוא טוב. אבל אני יכול להשיג עליו". ובאמת הראהו איזו השגות שלו, ר' זאב הכתן השתומם על כשרונו של הנער ויכתוב תיכף אל משלחו מקראקא, כי עליו כמותו לא ראה עוד וכי לא יחוס על שום כסף נדוניא שיקצבו עליו, אך ימהר להחתן בו. ואמנם כן עשה המחיתן. בעת ההיא ישב על כסא רבנות בפלוצק הגאון המפורסם ר' אריה לייב צונץ. וכמה פעמים קרה, ש'שראל הקטן דחה חדושו של הגאון ההוא, שמוזה היה לו לאיתו הגאון חלישות הדעת.

קוה אפוא ר' דן, כי אם לו חתנים מאורות גדולים, "מביתו" הראשון, היה יהיה לו בן מאור גדול מביתו השני, ואולי יהיה עוד גדול מהם, אבל לא כאשר דמה כן היה, כי בשנת ה"ג לחייו נפל פתאום למשכב — וימת ל"ע. מספרים, כי כתב-יד עם חדושי תורה השאיר אחריו ר' ישראל יצחק לנדא, ופ"א הגיע לפני הגאון רשכבה"ג ר' אברהם מסוכטשוב, וחנה הוא שבחם מאד. זהו הנוסח החרות על מצבת קברו בבי"ע הישן בפלוצק:

ציון מצבת אבן.

היא מצבת קבורת הילד מהו' ישראל יצחק בן מרים לנדא, ה' תפס"ב, בחודש העשירי ט' בו עוב כל יושבי חלד, את ארץ החילת אשר הזהב שמה, על צפוני מעין תתפארי, לשונך דוברת גדולות, תשקיפי בעין רמה אל ארץ ומלואה, מי כמוני תאמר? שורי לארץ הואת שורי, הנה טפחות מרתה, כעפר רגל וגד עפרות תבל, וזהב הארץ הוא מל זהבך, כרנת כוכבי בוקר נגד זמרת הנבל נמתה, ארץ-ישראל אנכי, משכנות ישראל יצחק, אביו קרא לו ישראל ואמו קראה לו יצחק, כי אביה הוא, ושרר את אלקים בחורת משה וישראל, האין זאת ישראל?

יד פרק חייה האחרון של האשה החשובה מרת מרים לנדא

עוד עשרים שנה אחרי מות הילד הנפלא ישראל יצחק חיה אמו החשובה מ' מרים. בודאי חיי צער היו חייה האחרונים, עם היותה אשה צדקת והצדיקה עליה את הדין, כי שקעה שמשו בצהרים, וקשה היה לה להנחם אחריה. מי יורע כמה ימים קצר לה אותו אסון. גם פרנסתה לא היתה מצויה לה ברוח עד פי מוכיחה היתה לנסוע בכבודה בעצמה אל הכפר "קאכאר", לדפוק על פתח "הארמון הבנוי לתלפיות" לבקש משם עזרה בצד לה, הוי כמה קשה היתה לאותה רכה וענוגה נסיעה זו! אמנם ההכרח לא יגונה, אבל אינו נעים ביותר. בשנת תר"ג י"ט ניסן הלכה לעולמה, זהו הנוסח התורתי על מצבת קברה בבית העלמין אשר בעיר פלוצק:

ציון מצבת אבן

היא מצבת קבורת מרים אם הילד. התר"ג בחודש הראשון י"ט בו עובה

(א) נוסח מצבתה זו נדפס "בקובץ מכתבים" של אדמו"ר ר' זאב מסטריקוב ה"ל.

(ב) נוסח מצבת זו נדפס בקובץ ה"ל.

יושבי חלד, בת הרב מהר"י כהן, זרע קודש מחצבתה, אשה טובת שכל וכינה, יש שכן לפעולתה, נפשה אל שחקים תעלה. אל גנוי מרומים וגנוכי, תחנה את האלקים במפעלי ותאכל פרי מעללי, נפשה חי ועמדה לפני המלך, אל בית אביה היא שבה, רוחה מתהלך לפני אלקים, לעת התחי' הנה קמה וגם נצבת.

פרק חייו האחרון של ר' דן לנדא

האסון אשר קרה לר' דן לנדא במות עליו בנו העלוי הנפלא, לא פעל על בריאותו לרעה, כאשר פעל על בריאותה של זוגתו. הן הוא היה תלמיד-חכם ושלם במדעים, בתורתו מצא איפוא שעשועיו ונוחם לנפשו. גם עבודתו לטובת הכלל השפיעה עליו לטובה, ועולמו ראה, כאשר כבר כתבתי, באושר בניו הגדולים הנודעים בעולם לתהלה ולתפארת, אמנם הרע מצבו הרבה במות עליו רעיתו הטובה. כבר אמרו חכמים: „אין אשה מתה אלא לבעלה“, אבל כאיש היה גבורתו, התחזק בשם ויוכל עמור, ובאמת הגיע לגבורות. בשנת תר"ט נסע לאזורקוב אל חתנו ובן חורגו הרב ר' זאב ליפשיץ. שם נחלה פתאום והלך לעולמו. אולי בכונה רצויה עשה אז דרכו אזורקובה. הרגיש בנפשו כי קרב קצו, היה מתאוה למות אצל בנו-חורגו וחתנו, אשר גדלוהו, הנחלו, למדהו תורה ודעת ויפרנסהו עד שנעשה למורה הנדבא וגדול בישראל. זאת היא הקינה אשר נשא עליו ר' זאב ליפשיץ והיא חרותה על מצבתו:

קברו:

נאסף דן בן חיים זצ"ל כ"ט יום לירח האביב תר"ט לפ"ק
דמע הגירו ליתן עוררו מר קננו
נדיב ושוע סור מרוע גוע ואיננו.
ברכת אברהם עליו גבר במתן חנונו.
נודע בשערים מגזע צדיקים מצוקי תבל,
חכם וסופר מעשיו שפר פאר ולתהלה
יחסי ארץ עומדים בפרץ גזעו עלה
ייף בגדלו מטע אהליו תעודה סלה
מודעים לבינה עליו שאו קינה.
יקראו אל אבלי
תנצב"ה

יג. אגרת שניה מאת הרב הגאון ר' מנחם מנדל חיים לנדא הי"ו
על תולדות זקנו אדמו"ר מהר"א מטשיכנוב ובני משפחתו

ב"ה קאטאוויץ מוש"ק דפ' שופטים תרצ"ג.

כבוד ידידי הרב וכו' ר' פנחס זעליג נ"י גליקסמאן.
אשר דרש כבודו, שאודיעו אדות זקני תר' דן לנדא, הוא היה גדול בתורה ושלם במדעים, מליץ ומשורר, ובקי בלשונות העמים של פולין, אשכנז וצרפת. כשבא נפוליון הראשון וחילול ליעיר פלאצק, לא נמצא שם איש שיוכל לדבר עמו בלעדו. וגשא חן בעיני שרי הצבאות ומסרו לו הקבלנות להספיק צידה לחיל הצרפתים, ועי"ן נתעשר מאד ועלה לגדולה. ברכות הימים נתפך

א) אולי התכוון במלה „אבד“, עליו בעצמו, היינו, כפי הראשי חיבות „אב בית דין“, כאשר ברך הרב יצחק „ברוך שלא עשני אבד“.
ב) בשנת תשע"ב (1912) לרגלי מלחמתו נגר רוסיא. (פ-1-2).

הגלגל ואבד את כל חונו. ולפי שהי' חשוב מאד בעירו ואנשי העיר חפצו לתכנון, לכן מנוהו לשתדלן קבוצ לפני מלכים ושרים, ויקצבו לו שכרו ארבעים זהובים לשבוע.

בזמן ההוא הי' רב אב"ד בפלצק הגאון ר' אריה לייב זצ"ל צונק, המפורסם בחיבוריו, ושכרו ג"כ לא הי' יותר מארבעים זהובים לשבוע. אשר לפי המצב בימים ההם נחשב סכום זה לשכירות גדולה. והנה הגאון הזה מצא עצמו עלוב, על שהעמידו את ר' דן בשורה אחת עמו - הרב דמתא, ויעזוב את העיר, ונתקבל לרב בעיר טשיכנוב. בעת ההיא הרפס ספרו גיט מקושר. שם שמש ברבנות כשתי שנים. אח"כ נתקבל לרב בעיר מאקאווא, ועל מקומו נתקבל לרב בעיר טשיכאנוב זקני מאור הגולה מהר"א זצ"ל.

יש בידי מכתב, שכתב רבינו זקני זצ"ל להגאון הנ"ל שבו הוא כותב לו אמו"ר וכו', ואיני יודע אם למד אצלו בימי צעוריו, או לפי שהי' רב אב"ד דמתא, שדר בה רבינו זצ"ל, הי' נוהג בו כבוד לכתוב לו אמו"ר.

ועל שאלתו אודות רבינו זקני זצ"ל אני משיב: בכלל היה נורא על כל סביביו, גם בניו מפחדו יגורו. לא ראיתי מעולם אף שחוק קל על שתינו כנראה, לפי שאמרו חז"ל אסור לאדם שימלא פי שחוק בעוה"ז, חשש אף לחצי שיעור, לא ראיתי מעולם, שישכב ביום לנות מעט, אף כי הי' זקן מופלג, רק היה עומד או יושב, ומכש"כ שלא ישן ביום רק בשבת ויו"ט אחר הסעודה.

בתו הבכירה של רבינו זקני זצ"ל הי' שמה מרים, ונשאה להר' בועז ז"ל זונאבנד מציר ריפין. בנם הראשון הי' הרב הגדול חסידא ופרישא ר' רפאל משה זצ"ל, שהי' באחרית ימיו מנהיג ישראל בעיר טשיכאנוב ושם מנ"כ. בנם השני - הר' חיים ז"ל מורשה. בנם השלישי - הרב המופלג בתורה המים וישר ר' נחום יצחק ז"ל מבריסק דליטא. הרביעי - הרה"ג חריף ובקי הוישיש ר' פישל דן שליט"א מריפין. - בני דודי הרה"ג מו"ה זאב וואלף זצ"ל מסטריקוב; הר' משה חיים ז"ל, שהי' חתן הרה"ק ר' יחיאל מאיר זצ"ל מגאטסינין, ונפטר בימי צעוריו. השני ר' יחיאל איכל ז"ל מפראשניץ. השלישי הרב הצדיק חסידא ופרישא ר' מרדכי מאטיל ז"ל ומנ"כ בטשיכאנוב. הרביעי ר' רפאל ז"ל, ומנ"כ בירושלים עה"ק. החמישי הרה"צ ר' מענדל שליט"א מגאמבין.

(א) לפי דעתי, במחב"ת, לא היה כותב אותו צדיק דבר שאינו אמת מוחלט. ואנחנו שמעתי מן משפחתו, כי בעת היותו סמוך על סלחן חותנו, היה תולך לסעמים אל חשיעור, שהיה שונה ר' ליבוש חריף לתלמידים. ואולי גם מקודם למד אצלו. ונאמת כן נראה. פ"ג.

(ב) הרב ר' מרדכי מאטיל הוציא לאור ספרו יל מר אביו בשם "זו זהב כתר תורה" בצירוף חברו שלו בשם "דורש טוב" (ורשה תרס"א) כן עשה בצאתו של מר אביו. ראו מאן גברא רבא קמסחיה עליהם, הוא אדמו"ר רשכבה"ג, ר' אברהם מסובוטשוב. ואלה דבריו הקדושים במכתבו להרב ר' מאטיל:

גורש נדרשתי מאת כבוד מעלתו להסכים על ספרו של מר אביו הצדיק וכו' זצ"ל, ושלח לי הספר, עיניתו בו ותתענג נפשי וכל הרברים כמנוצות ודעת להבין דברי חכמים וחירותם, ומושכים את הלב לאהבת ה' ויראתו, טובא כנר גרירי, ואין צורך שום הסכמה, והספר מעיד על עצמו, בשם שכבוד אביו הצדיק ז"ל, נודע על פני תבל כחכמתו ותורתו והסידותו, גם ראיתי חרשי כבוד מעלתו אשר רוצה לעשותם מחובר לסאור, לחידושי אביו ז"ל, גם זה ישר בעיני מאר ויוכל להעסיק ספרו בלי שום הסכמה. ואם ירצה לחידושים מכתבי זה, הנה רצוני וכבודי. והספרים כתובים בקשת צוה ונעימה ובקדוק הלשון כראוי לאב ובנו האלה. ר' מרדכי מאטיל נפטר בשנת תרע"ו בן ע"ח שנה.

(ט) לר' יחיאל איכל היה בן ושמו ר' שמואל יצחק ז"ל אשר היה רב אביד סאבאטע, סוכטשוב וטשיכאנאוו. ונפטר שם בדמי ימיו. א)
בני דודי הרה"ק ר' דוב בעריש מביאלא: הרב החסיד ר' שמחה בונם מביאלא, ומנ"כ בעיר לאדזא. השני הרה"ג החסיד ר' יעקב יצחק ז"ל ממלאווא, השלישי ר' יקותיאל ז"ל מוועננראוו. הרביעי הרה"צ המפורסם חסידא ופרישא ר' אהרן זצ"ל מביאלא, שהי' באחרית ימיו מנהיג לאלפי ישראל, ומנ"כ בעיר וורשה. החמישי הרב הצדיק המפורסם חסידא ופרישא מו"ה מנחם מענדל שליט"א מנהיג ישראל בעיר זגיצרו, ונודע בשם הרבי מסטריקוב.

לרבינו זקני זצ"ל היה בת ושמה מ' אסתר חי'. היא נשאה להרב החריף המופלג ר' יוסף ליב מלאווסקי ז"ל מעיר מלאווא, ונפטרה בימי עלימ'. אח"כ נשא הרי"ל הנ"ל את אחותה הבתולה הצעירה מ' בריינדל, וכאשר נפטר הרי"ל הנ"ל, נשאה להרה"ג הצדיק ר' שמואל זצ"ל האבד"ק לוביטש ונאשעלסק, המפורסם בשם ר' שמואל שינאווער, שנדפס ממנו ספר בשם "רמחים צופים".

בני דודתי הרבנית הצדיקת מ' בריינדל ז"ל: הר' זאב וואלף מלאווסקי ממלאווא, השני הרב הגדול בתורה צדיק וישר ר' דוד ז"ל ממלאווא ומנ"כ בווארשא.

בני דודי הרה"צ ר' רפאל זצ"ל: הרב החריף ר' זאב וואלף מפולטסק, השני הר' דן מווארשא, השלישי הרב ר' ישראל מדראבנין, בווג שני נשא דודי זצ"ל בת הרב החריף ובקי מ' יעקב קאלינבערג מווארשא והוליד ממנה בן הר' פנחס זעליג שליט"א בלאדו.

בני אבא מארי גאון יעקב ז"ל: אחי הר' מרדכי יוסף ז"ל מלאדו, השני אנכי, השלישי אחי הרב החסיד ר' ישראל ז"ל מזונסקאווא, שהי' מ

א) נפטר בשנת תרע"ה כ"ד תמוז בן ארבעים שנה, אחרי ששמש בכתר הרבנות כ"ב שנים, הרב ר' שמואל יצחק לנדא היה גדול בתורה ובחסידות. שקיל וטרי בהלכה עם אדמו"ר רשכבה"ג מו"ה אברהם מסוכו-טשוב, אשר חבבהו מאד, וזוהו מזכירו לשבח בספרו "אבני נזר". ואלה דבריו הקדושים אליו: "ראיתי פלפולך ונתתני בראותי עוצם בקיאותך ביחוד באחרונים ופלפולך בגבורות, אילנא רבא תתעבד". ופעם הוא כותב אליו: "בענין הוראה איני מיעצך כעת, וידוע שחז"ל הקפידו על שנים, ואם כי בעזתי אתה כלי מוכשר להיות אב בחכמה. עוד רך בשנים אתה" (אבני נזר או"ח סימן שנ"ט), הוא השאיר אחריו חבור מסודר לדרוש על סוגיות הש"ס, (ג,ז,פ).

ב) הרב ר' בונם לנדא מביאלא היה בן עליה, גדול בתורה ובחסידות, ומן המקורבים ביותר אל הרה"צ אדמו"ר ר' יחיאל מאלכסנדר. והיה בהיותו באלכסנדר בשנת תרמ"ט נחלה, ויסע ללודו לדרוש ברופאים. ימים אחדים הוכח פה במאבד על משכבו ושבק חיים לכל חי. אדמו"ר בעל "ישמח ישראל" נשא עליו מספד מר. קברו נחצב בתוך "אוהל" קטן, אשר בצדו פתוח ולמעלה גג של קרשים, ושם נקבר ג"כ רב חשוב מעיר אחרת שנפטר פה וגם מחותנו החסיד ר' דוד דעמבינסקי מלודו, גגו של האוהל כבר הרוס. (ג,ז,פ).

הנלגל ואבר את כל הוננו. ולפי שהי' חשוב מאד בעירו ואנשי העיר הצצו לתמכלו, לכן מוהו לשתדלן קבוצ לפני מלכים ושרים, ויקצבו לו שכרו ארבעים זהובים לשבוע.

בזמן ההוא הי' רב אב"ד בפלעצק הגאון ר' אריה לייב זצ"ל צונץ, המפורסם בחיבוריו, ושכרו ג"כ לא הי' יותר מארבעים זהובים לשבוע, אשר לפי המצב בימים ההם נחשב סכום זה לשכירות גדולה. והנה הגאון הזה מצא עצמו עלוב. על שהעמידו את ר' דן בשורה אחת ענו - הרב דמתא, ויעזוב את העיר, ונתקבל לרב בעיר טשיכנוב. בעת ההיא הדפיס ספרו "נט מקושר". שם שמש ברבנות לשתי שנים. אח"כ נתקבל לרב בעיר מאקאווא, ועל מקומו נתקבל לרב בעיר טשיכאנוב זקני מאור הגולה מהר"א זצ"ל.

יש בידי מכתב, שכתב רבינו זקני זצ"ל להגאון הנ"ל שבו הוא כותב לו אמור וכו', ואינני יודע אם למד אצלו בימי נעוריו, או לפי שהי' רב אב"ד דמתא, שדר בה רבינו זצ"ל, הי' נוהג בו כבוד לכתוב לו אמור וכו'.

ועל שאלתו אודות רבינו זקני זצ"ל אני משיב: בכלל היה נורא על כל סביביו, גם בניו מפתחו יגורו. לא ראיתי מעולם אף שחוק קל על שפתיו כנראה, לפי שאמרו חז"ל אמור לאדם שימלא פי שחוק בעוה"ז, חשש אף לחצי שיצור. לא ראיתי מעולם, שישכב ביום לנח מצט, אף לי הי' זקן מופלג, רק היה עומד או יושב, ומכשיכ שלא ישן ביום רק בשבת ויו"ט אחר הסעודה.

בתו הבכירה של רבינו זקני זצ"ל הי' שמה מרים, ונשאה להר' בועז זצ"ל וזנאבצנד מציר ריפין. בנם הראשון הי' הרב הגדול חסידא ופרישא ר' רפאל משה זצ"ל, שהי' באחרית ימיו מנהיג ישראל בעיר טשיכאנוב ושם מניח. בנם השני - הר' חיים זצ"ל מורשה. בנם השלישי - הרב המופלג בתורה חיים וישר ר' נחום יצחק זצ"ל מבריסק דליטא. הרביעי - הר"ה חריף ובקי הישיש ר' פישל דן שליט"א מריפין. - בני דודי הר"ה מו"ה זאב וואלף זצ"ל מסטריקוב; הר' משה חיים זצ"ל, שהי' חתן הר"ה ר' יחיאל מאיר זצ"ל מגאסטינין, ונפטר בימי עלומיו. השני ר' יחיאל איכל זצ"ל מפראשניץ. השלישי הרב הצדיק חסידא ופרישא ר' מרדכי מאטיל זצ"ל ומנ"כ בטשיכאנוב. הרביעי ר' רפאל זצ"ל, ומנ"כ בירושלים עה"ק. החמישי הר"ה צ' ר' מענדל שליט"א מגאמבין.

(א) לפי דעתי, במחכת, לא היה כותב אותו צדיק דבר שאינו אמת מוחלט. ואמנם שמעתי מכן משפחתו, כי בעת היותו סמוך על שלחן חותנו, היה הולך לפעמים אל חשיצור, שהיה שונה ר' ליכוש חריף לתלמידים. ואולי גם מקדם למד אצלו. ובאמת כן גראה. פ"ז.ג.

(ב) הרב ר' מרדכי מאטיל הוציא לאור ספרו יל מר אביו בשם "זר זהב כתר תורה" בצירוף חבור שלו בשם "דורש טוב" (ורשה תרס"א) כן עשה בצואתו של מר אביו. ראו מאן גברא לראב קמטהי עליהם, הוא אדמו"ר רשכבה"ג, ר' אברהם מסוכוטשוב. ואלה דבריו הקדושים במכתבו להרב ר' מאטיל:

נדרש נדרשתי מאת כבוד מעלתו להסכים על ספרו של מר אביו הצדיק וכו' זצ"ל, ושלח לי הספר, עינית בו ותתענג נפשי וכל הדברים במועצות ודעת להבין דברי חכמים וחירותם, ומושיכם את הלך לאהבה ה' ויראתו, טובא מנר גרירי, ואין צריך שום הסכמה, והספרי מעיד על עצמו, בשום שכבוד אביו הצדיק זצ"ל, נודע על פני תבל בחכמתו ותורתו והסידור, גב ראיתי חידוש כבוד מעלתו אשר רוצה לעשות מחובר לטוהר, לחידוש אביו זצ"ל, גם זה ישר בעיני מאד ויכול להדפיס ספרו בלי שום הסכמה. ואם ירצה להדפיס מכתבי זה, הנה דרוני וכבודי. והספרים כתובים בשפה צחה ונעימה ובקדקוד חלשון כראוי לאב ובנו האלה. ר' מרדכי מאטיל נפטר בשנת תרע"ז בן ע"ה שנה.

(ט) לר' יחיאל איכל היה בן ושמור ר' שמואל יצחק ז"ל אשר היה רב אביד סאבאטע, סוכטשוב וטשיכאנאוו, ונפטר שם בדמי ימיו, א)
בני דודי הרה"ק ר' דוב בעריש מביאלא: הרב החסיד ר' שמחה בונם מביאלא, ומנ"כ בעיר לאדו. השני הרה"ג החסיד ר' יעקב יצחק ז"ל ממלאווא, השלישי ר' יקותיאל ז"ל מווענגראוו, הרביעי הרה"צ המפורסם חסידא ופרישא ר' אהרן זצ"ל מביאלא, שהי' באחרית ימיו מנהיג לאלפי ישראל, ומנ"כ בעיר וורשה, החמישי הרב הצדיק המפורסם חסידא ופרישא מו"ה מנחם מענדל שליט"א מנהיג ישראל בעיר זגיערז, ונודע בשם הרבי מסטריקוב.

לרבינו זקני זצ"ל היה בת ושמה מ' אסתר חי', היא נשאה להרב החריף המופלג ר' יוסף ליב מלאווסקי ז"ל מעיר מלאווא, ונפטרה בימי עלומי', אח"כ נשא הרי"ל הנ"ל את אחותה הבתולה הצעירה מ' בריינדל, וכאשר נפטר הרי"ל הנ"ל, נשאה להרה"ג הצדיק ר' שמואל זצ"ל האבד"ק לוביטש ונאשעלסק, המפורסם בשם ר' שמואל שינאווער, שנדפס ממנו ספר בשם "רמתיים צופים".

בני דודתי הרבנית הצדיקת מ' בריינדל ז"ל: הר' זאב וואלף מלאווסקי ממלאווא, השני הרב הגדול בתורה צדיק וישר ר' דוד ז"ל ממלאווא ומנ"כ בווארשא.

בני דודי הרה"צ ר' רפאל זצ"ל: הרב החריף ר' זאב וואלף מפולסטוק, השני הר' דן מווארשא, השלישי הרב ר' ישראל מדראבנין, בוווג שני נשא דודי זצ"ל בת הרב החריף ובקי מ' יעקב קאלינבערג מווארשא והוליד ממנה בן הר' פנחס זעליג שליט"א בלאדו.

בני אבא מארי גאון יעקב ז"ל: אחי הר' מרדכי יוסף ז"ל מלאדו, השני אנכי, השלישי אחי הרב החסיד ר' ישראל ז"ל מזדונסקאואלא, שהי'

א נפטר בשנת תרע"ה כ"ד תמוז בן ארבעים שנה, אחרי ששמש בכתר הרבנות כ"ב שנים, הרב ר' שמואל יצחק לנדא היה גדול בתורה ובחסידות. שקיל וטרי בהלכה עם אדמו"ר רשכבה"ג מו"ה אברהם מסוכני טשוב, אשר חבבהו מאד, והוא מוכירו לשבח בספרו "אבני נזר", ואלה דבריו הקדושים אליו: "ראיתי פלפולך ונהנתי בראותי עוצם בקיאותך בליחד באחרונים ופלפולך בנבירות, אילנא רבא תתעבד", ופעם הוא כותב אליו: "בענין הוראה איני מייעצך כעת, וידוע שחז"ל הקפידו על שנים, ואם כי בצוה"י אתה, כלי מוכשר להיות אב בחכמה, עוד רך בשנים אתה" (אבני נזר אור"ח סימן שנ"ט), הוא השאיר אחריו חבור מסודר לדפוס על סוגיות הש"ס, (ג.ז.ב).

(ב) הרב ר' בונם לנדא מביאלא היה בן עליה, גדול בתורה ובחסידות, ומן המקורבים ביותר אצל הרה"צ אדמו"ר ר' יחיאל מאלכסנדר, ויהי בהיותו באלכסנדר בשנת תרמ"ט נחלה, ויסע ללודו לדרוש ברופאים, ימים אחדים הוכח פה במלאוב על משכבו ושבק חיים לכל חי, אדמו"ר בעל "ישמח ישראל" נשא עליו מספד מר, קברו נחצב בתוך "אוהל" קטן, אשר בצדו פתוח ולמעלה גג של קרשים, ושם נקבר ג"כ רב חשוב מעיר אחרת שנפטר פה וגם מחותנו החסיד ר' דוד דעמבינסקי מלודו, וגו של האוהל כבר הרוס, (ג.ז.ב).

חתן הרה"ג הצדיק ר' יעקב משה ז"ל תאומים האבד"ק נאוויודוואר.
ואשר שאל כי אודות דור' הגאון ר' מנחם זאב הכהן-הוא הי' מילדי
עיר לובראנק, ונתקבל לרב בעיר וגיערו, והי' שם זמן קצר, ומשם בא ללאדו,
והי' הוא הרב הראשון בלאדו. בסה הי' זה בהשתדלות דוד אשתו הר'
מענדל אויערבאך ז"ל, שהי' פו"מ כל ימיו בעיר לודו, מעת הוסד הישוב
היהודי בעיר ההיא, והוא הי' בן הרב הגאון ר' וואלף אויערבאך האבד"ק
לונטשיץ, וקנם של רבינו זקני וצ"ל מטשיכאנוב ואחותו מ' שרה רבקה,
אשת הרמ"ז הכהן ז"ל. דודתי זו הכרתי רק בשם שרה לבד, אבל שמעתי
מזקני משפחתי, כי הי' שמה שרה רבקה ונשתקע השם רבקה.
כל זה הוא בדיוק גמור, ואין להשגיח כלל במה ששמע מנכדיו,
שנתקבל מיאנאווא אל לאדו, והדבר בהיפך, כי אנכי הכרתי היטב את דודתי
הרבנית הנ"ל ומפיה שמעתי.

והנני מברכו בברכת כתיבה וחתומה טובה ידידו

מנחם מענדל חיים לנדא

הכרתי את אחיו הצעיר של דודי הרמ"ז ז"ל ושמו ר' ישראל שפירא
מיאנאווא, והיה מהחסידים החשובים. הנ"ל

יד. תולדות הרב ר' יצחק הכהן אבי אמו של הרב ר' זאב ליפשיץ.
(א) ר' יצחק הכהן, אבי אמו של הרב ר' זאב ליפשיץ, נולד בערך
שנת תק"א בעיר לאסק לאביו התלמיד חכם ועשיר ר' שמואל הכהן. ויהי
אמון עלי תפנוק ותורה ומוסר. לאסק היתה בעת ההיא מקום תורה וישיבה
וקנאת סופרים. הרב הגאון ר' פנחס זליג, חניכס של גאוני פרג, מחבר
הספר "עשרת פז", ישב או על כסא רבנותו והרביץ בה תורה ויראת שמים.
בודאי לאמד גם הנער יצחק אצלו תורה, בכל אופן קבל השפעה ממנו. ויהי
עלם מצוין מאד בתורה ומדות תרומיות וגודע לתהלה ולתפארת ונעשה
לחתן הגביר המפורסם ר' משה באק מפלאצק.

מרחק רב הוא מלאסק לפלאצק. מסלת-הברזל טרם נעשתה אז בארץ
פולניה, והם קה היתה אפוא הנסיעה מהכא להתם, ואם בכל זאת נכיתו
ברית התחתנות זו, נוכל להבין, עד כמה נודעו ר' שמואל ובנו יצחק לשם
ולתהלה.

התישב ר' יצחק כ"ץ בפלוצק בערך שנת תקל"ג בבית חיתנו הגביר
ר' משה באק ויהי סמוך על שלחנו וילמוד תורה בשקידה רבה. ואולם ירע
ר' יצחק כי עוד לא נתבשל כל צרכו בתורה ודעת, ובפלוצק אין גאון
שממנו יוכל ללמוד תורה הרבה, ויהי גולה למקום תורה, לעיר פיורדא
(פירט) אשר בסדינת זייארן וילמוד אצל הגאון המפורסם ר' משולם זילמן
הכהן בעל "בני כהונה", שהיה רב אב"ד ותופש ישיבה בעיר ההיא. אפשר
שאותו גאון היה קרוב לו ממשפחתו, להיותו ג"כ כמוהו מיחסי כהונה ולכן
משכחו אליו בצחותות אהבה. שלש שנים ישב בפירדא, בעוד לא ידעו
בביתו. לאן נסע. אחרי כן שב לעירו, לביתו ולבית מדרשו, ויהי תופש

(א) כפי הירושלם על מצבת חברו נפטר בשנת תקס"ז, וכפי המקובל בקרב בני משפחתו היה
כששים שנה באותו, ולפי זה נולד בשנת תק"א.
(ב) בודאי לא עבר ר' שמואל כ"ץ על בן שמונה עשרה לחופת.

ישיבה, ומעמיד תלמידים, ונקרא בפי הבריות בשם ר' איטשלי חריף.
 ב) עם גדלותו בתורה, לא חפץ בכסא-רבנות, כי החזיק בדרכי אבותיו
 שהיו גדולים בתורה וסוחרים, אך התפרנס בשפע מחנות של סחורות מאנו-
 פאקטור, שבה היתה זוגתו נושאת ונותנת, ועשה גם עושר. התמדתו בלמוד
 תורה היתה לשיחה בפי הבריות, באמת לא פסק פומיה מגירסא. דרכו היו
 לנסוע אחת בשנה ליריד פראנקפורט לקנות סחורה להנות, והנה גם בהיותו
 טרוד ביומא דשוקא בעיר זו, לא היה הולך ד' אמות בלא תורה, ואפילו
 מדי דברו עם נכרים בעת ההיא, היה לוחש בשפתיו פעם בפעם דברי תורה.
 כן היה להפלא ופלא בנדבת לבו ובמעשי צדקותיו. דרכו בקודש היה,
 למשל, להזמין על שלחנו בכל שבת ויום-טוב אורחים אחדים, מעשה שבערב
 ראש השנה אחד לא נודמנו לו אורחים, ויצטרע על זה מאד. מה עשה?
 לפנות ערב הלך אל חוף הויסלא, ויחכה שם, בחשבו, אולי יבואו אורחים
 באניה, שתגיע עוד שמה בזמן ההוא. והנה באמת באו אנשים אחדים ויגשו
 אליו וישאלוהו: איה מלון אורחים? סורו נא אליי, אמר, כי לי אכסניא
 טובה. האורחים הלכו עמו לביתו, אכלו ושתו ולנו אצלו ביום טוב של
 ראש רשנה. במוצאי יו"ט כאשר בקשו ממנו השבון, גלה להם הסוד, שהוא
 מכניס אורחים שלא על מנת לקבל פרס, ועוד להם, לאורחים, עליו להודות
 בעד הצונגים-טוב, אשר הכינו לו. טוב מספרים עובדה: הנה מדי שנה
 בשנה היה רגיל לנסוע למקום מגורי אבותיו, למען יקיים מצות כבוד אב
 ואם. ויהי בהיותו בדרך, סר לבית מלון באחד הכפרים, וימצא שם מת-מצוה,
 אשר קרוביו היו צגנים מרודים כל כך, מבלי יכולת אפילו לשכור עגלה,
 להוביל את המת לעיר הקרובה לקבורה. ויטפל בו ר' איטשלי הכהן בעצמו
 ויביאהו בעגלתו העירה. והנה החברה קדושה דרשו ממנו כסף תשלומין
 בעד הקבורה, סכום איזה מאות רובלים, וימחר אותו צדיק ויתן את מכסת
 הכסף כאשר דרשו ממנו. והנה כל ימיו היה שמח מדי דברו בעובדה זו,
 על אשר הקרה ה' לפניו מצוה גדולה של מת מצוה בצירוף תשלומין מעליא
 בעד הקבורה. ^א

ג) הרב ר' איטשלי חריף לא אל החסידים התחשב, כי לא נתחנך
 בדרך החסידות הבע"שטנית. בעיר מולדתו לאסק וכן בעיר מגוריו פלוצק לא
 התפשטה עוד חסידות זו, כמו בערים אחרות אשר במדינת פולניה. ואולם
 חסיד אמתי היה. כל מעשיו היו לשם שמים ולפנים משורת הדין. אצלו היה
 תורה וגדולה וצדקות ונדיבות במקום אחד. ויהי אפוא חביב וחשוב מאד גם
 לחסידים.

בניו היו אנשים מצוינים מאד, תלמידי חכמים וחסידים נודעים לשם
 ולתהלה, והביאם בקשרי התחנות עם גדולי ישראל, ומהם יצאו משפחות
 נכבדות מאד. ואלה הם: א) בנו הרב החסיד ר' נתן היה חתן הרב הגאון
 ר' יהודה ליב מרגליות בעל המחבר ספר "פרי תבואה", והוא היה חותנו
 של הרב הגביר החסיד מו"ה אבוהם בוימגאלד מורשה, ב) בנו הרב החסיד
 ר' צבי הירש מזאלאשין היה חתן מ' פלוני ואבי הרב הגדול ר' יעקב איטשע

א) ראה בהקדמה לס', למטה יהודה.

ב) כן שמעתי מנכדו הר"ח ר' בן-ציון לייפשיץ בשם הרב הגאון ר' יחזקאל מיכלזון שליט"א.
 ג) בהקדמה לס' למטה יהודה.

אבר"ק פיינטשנא. ג) בתו מרת שרה היתה אשת הצדיק וגביר ר' יהודה לייב קמפנר מפלוצק, בן הגביר הצדיק ר' יהושע פלך מעיר קמפנא, אשר עם היותו עשיר גדול היה מסגף עצמו ומתענה משבת לשבת במשך ארבעים שנה. והיא היתה אשה גדולה, חכמה וצדקת ובעלת מעשים טובים מפורסמת. בהיות בעלה חלוש המזג, היתה היא גם המפקחת על עסקי קבלנות גדולים שלו. ובהשתדלותה יצאו מאות אסירים לחפשי, וזאת עשתה אפילו במקום שהיה לה חשש סכנת נפשות.

ד) בתו מ' רייצה היתה אשת הרב ר' יואל בן הרב הגאון ר' שלמה זלמן ליפשיץ אב"ד מורשה בעל ה"תמדת שלמה".

ה) בתו ר' יואל ליפשיץ נפטר בלא עתו ואלמנתו מרת רייצה נשאה לאיש בעל תורה וגדולה ויחוס-משפחה, הוא הרב ר' חיים בן הגאון והצדיק המפורסם ר' יהודה אב"ד בעיר רביטש במדינת אשכנז, שהיה חתן מאור הגולה, אחד הגאונים היותר מפורסמים בדורו, ר' מאיר פוונר אב"ד בעיר דנציג ב"ל, בית מאיר. ר' חיים היה מתושבי לאסק ונתאלמן מאשתו הראשונה. אחרי הנשואין שלו העתיק משכנו לעיר פלוצק.

ז"ל זה נולדה בת ושמה פריבה. אחרי מות אביה ר' חיים השיאה אותה אמה מ' רייצה לעלם נעלה מאד, בן איש מצוין ולמדן מופלג מו"ה דוד טרונק מפלוצק, ותפסנו את חתנה העלוי הנפלא כמה שנים, וברבות הימים נעשה לגאון ורבן של כל בני הגולה. הוא הרב ר' ישראל יהושע אב"ד בעיר קוטנא. והנה התורה חורה אל אכסניה שלה. הוא הוציא לאור את ספרו אשר חבר בשם "ישועות ישראל".

אחרי פטירתו של אותו גאון, אשר נקרא בפי הבריות בשם ר' "יהושע", כי קוטנער, בשנת תרנ"ג כ"ה תמוז, עלה בנו הרב הגאון ר' משה פנחס על כסא רבנותו, י"ט שנים שמש שם ברבנות. ואחרי פטירתו בשנת תרע"ב כ"ד אייר, נתמנה בנו הגאון ר' יצחק יהודה שליט"א, חתן אדמו"ר הגאון רבי שמואל מסוכוטשוב, לרב אב"ד בעיר קוטנה. לו יאתה תורה בגלל זה, שהוציא לאור ברוב עמל את ספריו החשובים של זקנו ר' יאתה תורה בגלל זה, כלכו "ויבין דעת". אל האחרון צירף גם ספרו אשר חבר בשם "חסדי אבות". הגאון ר' משה פנחס הוא גם אבי הגביר הרה"ג החכם ר' חיים אברהם טרונק הי"ו מלודו. ה) בתו מרת מרים היתה, כאשר כבר כתבתי, בזיווג ראשון אשת הרב ר' יעקב שלום ליפשיץ, ובזיווג שני, אשת הרב ר' דן לנדא. הרב ר' יצחק הכהן עם כל חמדתו בתורה ובישיבה, לא הניח שום חבר בדפוס, אבל גאוני ישראל מוכירים אותו בספריהם לכבוד ולתפארת מחותנו בעל "תמדת שלמה" מתארחי בסצרו סימן ח': "הרב הגדול המפורסם צדיק תמים חריף ובקי, בעל ש"ות, "ברית אברהם" כותב עליו (חלק אה"ע סימן עא): דוד זוגתי הרב הגדול הצדיק המפורסם מו"ה איציק כ"ץ זצ"ל. וכן מתארחו בן אחותו הגאון בעל "שמן רוקח" בסימן כ"ו: הוא נתבקש בישיבה של מעלה ביום ג' שבט תקס"ז בעוד לא מלאו לו ששים שנה.

והו' הנוסח הכתוב על מצבת קברו בבי"ע הישן בעיר פלוצק:
 פ"נ הרב המובהק הנגיד המפורסם החר"ף והבקי מהור"ר יצחק איצק בן
 מהור"ר שמואל הכהן, נפטר ונקבר בשם טוב ביום ב' ג' שבט תרס"ו.
 לו הבין השכיל עורך נוסח מצבה זו, כי עתה הוסיף לו התואר: "צדיק",
 כי בכל מקום אשר נזכר שמו, התואר צדיק נתן לו.

oooooooo

טו. תולדות הרב רבי שמואל הכהן

א) רבי שמואל, אבי ר' יצחק איצק הכהן, שעל אודותיו כתבנו בפרק
 הקודם, נולד בלאסק בערך שנת תע"ב. אביו ר' יחיאל מיכל, שהיה מתושבי
 לאסק היותר חשובים, הוא היה חתן האדם החשוב, בעל תורה וגדולה ר'
 איצק גאלדנס מלאסק, ועל שמו קרא את בנו הנזכר, אחד מ חניו היה איש
 הנפלא, חכם רוים, חסיד וקדוש, מחבר ספרים בחכמת הקבלה, אשר צם
 במשך כמה שנים כל ששת ימי המעשה עם הלילות, התישב בירושלים,
 ומשם נסע לארצות הגולה בתור "שד"ר" לקבץ כסף בעד הצנינים היושבים
 בארץ-ישראל. גם ר' שמואל היה תלמיד חכם מופלג, אבל עם זה היה כוחו
 חריף, עושה עסקים גדולים ושמו נודע לתהלה ולתפארה בכל ארץ פולנייה
 בגלל רבישיו הנדירים, המדנות, חסידותו וגם בגלל מרבית יוצאי חלציו שהיו
 גדולים בתורה ומפורסמים בישראל.

אחד מנכדיו הציב לו מצבת-נייר, והיא קיימת לעולם. הנה בן בחו
 הגאון ר' אלעזר כותב בסוף ספרו "שמן רוקח" הדברים האלה:

ויהי שמואל מעלה הפולה, פניו יאיר סלה שם משמואל הולך וגדול,
 עד כי למספר חלל, ה"ה אבי זקני אבי אמי, זה קנה חכמה קנה בינה, מיחוס
 להונת, הרבני המופלג בתורה וביראה, החכם השלם המפורסם במעלות ומדות
 תרומיות כ"ש מו"ה שמואל כ"ץ נ"י בהכנות המפורסם בתורה וביראה מו"ה
 יחיאל מיכל כ"ץ זצ"ל, בהרב הגדול המפורסם מ"ה אלעזר מוכיח זצ"ל,
 בהרב הגדול מו"ה יעקב חתן הרב הגדול מו"ה אברהם זצ"ל, אהיו של
 רבינו הגדול מהרש"א זצ"ל, יוסף ה' ימים על ימיו, עולמו יראה בחייו
 ותקותו לזר דורים, תולדותיו כיוצא בו, זרע קודש, גזע ישישים, חכמי
 חרשים, בנין ותחני רבנים מובהקים, שמו בשערים נודע, כלכל ודודע, פרי
 קורש העולם כמותם, חוט המשולש לא במהרה ינתק, מכאן והלאה התורה
 מחזרת אל אכסניה שלה.

לר' שמואל הכהן היתה במשך זמן רב, כפי הנקובל בקרב משפחתו,
 נתונה קבילות ליציקת מטבעות של כסף וזהב כשעם הממשלה הפולנית כי
 בעת ההיא נמצאו בפולניה אומנים יהודים רבים, שהיו מומחם ביותר לאותה
 מלאכה, והנה בטוח בו הממשלה, כי מלאכה חשובה זו תעשה באכסניה קבלנות
 זו בקראה בפי הבריות "די מינץ". אכן לא לעולם היה מאושר, באשר
 הממשלה הפולנית חשדה אותו, כי לא באכסניה הוא עושה עמה, כי משקל
 הכטבעות אשר מסר לה, אינו מתאים עם משקל המחכות אשר קבל ממנה.
 אין ספק בדבר, שאותו צדיק בן צדיק לא עשה מלאכתו רמיה. הוא בודאי

(א) כפי השערה של בני משפחתו נפטר בשנת תקנ"ב בהיותו זקן מובלג. אם ננית שהיה בערך
 בן שמונים שנה, הנה נולד בשנת תע"ב.

לא גנב ולא עשק. אולי היו אנשים העושים במלאכה, אשר גנבו ממנו, והוא לא ידע. או אולי שונאי ישראל, אשר קנאו בו, הוציאו עליו שם רע. על כל פנים נחשד בעושק הממשלה וצפוי היה אפוא לעונש מות. ויברח ר' שמואל מארצו לעיר באלסטא אשר בפלך קיוב. אשר שייך היה אז לממשלת הטורקים. ובבאלסטא הלך לעולמו והובא לקבורה. אין איש ממשפחתו יודע את מקום קבורתו. לפי ההשערה נפטר בשנת תקנ"ב זקן ושבע ימים. נכדו הגאון בעל "שמן רוקח", אשר הוציא לאור בשנת תקמ"ח כותב עליו בספרו זה (חלק א' סימן כ"ו) "הרב הישיש".

ר' שמואל הכהן היה נצר משורש הגאון הקדוש מר"ה יחיאל מיכל, שהיה רב אב"ד בעיר גמרוב, אשר נהרג בשנת ת"ח כ' סיון, וביום זה מזכירים נשמתו בכל קהלות ישראל בארץ פולין.

מספרים שר' שמואל הכהן היה אומר, כי יבוא יום, אם שלשה אנשים במדינתנו יסחו בדברי תורה, יהיה בודאי אחד מהם נינו-ונכדו. כן היה בטוח, שהתורה לא תמוש מורעו. באמת יש מורעו בכל תפוצות ישראל רבנים וצדיקים.

טז. ואלה תולדות הרב ר' זאב ליפשיץ

להרב ר' זאב ליפשיץ נולדו שלשה בנים ושתי בנות. כולם היו נכבדים אנשי שם, ומשרשיהם יצאו ענפים יפים לשם ולתפארת.

א) בנו בכורו ר' יחיאל מיכל היה תלמיד-חכם וחסיד מפורסם, גלוי אל חסידי קוצק וגור, ותורתו היתה אומונתו. אביו השיא לו אשה בת הנגיד הנכבד ר' אברהם רוזנבלום מעירה ביאלא, אשר נתן לו ארוחה ויכלכל כל מחסוריו כמה שנים. בעור שהוא היה עוסק בתורה ובחסידות. בעזבו את בית חותנו, יסד לו ר' מיכל ליפשיץ בעיר מגורו ביאלא חנות של סחורות קולוניאל וטבק, שממנה נמצאה לו פרנסתו בריות, ויהי בעירו אחד מן הסוחרים המצוינים והחסידים החשובים. זוגתו, אשת חיל מ' מרים, היתה נושאת ונותנת בחנותו, והוא שם חלקו בין יושבי בית-המדרש. ועם היותו סוחר נוסע לעתים קרובות לעיר וורשה לקנות סחורה לחנותו, היה לבוש אצטלא דרבנן (דוכובני), שלזה היה לו רשיון מיוחד מאת הרשות. ובדרך התורה והחסידות היה מתחנך ומגדל את בניו. ואמנם מגמתו זו נתקיימה, כי בניו היו כמותו מופלגים בתורה ובחסידות, והביאם בקשרי התחנות עם אנשי שם ומיחסים. מהם יצאו משפחות נכבדות.

- 1) בנו ר' יצחק דוב היה חתן ר' שמואל יוסף שאטאן מאזורקוב.
- 2) בנו ר' דן היה חתן ר' פנחס תאומים מוורשה, שהיה חתן הר"צ ר' אברהם מרדכי בנו של הגאון אדמו"ר בעל ה"חידושי ר"ם".
- 3) בנו ר' מרדכי מאטיל היה חתן הגביר חסיד ר' יחיאל ציילען מוורשה.

- 4) בנו ר' זאב וואלף נ"י הוא חתן ר' מולקע ואנענבערג, שהיה כמה שנים פרנס בעיר לודז. ואחד מבניו מופלג בתורה וירא שמים, יעקב

א) כן שמעתי מפי הר"ח ר' חיים אברהם טרונק בשם זקנו הגאון ר' יהושע'לי מקוטנא
א) ראה בספר "רית נחת להרב ר' צוריאל ז"ל (ורשה תר). בספרי "עיר לאשק וחכמיה" כתבתי
תולדות משפחת כהנית זו בפרטות.

מנחם, הלך לעזמו בכחירותו בשנת תר"ט.

הרב ר' יחיאל מיכל ליפשיץ נפטר בשם טוב בשנת תר"ן ער"ח שבט בן ס"ח

שנה בעיר מגורו ביאלא

(ב) בנו ר' ישראל חיים ליפשיץ היה אדם חשוב, מופלג בתורה, גביר וחסיד מפורסם לשם ולתהלה. דומה היה באפיו לאבי אמו ר' דן לנדא. כמוהו היה בעל אנרגיה ורצון חזק וכשרון למסחר. וכן היה דומה אליו בתוארו החצוני. פעם בא אל הרב הגאון ר' יהושע'לי מקוטנא, ואמר לו אותו גאון: "איהר זעהט פונקט אזוי אויס, ווי אייער זיידע ר' דן האט אויסגעזעהען, א"א אשתו מ' שרה חיתה בת אחר החשובים מתושבי אוורקוב, הוא ר' יצחק מנדיל רזעכטע, זקינ ש' הרב הגאון ר' שלמה רזעכטע. שנים אחדות היה סמך על שולחן חתנו ותורתו היתה אוכנתו, ואחר בקש לו עמדה בחיים מענף מסחר. יסד לו בית מסחר של עצים ויערים ואחוזות נחלה בשותפות עם גיסו העשיר ר' דניאל וואלף רזעכטע. הפירמה "ליפשיץ ורזעכטע" נתגדלה ונתעשרה ותהי לאחת הפירמאות הגדולות בפולניה, אשר העסיקה באחוזותיה אנשים למאות, והוא, ר' חיים ליפשיץ, היה רוח החיה באופני המסחר. (ב) הוא היה גם אדון הכפר געמי ואו הסמוך לידו. שם נמצא ארמון בנוי לתלפיות מחזיק הרבה חדרים מרווחים. שמה התיק ר' חיים משכנו וחי שם כאחד מאצילי בני ישראל. רגילים היו אדמו"רים ורבנים מפורסמים, כמו אדמו"ר מהר"א מסוכטשוב ואדמו"ר ר' זאב מסטריקוב והרה"ג ר' אלי' חיים מייזל, לבוא מדי קיץ בקיץ לאחוזתו זו לשאוף רוח צה.

כאשר ר' חיים ליפשיץ נתאלמן מאשתו הראשונה, לקח לו לאשה את אלמנת המנוח הרה"צ ר' משה ירוחם בן אדמו"ר ר' מנחם מנדיל מקוצק, בת הגביר החסיד ר' איטשע בלאס מתושבי גור, אשר היתה אשה חשובה וצדקנית. רעייתו החדשה הוסיפה כבוד לביתו ולמשפחתו המיוחסת. כאשתו הראשונה כאשתו השניה ילדו לו בנים ובנות, אשר הביאם בקשרי התחתנות עם גבירי ישראל ומיוחסים ואלה הם:

(א) בנו מר אליעזר לייזר הוא חתן הרה"ג חו"פ מ' אלעזר רזעשעוסיץ חתן הגביר האדיר רודף צדקה וחסד מ' ליב קושמיראק מפרניטשוב.

(א) כן שמעתי מנכדו הרה"ח ר' חיים אברהם טרונק, שהיה באותו מעמד. (ב) פ"א בא לבית אחד הסוכנים ביער שלו. וירא והנה על קרש-המליחה מונחות חתיכות בשר הראויות להתכבד מן בקר ועוף, והבין כי לא באמונה עושה עמו אותו סוכן, באשר משכורתו הפעוטה אינה מספיקה לחיות באופן זה, ויאמר לו בהתול: מעתה מובן לי הפסוק שאמר אליעזר: "לא אוכל עד אם דברתי וברתי ויאמר לו עבד אברהם אנכי", והנה למה אמר לו כן לפני האכילה? אכן אליעזר ידע, כי העבדים עושים להם סעודות גדולות יותר מאשר עושים להם האדונים, לכן אמר לפני הסעודה שהוא עבד. -- פ"א לא היה שבע רצון משליחת שעשה לו אחד מאנשיו ויגער בו הרבה. וכאשר חמתו שככה אמר לאיש ההוא: מעתה מובן לי מאמר הגמרא: "ב"מ שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים". היינו, אם המלאכה שאחרים עושים, אינה עשויה כהוגן, יש ע"פ על מי לבעוס. אבל אם הוא בעצמו היה עושה כן, במי היה תולה האשם. (כן שמעתי מנכדו הרה"ח ר' בנימין בן ר' אליעזר ליפשיץ.)

(ב) בתו מ' גאלדא נשאה לבן חורגו ר' מנדיץ מארגענשטערין בן הרה"צ ר' משה ירוחם הג"ל.

(ג) בתו מ' בריינה היא אשת ר' בנימין בנו של הגביר המפורסם ר' פנחס כהנא מקראקא.

(ד) בנו מ' שלמה הוא חתן הגביר מ' בעמיש היינסדאף מואלאשין

(ה) בתו מ' פעסא הי אשת ר' בעריש בן הגביר הנודע ר' יואל וועג-מייסטער מוורשה.

(ו) בתו מ' רייצע היא אשת ר' שמואל יוסף בן הגביר הנודע ר' ויסקינד ביאלער מוורשה.

(ז) בנו מ' מאיר דוד חתן הגביר מ' משה פרייוועס מוורשה. (בנו של הגביר החסיד ר' ישעיה פרייוועס וחתן הגאון ר' חיים אליעזר וואקס האבד"ק קאליש).

(ח) בתו מ' חנה היא אשת ר' יעקב בן הגביר מ' ישראל קירשנברג מלעווערשטוב.

(ט) בנו מ' חנוך העניך הוא חתן הגביר מ' יעקב בלאס מוורשה.

(י) בנו מ' דוב בעריש הוא חתן הגביר מ' חיים יעקב ווישליצקי. מלאדו (יא) בתו מ' ראדא היא אשת ר' לייבוש בן הגביר ר' חיים וואלף לעה-מאן מלאדו.

ראוי להזכיר כי מענף זה יש להגאון ר' זאב ליפשיץ נין-ונכד מורה-הוראה בישראל, הוא הרב הגדול בתורה ובחסידות ר' יצחק מענדיל בן ר' אליעזר ליב הג"ל ראב"ד בעיר ראומא, אשר, כפי הנשמע, ראוי הוא להיות אב"ד בעיר גלולה.

ר' ישראל חיים ליפשיץ היה מקורב אצל אדמו"ר רשכבה"ג בעל "השפת אמת". פ"א פנה אליו אותו צדיק במכתב ע"ד נרבה בעד אחר מבני משפחתו של ריח"ל, וכתב אליו בזה"ל: הגם שאין מדרכי לכתוב קצבה לשום איש כמה שיתן אך בודאי לא יעלה על דעת כבודו, ליתן פחות מן אלף ר"כ. בשנת תרס"ג ה' שבט הלך אותו אדם חשוב לעולמו בן ע"ה שנמ ומנ"כ בעיר לודו.

(ב) בתו מ' יוסא היתה אשה תשובה חכמת וצדקה, אשת חבר, מופלג בתורה ובחסידות, ר' משה בן הרב החסיד מפורסם ר' יוחנן הלוי קויפמאן מקאליש, אשר התיחס לגנע "הלבוש". אביו ר' שלמה מרדכי היה ת"ח וחסיד מפורסם מתלמידיו של רבינו עקיבא איגר.

ר' משה קויפמאן היה בתחלה סמוך על שולחן חותנו הרב ר' זאב ליפ-שיץ, ויהי מתושבי אוורקוב הנכבדים, אכן אחרי מות חותנו, העתיק את משכנו לעיר קוטנה. שם נטרפה לה השעה לווגתו מ' יוסא והלכה לעולמה, בת ל"ט שנה. שמעתי אומרים, כי חברה היתה לרבנית החשובה מ' פריבה ווגתו של הרב הגאון מקוטנה, ובביתה דברו על אדותה בכבוד רב, וכבוא הרב הגאון ר' יהושע"לי לבית האבל לנחם את ר' משה קויפמן, הביע את פליאתו, בשמעו את הדברים של טעם ושכל טוב שדברח מ' יוסא לפני מותה.

ר' משה קויפמן העתיק משכנו לרגלי זיווג שני לעיר וורשה, אבל לא הצליח למצוא פרנסה לביתו, והנה לו בן יחיד, עלם בעל כשרון וחשק ללמודים

יפה תאר ויפה מראה, זאב יצחק שמו. וידבר על לבו אחד מקרוביו הנאורים מר הערץ, כי יסע לברסלע, להשתלם שם בלמודי חול, והוא יכלכל כל מחסוריו, ויעש כן. למד בבית ספר אשר בברסלע לשונות ומדעי תבל. וגם שם התנהג בדת משה וישראל, כאחד החרדים. כן שמעתי מאנשים נאמנים שידעו והכירו אותו ואת התנהגותו כזיר הגדולה ההיא ויהי איפוא מופלג בתורה, ירא ה' ושלם במדעים. אכן כהשלימו את חוק הלימודים שב לבית אביו, למד תורה בשקידה, נשא לו אשה בת אחד החרדים מפביאניץ, וילדה לו בת. והנה בהיותו בן כ"ד שנה, בקר בימי קיץ את דודו ר' חיים ליפשיץ בכפר שלו, ששם שהה בעת ההיא אדמו"ר ר' אברהם מסוכוטשוב לשאוף רוח צה. גם הוא קרבתו במצאו חן בעיניו, והנה בהפרדו משם בעת ערב, בחפצו לשוב לביתו, בהיותו בדרך פגע בו אכר נכרי, ויכהו באבן על ראשו מכה רבה, ויפול לארץ מתבוסס בדמו. ימים אחדים הוכח במכאובים נוראים על משכבו וימת ל"ע. נודע הדבר, כי האכר הרוצח ההוא הפך להתנקם ביהודי אחר בשנאתו אותו, וידמה בלי"ח שהוא הוא איש ריכו, ויכה נפש את האכרך היקר והישר ר' זאב יצחק קיפמן, אשר מעורו לא הכאיב לשום בריה בעולם. נוראים היו מכאובי אביו גם כל יודעיו היה מבכים על האי שופרא דבלי בעפרא. אשתו ילדה לו בת אחרי מותו, והנה שתי בנותיו נתגדלו, נתנו לאנשים הגונים ומהם יצאו משפחות נכבדות.

גם בת חשובה היתה לר' משה הלוי קיפמן מאשתו הראשונה. נשאה לאיש נכבד מר משה פוליסנסקי.

(ד) בתו מ' בריינא — היא היתה האומללה בבני הרב ר' זאב ליפשיץ, כי נשאה לאיש נבדד ר' נחמן ווייכסלפיש, ובהיותה מבכירה וילדה בת, נחלתה — והלכה לעולמה. הרב ר' זאב התנחם בנכדתה זו, כי אמר ה' לקח את בתו וה' נתן לו בת חדשה. בביתו נתגדלה יתומה זו, ונתנה לאיש חשוב מר משה פוליסנסקי. והנה כאשר קרה לאמה כן קרה גם לה: בהיותה מבכירה וילדה בת, נחלתה — והלכה לעולמה. וכעבור שתי שנים נפטרה גם הילדה, ולא נשאר אפוא לבתו מ' בריינא שם ושארית. אכן זאת עשה, כי לבעלה, לר' משה פוליסנסקי, נתנו לאשה את נכדתו הבתולה מ' צירל מרים בת ר' משה קיפמן, כאמר למעלה. מהם יצאו משפחות נכבדות. אשה זו כבר זקנה, אבל שכלה עוד חדש עמה, והיא חשובה כאמה מ' יוטא, היא עודה זוכרת את זקנה הרב ר' זאב ליפשיץ מילדותה, ומפיה שמעתי דברים מענינים על אודותיה, ומהם נתתי לפני הקוראים.

(ה) בנו הכי צעיר ר' יוסף — היה מופלג בתורה נבון ומשכיל, אבל לא חסיד כאחיו ר' מיכל ור' חיים. אביו השיא לו אשה חשובה מ' שרה, בת איש נודע לשם גדיב ושוע ר' ירחמיאל בועז (Boas) מתושבי עיר ליפנא. בתו זו, מספרים, נולדה לר' ירחמיאל בועז לצע זקנתו, כי נתאלמן מאשתו הראשונה, שמנע ה' ממנה פרי בטן, בהיותו כבר כבן ששים שנה. ויקח לו אשה בתולה, מרת הענדל, וילדה לו שלש בנות. והנה התאמן להשיאן בעורן צעירות מאד, להיותן חושש שמא ימותו בטרם תנשאנה לאנשים. וכן היה אומר: הן כמה בתולות יתומות הייתי משיא מעורי, למה לא אעשה כן לבנותי אני! וחפצו בידו הצליח.

ל' יוסף ליפשיץ נולדו שלשה בנים ושלוש בנות, אשר הנכם ברוח התורה והדת. לחנוך זה עזרה הצור כנגדו מ' שרה, שהיתה צנועה וחרדה לדת יהודית מאד. את הנערים שלחו לחדרים פשוטים, וילמדו גמרא ותוספות. הם היו תלמידים מצוינים, כראוי לנכדי הרב ר' זאב ליפשיץ. ואולם לא נשארו חובשי בית-המדרש, כבני דודיהם הנזכרים למעלה, כי עמם היתה רוח אחרת, רוח ההשכלה והעת החדשה. למגמתם זו הוצילה הרבה הפרנסה הדחוקה שחיתה בביח אביהם. הם מצאו עצמם אפוא מוכרחים, לבקש להם חיי שעה, כלכלה ועמדה בחיים. סגרו את המסכתות, לבשו בגדי אירופה והתחילו לעסוק במסחר בנערותם.

ר' יוסף ליפשיץ לא היה מוצלח במשא-ומתן. התישב אחרי נשואין שלו בעיר מולדתו פאורקוב. שם נולד לו בנו בכורו ירחמיאל בשנת תרכ"ג. והנה גם בעיר חרשת זו, ששם סתרו ונתעשרו יהודים למאות, לא מצא ר' יוסף לצמצו עסק המכירה את בצליו. העתיק משכנו לעיר וולוצלבק ויסד לו חנות לממכר כלי זכוכית, ולא עלתה לו יפה, ויבחר בעיר ורשה למושב לו, וגם שם לא היתה דרכו סוגה בשושנים, ויצא מוורשה והתישב בלודז, והנה מצערו זו עלה לו יפה. אמנם גם פה לא עמדה ההצלחה לימינו, אבל בנו בכורו החורץ הכשיל ירחמיאל, שבא עמו הנה, הוא לא נח ולא שקט מלבקש לו פה מוצא לפרנסתו, בקש, יגע עמל, והצליח במעשה ידיו מאד, ואז רוח גם לבית אביו, בפה מלא יכול היה לומר להם לדברי יוסף: למחיה שלחני אלקים לפניכם.

ואלה תולדות יוסף ליפשיץ: א) בנו ירחמיאל. הוא נשא לו אשה משכלת מ' חיה, בת הנגיד המשכיל וחרד לדת יהודית ר' שרגא-פייבל עקיבא שולצינגר מלודז.

ב) בתו מ' מרים - נשאה ל' יעקב יהודה בן הנגיד הנכבד ר' שמואל גראהמאן מלונטשיץ, הוא האיש הנודע בלודז לשם ולתהלה, חרד לדבר ה', מופלג בתורה ועוסק בצרכי צבור במרץ ובאמונה.

ג) בתו מ' ועדא חיה נשאה לאיש נכבד מר אברהם בן הנגיד הנכבד ר' אלעזר הענדלעס מלודז.

ד) בתו מ' גאלדא - נשאה לאיש נכבד ר' משה בן הנגיד הנכבד ר' אלעזר הנזכר. שתי האחיות נשאו לשני אחים.

ה) בנו מר אברהם, איש נכבד, לב טוב, נשא אשה משכלת מ' פעסא בת הנגיד הנכבד מר זאב וואלף הערציגער מבענדין.

ו) בנו מר יצחק - איש נכבד, פבריקאי אמיד בלודז, נשא אשה משכלת מ' שרה בת ר' וואלף הערציגער הנזכר, שני האחים נשאו שתי אחיות. מר יצחק ליפשיץ הוא חבר לחברת "בני ברית", ועוסק גם לטובת מוסדי צבור אחרים.

בני ר' יוסף ליפשיץ הם אנשים מצוינים, ואולם בנו בכורו ירחמיאל עלה על כולם בכשרונו, ומוצלח היה במשא-ומתן. בשבתו זמן לא רב בלודז, החזיק במסחר של תעשיית ארג, בהוכחו, שהוא הוא המסחר היותר טוב בלודז. יסד לו בית מלאכה למעטפות מרוקמות, ה' הצליח מעשיו בידו ומסחרו התרחב והתפתח מאד. בנה לו פבריקה מוכנית גדולה ובתים גדולים ומשוארים ויהי לבצע רכוש גדול. בית מסחרו נעשה לחברת-מניות חשובה. גם לקח חלק

במוסדות צבור שונים. היה חבר הוועד לחברת הצדקה היהודית אשר לעיר דורו, חבר הוועד וגזבר בבית הכנסת הגדול-אשר לנאורים וחבר הוועד של המיסדים את הנימנסיון היהודי בלודז, ויהי אפוא בפה אחד האזרחים היותר חשובים, ונודע הוא בחוגי הסוחרים בתור נושא ונותן באמנה.

עובדה ספר לכותב הטורים האלה, שהיה מבאי בית מסחר, לאמר: הוא קנה מאת אחד הסוחרים מספר צרורות צמר גפן במחיר קצוב ואותו סוחר לא המציא לו את הצ"ג, מפני שבנתיים עלה השער שלו. ויגער בו הוא מאד ויאמר לו, שצוד פ"עם לא יהיו לצעוד על מפתן בית מסחר. אכן אחרי כן נוכח, שרבים עושים לכה, הם מוכרים ונמלכים מטעם זה, והימים ימי מלחמת העולם, שהשער לא היה תמיד קבוע, אז נתן גם את הראשון לבוא אליו, שאם לא כן, אמר, מי יבוא אלי.

והנה הפירמה, "חברת מניות ר, ליפשיץ" נודעה לנאמנה וישרה, ובוה חוכל להתפאר עד היום הזה, תקופת שונות עברו על סחר האינדוסטריה הלודזית, לא אחת יד משבר נגיעה בה, כמה פירמאות גדולות פשטו את הרגל לנושיהן ונפלו בנופלים, בעוד אשר פירמה זו מחזקת מעמד ומצבה איתן לכבוד ולתפארת. - מר ירחמיאל ליפשיץ חנך את בניו לפי רוח ההשכלה של חזקת החרושה המכונה, "רוח אירופי", והביאם בברית התחנות עם אנשים חשובים ומפורסמים. אחד מהם, שבו מר ירחמיאל ליפשיץ התפאר, הוא הרב הגביר ר' ירוחם יהודה ליב וואלפיש מוורשה, מחבר הספרים "נחלי אש" (ורשה, תרס"ח) "דקה מן הדקה" (ורשה תרס"ח) "עשירית האיפה" (ורשה תרפ"ו) "ומזבח אבנים" (ורשה תרפ"ט). דמותם כדמות ספרים רבנים גאונים, והם רבי הכמות ורבי האיכות. גאוני דורו, והם רבי חיים סאלאוויצקי, מברסק וליטא, אדמו"ר ר' מאיר יחיאל הלוי מאסטראוויץ, ר' אלי' חיים מייזל וחתנו ר' גבריאל סג"ל ראב"ד מלארז, נתנו הסכמותיהם להדפסת ספריו ומשבחים אותם ואת מחברם, הנאון רא"ח כותב בסוף הסכמתו: "אולי יתקנאו בו עשירי עמנו יחיו לקבוע להם עתים לתורה", והספרים לא למכירה הם עומדים, כי אם לנתינה, כי ינתנו לכל רב ת"ח בעין יפה, באשר המתבר היה גביר אדיר, בעל בתים אחדים בוורשה. בפתח ספרו, "עשירית האיפה" נדפס דרוש ארוך בשם, "אוהל רחל", לזכרון אשתו מ' רחל שמתה עליו, והוא מספר בשבחה לאמה: "ומעיד אני עלי שמים וארץ, שרעיתי היקדה ג"ע יותר מתמשים שנה, ישבה בירכתי ביתה כנפן פוריה והיתה טורחת בבעלה ובבניה גלמודה בכל דילה ולילה, שהלכתי לבית-המדרש לחברה ש"ס, ולא אמרה אפילו פעם אחת, נלך בלילה לשמוע להמנגנים או לתיאטרות, כמו שאר הנשים בזמננו, לכן יש לה חלק בתורת". (ר' ירוחם וואלפיש נפטר ו' מרחשון תרצ"ב והשאיר אחרינו הרבה כתבי יד מסודרים לדפוס).

גם נודע לשם ולתהלה מחותנו הגביר הנדיב ושוע, רודף צדקה וחסד מר אבא שפילפאנצל נ"י בעל האחוזה וואלא קרישטאפארסקא הסמוכה לפיוטרקוב.

ר' יוסף ליפשיץ נפטר ביום כ"א שבט תרפ"א בן ע"ה שנה בעיר לודז.

(א) בשנת תרפ"ב העתיק מר ירחמיאל ליפשיץ משכנו לרגלי מחלתו לעיר ניצא אשר בצרפת ובשנת תרפ"ה ג' שבט הלך לעולמו בן ס"ב שנה. ובשנת תרפ"ג כ' אדר נפטרה שם אשתו.

יז. עיר אזורקוב ורבניה

ברכה בעמלם ומהם אשר עשו עושר רב, א)

פרנסה היתה.

ותסר גבולות עמים, סתמה את מקורות הפרנסה, שהיו לעיר אזורקוב מלפנים

שם, הובלו לקבורה לעירה העתיקה הסמוכה לה פארויענשטוב (היהודים יקראוה

(א) הפבריקאים היהודים הראשונים באוורקוב נרובים בשמותם: ליבוש פנגעל, ליב שרע.

טער, אברהם ליבראך, יעקב ליבראך, אבא וואלדמאן, יוסף פוקס משה פוקס, איצק ליבראך, אלעזר

מאסיל בן יצחק ברנשטל וצונו.

לפני אחד תלמידים שבקהל, כי אי אפשר לקהל מישראל בפולין בימים ההם, שאין לו מוסלגים בתורה הגדול שבהם היה ר' אברהם ישכר בעריל געלבארד מחסידי אפסא, אשר זוגתו, אשת חיל, היתה נושאת ונותנת בסחורות מנוסקטור ותעש עושר רב, והוא ישב ועסק בתורה ויתפוש ישיבת וטורה ודן במקום רב. בערך שנת תק"ע, כאשר חפצת הקהלה למנות לה אב"ד, שמה עיניה בתלמיד חכם ההוא, שנקרא ר' בעריל חסיד, לעשותו לרב, אבל הוא כרח מכבוד זה ולא חפץ לקבל עליו עול רבנות. ובכן בחרה לה לאב"ד את הרב ר' צבי הירש זיידל

(ג) הוא היה מלידי לאסק, בן ר' אייזיק זיידעל, אשר גר אח"כ בעירת רוסשיץ. בודאי היה ר' הירש מתלמידיו של הרב הגאון ר' מאיר צילך, אשר היה בעת ההיא רב אב"ד ותופש ישיבה בעיר לאסק. בשנת תקפ"ג א' שבט נוסדה בהשתדלותו של הרב החדש, "חברה קדושה", כפי אשר רשום בפנקס של חברה זו, ואז קנתה לה ערת אזורקוב חבל ארץ לבית עמין. והנה אסון נורא קרה להרב ר' הירש זיידעל, ביום א' דראש השנה לשנת תקצ"ו, בעמיו בבית הנסח אצל ארון הקודש ודרש מענינא דיומא לפני תקיעות שופר, אחוזו השבץ, עוד הסזיק לומר, כי החזן, אשר מת לפני זמן קצר והנה לו עמו מחלוקת, תובע אותו לדין שמים — וימת, בעוד לא מלאו לו ימיו. עובדה מבהילה זו עוררה לשיחה בפניו יושבי אזורקוב עד היום הזה. הרב ר' הירש השאיר אחריו בן גדול בתורה ומשה שמו, אשר היה במשך זמן רב מו"ץ בעיר לודז ונקרא בשם ר' מאשקע. ממנו יצאו משפחות נכבדות. בשנה ההיא בחרה לה קהלת אזורקוב, אשר בינתים נתגדלה במספר אנשיה ועשיריה, לאב"ד את הרב אב"ד

מעיר מלאווא

רבי זאב ליפשיץ

(ד) ע"ד חשיבותו של הרב הזה כבר כתבנו למעלה. הוא היה "בעל שכם עקום ובעל שכל ישר". רשמו עוד נכר על קהלה זו. באשר היה מרביץ בה תורה ויראת שמים בתקופה של שלשים שנה, והנה בימיו היתה לאזורקוב "תקופת הזהב", כי רבתה בה תורה וגדולה, ועל ידו נתכבד ונתיקד כסא רבנותו, וכאשר הלך לעולמו בשנת תר"ד, בקשה לה ערת אזורקוב רב חשוב, אשר יהיה ראוי למלאות מקומו, בקשה ומצאה, והצליחה להשיב על כסא רבנותה את

הרב ר' שמשון ארגנשטיין

(ה) הוא היה גאון וצדיק, חכם ומושלם, אולי לא פחות מחברו שקדם לו, היה תופש ישיבה ומעמיד תלמידים הרבה, גם היה שונה שיעור-בכל יום לבעלי בתים בשולחן ערוך אורח חיים, ובשבת — בעין יעקב. ובמשך כמה שנים היה חתנו הרב הגאון החכם ר' נחום אש שליט"א (שהוא כעת רב אב"ד בעיר טשנסטוב). ממלא מקומו ללמוד שיעור עין יעקב עם הבעלי בתים, ויהי ר' שמשון רועה נאמן לעדתו כיד ה' הטובה עליו.

ר' שמשון נולד בעיר קמפנה, בערך שנת תקפ"ו לאביו הרב ר' משה ארגנשטיין ולאמו הצדקת מ' בלומה, בת הגביר הטפסר ר' זאב וואלף ליפמן. חתן הגאון המפורסם ר' מאיר צילך אבד"ק לאסק. קמפנה היתה אז מקום תורה וישיבה, גם מבני פולין באו שמה ללמוד תורה. ור' שמשון נודע בימי עלומיו לעוליו ויתחתן בו הגביר ר' מנדיל געלבארד מעיר בלאשקי ויסמכהו על שולחנו כמה שנים, והוא למד תורה בהתמדה רבה. עד אשר נעשה למורה הוראה בישראל, וחבחר בו לרב לה קהלת קרושניץ, ואחרי כהנו

שם פאר צרך ט"ו שנים, זכתה בו קהלת אגורקוב.
בשנת תרמ"ז, כאשר נפנה כסא הרבנות בקאליש, חפצה הקהלה מאד לקחת לה לרב את ר' שמשון ארנשטיין. עדת אגורקוב הפצירה בו מאד, שלא יעובנה, אבל לבסוף נצחה עדת קאליש. בדרשה האחרונה אשר נשא בבית הכנסת באגורקוב, היה אומר בין יתר דבריו, כי כסף המשכרת אשר לקח מיד קהלת אגורקוב, היה מרויח לה, ב"שאלות", אשר תובאו לפניו מפני שהיה נוטה יותר לצד קולא מלצד חומרא, וכן היה אומר גם רבינו רשכבה"ג רבי יעקב ז"ל מליסא לקהלתו ואז בחרה קהלת אגורקוב לרב לה את הגאון החסיד הרב

רבי שמחה יאיר רונפלד

(ה) רבי שמחה יאיר היה גאון חסיד, אחד החשובים מחסידי גור, בעוד אשר רבני אגורקוב שקדמו לו, לא היו אדוקים ברביים של חסידים. למהם היה גם הוא תופש ישיבה. בחורים מערים אחרות באו לאגורקוב ללמוד בישיבתו. וכמהם הית שונה שיעור בכל יום לבעלי בתים. השיעור הזה היה ב"קצור שלחן ערוך", בעוד אשר הם למדו ב"שלחן ערוך אורח חיים". תלמידיו הבעלי בתים היו שבעים רצון מאד משיעור זה ו"תכלית" היה להם. ואולם לדאבונו לא ארכו ימי שבתו על כסא רבנותה של אגורקוב, כי כעבור שלש שנים בחרה אותו עיר גדולה ממנה, היא עיר פוטרקוב, לרב לה. והנה כ"א שנים שמש שם ר' שמחה יאיר ברבנות לשמחת כל אנשי העיר, וביום י"ט סיון תרע"א שבק חיים לכל חי.

שלשה חתנים רבנים נודעים לשם היו לו: הרב הגאון ר' נחום מאיר הלוי פיש, אב"ד בעיר חנשין, הוא חותנו של הרב הגאון ר' משה מנחם יוסף סגל שליט"א ראב"ד בלודז, הרב הגאון ר' יצחק מאיר בראדער הי"ד אב"ד קאנוב ס' לובלין והרה"ג ר' מנחם מנדל ווייס שליט"א ראב"ד בעיר פוטרקוב. האחרון הוציא לאור ספרו, "אורה ושמחה" (פיטרקוב תרע"ג) חידושי אנדות על התורה בצירוף צוואתו, אשר ממנה נראה את חשיבותו וצדקותו של הרב ר' שמחה יאיר רונפלד. הנה בה הוא מזהיר את בני עדתו באזהרה גדולה, שלא יאמרו עליו ח"ו שום שבת ותארי כבוד אחרי פטירתו, רק יוכלו להגיד דברי מסר לעורר את העם בתשובה. ואת בניו הוא מזהיר, להתנהג בדרך הישרה ע"פ תורתנו הקדושה, וחלילה לומר כי העולם נשתנה מאשר היה בדרות שלפנינו. וע"ד איכותם של חדושי הוא כותב: "החדושי הלכות הם עכ"פ מספוסים דאורייתא, ואולי ימצא בהם גם מה שכוונתי קצת לדרך האמת בעזרתו ית"ש. אמנם דברי חידושי אנדה אקוה כי ימצאו בתוכם הרבה דברים נכונים וראויים להיות נאמרים לפני בעלי דעת ישרה". מזה נראה, כי יותר משהיה בעל הלכה, היה בעל אנדה ודרוש.

אחרי עזוב הרב ר' שמחה יאיר את כסא רבנותה של אגורקוב, קבלו לרב לה את הרה"ג החסיד, אשר שמש ברבנות בקהלת פיאנסקא

הרב ר' אלכסנדר זיסקינד הכהן ליפשיץ

הרב הגדול בתורה ובחסידות הזה נולד בלודז בשנת תר"ה לאביו הנביר ותלמיד חכם, נלוח לחסידי קוצק, ר' מרדכי שמואל הכהן ליפשיץ,

שהיה מתושבי לודז החשובים, בן הרה"ג מו"ה בנימין וואָלף אב"ד בעירח פרינטיטוב. גם אביו של האחרון ר' מרדכי היה רב אב"ד בקהלה ז"ה. ר' אלכסנדר זיסקינד, כחסידי גור החשובים, היה חביב וחשוב מאד בעיני בני עדתו ויהי להם רועה נאמן. ל"ס, בכורי שלמה" לרה"ג ר' שלמה רזעקטע נתן הוא כתב-הסכמה בצירוף הערותיו דברים של טעם ופלאול ישר. גם ראיתי את הסכמותיו על ספרים אחרים. זכה גם לחתנים רבנים חשובים. ראשון במל"ה הוא הרב הגאון חכם וסופר ודרשן נפלא ר' יהודה ליב גרוי. בארט הי"ו, שהיה רב אב"ד בעיר סטאשוב, וכעת הוא מכהן פאר בעיר טאָראָטאָ אשר במדינת קאָנאָדאָ. הוא עשה לו שם עולם בפעולותיו בימי מלחמת התבל והן כתובות בספרו הנפלא, ספר זכרון, נודעים לשם הם גם ספריו, חבלים בנעמים" (שרת) ו"מין ושמאל" מאמרים בשאלות הזמן. וחתנו השני הוא הרה"ג ר' יצחק יהודה ברה"ג ר' משה יואל אב"ד בעיר זשאָרנובצ'י. הרב ר' אלכסנדר זיסקינד הלך לעולמו בשנת תרע"ג בן ס"ה שנה. אז בחרה קהלת אזורקוב לרב אב"ד לה את הרב שמש ברבנות בקהלת

הרב ר' דוד בער הי"ו

גראבאו הרה"ג הזה נולד בעיר טורנע (גאליציע) לאביו הר' ישכר ז"ל, עוד בילדותו בא לפולין שלנו ונתגדל תחת השגחת אחי אביו הרב הגאון מח' צבי מאיר ז"ל אבד"ק דאבר'י, מחבר ספר, אמרי הצבי, אחרי חתונתו הרביץ תורה בגאָטעלעקס, בשנת תרנ"ה נתקבל לרב אב"ד בגראבאו, ובשנת תרע"ג נבחר לרב בעיר אזורקוב. בזיווג שני הנהו חתנו של הרב הצדיק ר' יעקב משה ז"ל אבד"ק גובידבור, שהוא מנכ"ל החידושי רים ז"ל. (כן כותב לי הרה"ח ר' שמואל יוסף אש הי"ו מאזורקוב).

הרב ר' דוד הוא גדול בתורה ובחסידות. אינני מאריך בשבחי, מפני שהוא חי אתנו חיים. ה' יאריך ימיו ושנותיו. בנו הרב ר' משה, חתנו של הרה"ג ר' אלעזר ליפשיץ ז"ל אב"ד בעיר זדונסקאָוואָלאָ, נתקבל לרב אב"ד בעיר הזאת אחרי פטירתו של חותנו הנ"ל.

לפנים חיו באזורקוב אנשי מצלה אחדים הראויים להזכר כאן עם רבני אזורקוב. אמנם רבנים רשמיים לא היו, אבל היו תלמידי חכמים מובהקים, מורי תורה, מחברי ספרים, אפס תורתם לא היתה פרנסתם, עסקו במקור וחרשת המעשה ונשאו בעול הקהלה ככל שאר תושבי אזורקוב. ואלה הם:

ר' שמואל חיים רזעשעווסקי

א) ר' שמואל חיים בן הרה"ג ר' אלעזר רזעשעווסקי מפארינטיטוב, וחתן הגביר ר' יצחק רזעשעקאוויץ, היה פבליקאי וגדול בתורה, מחבר הספר, "חקי דעת" (ורשה, תרל"א) על שלחן ערוך יורה דעה, העשוי בדרך שאלה ותשובה, קובץ דינים המחודשים גם ישנים, לכל יצטרכו המורי תורה לחפש בספרים שונים. והנה גאוני עסטרייך, אדמו"ר הגאון ר' חיים מצאנז והגאון המפורסם ר' יוסף שאול גאטאנוון וכן גאוני פולין סמכוהו בהסכמותיהם. הגאון ר' יהושע'לי מקוטנה כותב בהסכמתו: "עיינתי בהרבה מקומות. בספרו וראיתי, כי יש לו לב רחב להבין דברי חכמים ולסדרן יפה, למצן יובנו בנקל".

(א) נבטר בקאליש. בן שמונים שנה כ"ג כסלו תרס"ד. השאיר אחריו הרבה כתביו, חדושי הלכה ועגדה, ולא נדפסו.

(ב) כן נודע לי מן הרה"ח ר' בןציון ליפשיץ הי"ו.

הטוב להנות בספרים הנ"ל, ואכתוב עוד אי"ה איזה גרנים בזה, ומאד שמחתי מה שזכיתי להשיג את הספרים הללו, כי באמת יש לי בהם עונג רוחני, כי בהמעט אשר ראיתי נמצאים שם דברים אשר מתוקים מדבש ונופת צופים, ויען שעוד בדעתי בל"נ להדפיס שנית חיבורי "ש"ת" בכורי שלמה", לזאת באם שיהיה נדפס, או אראה אי"ה לכבדו ג"כ במתנת ידי". כן היה מקוה הישיש החלש ההוא לשוב לבריאותו ולהדפיס שנית את ספרו, אבל לא זכה עוד לזה, כי ביום א' דחג השבועות לשנה הנזכרת נתבקש בישיבה של מעלה. (מנ"כ בעיר ורשה כי שם גר בשנותיו האחרונות). בניו הנכבדים מלאו אחריו והוציאו לאור בשנה החולפת את ספרו "ש"ת בכורי שלמה" חלק שני. והנה גם בו נזכר הרב ר' זאב לייפשיץ לגאון ולתפארת. הנה בתשובה הערוכה שם (חלק י"ד סימן 10) כאת ארכמור הגאון הגדול ר' גרשון חנוך מראזין הוא מפלפל בדברי תורתו של הרב ר' זאב לייפשיץ, אשר המציא לו תלמידו המובהק הנזכר, וחולק לו כבוד גדול. ראוי להזכר גם גיסו מחותני ר' יחזקאל פריינדליך, מסולתה ומשמנה של אזורקוב, ח"ת, חסיד, נגיד, נותן כספו לגמולת חסידים, עוסק בצרכי צבור באמונה, "בעל לשון, שחיטה ומילה" שומר פיו מלדבר דבור חול בשבת, גמטר בלורו ז' חשרי תרפ"ה בן ס"ו שנה. לפנים היו באזורקוב תורה וגדולה, בית המדרש היה מלא מפה לפה, וגם בתי החירות והמסחר היו מלאים רוח חיים, ובעת האחרונה נתמעטו בה גם תורה וגם גדולה. ה' יחדש ימיה כקדם!

יח. פסק-דין^א שיצא מאת אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב בדבר הטענות והתביעות שהיו בין קהלת יאנאדא ובין הפרנס ר' יעקב סגל בשנת תקצ"ד

ע"ד הטו"ת שהיו בין הצדדים, היה אלופי הקהל דפ"ק יאנאדא וה"ה הקצין ר' יעקב בן ר' שרגא סגל, שר' יעקב סגל תבע מאת בני העיר, שישלמו לו בעד בנין ביהכ"נ שבנה בפה, והיה השוואה ביניהם סך שלשה אלפים זהו פויקיש, אך כאשר מתחלה הי' בדעת בני העיר, שתבנין הנ"ל יהי' לצורך ביהמ"ד, ואח"כ אמרו שר"י סגל לא יגמור אותה הבנין, שהי' ראוי לבהמ"ד, רק שישאר על בהכ"נ, וצי"ז לא נגמר הבנין בשלימות, ובגלל זה יגבו לו סך שלש מאות זה, וישלמו לו המותר סך תשע מאות זה פויקיש. וגם טען ר"י סגל, שבני העיר בהסכמת טובי ויקירי העיר הבטיחו לו עוד להוסיף על דמי המכירה הנ"ל מקום אחד בבהכ"נ, אשר כעת עומד עליו ר"י סגל, ועוד מאה זה במזומן עבור שהשתדל ר"י סגל והוציא לטובת בני העיר ולבנין בהכ"נ הנ"ל, שיוגמור בנינו בוריות. ובני העיר השיבו נגדו, כי מעולם לא הבטיחו לר"י סגל, להוסיף לו על דמי המכירה מאומה, רק כפי הסבואר בכתב הנעשה ביניהם, לא יותר, דהיינו שבני העיר ישלמו לר"י סגל בעד הבנין חמש מאות ר"ט, ואמנם לאשר הבנין חסר הרבה משלימותו, ועולה עוד הוצאות התיקון מהבנין הנ"ל להיות ראוי לבהמ"ד, כפי המדובר הראשון לכה"פ שני מאות ר"ט, לזאת רוצים לנכות לו סך שני מאות ר"ט מההשוואה שהיה ביניהם, אך ישאר

(א) המסד הזה בעצם כתב ידו הקדושה נמצא ביד ידידי מנוער הרה"ח ר' יחודה ליכוש נ"י בן הרה"ח איש המצות ר' ישראל מרדכי מארגינשטערן מלודו נכד אדמור צדיק יסוד עולם ר' חנוך העניך הכהן מאלכסנדר. (פ. ז. ג.)

ח"י ר"י סגל הסך שלש מאות ר"ט, אשר כבר קבל מאת בני העיר בעד הבנין הנ"ל.

ועוד טען ר"י סגל נגד בני העיר, כי היות שבעת הגוירה על בני עמנו ליקח מהם קאנטענא, זה בערך עשרים שנה ויותר, היה הוא המנהג בפה, או השתרע לטובת הצלת נפשות מבני העיר והוציא ע"ז בערך שש מאות וארבעים זה פוליש, והסך הנ"ל לא היה יכול לגבותו מבני העיר, כי מיאנו לעשות עמו גמר בענין זה, והן עתה חופס למשכון ס"ת, עד שישלמו לו את המגיע לו, וע"ז השיבו בני העיר, כי אינם יודעים מאומה, אם הוציא לטובתם, וגם אם יש חוב תשלומין עליהם בדבר זה או לא.

גם טען ר"י סגל, שהספר הזה שייך רק לחמשה אנשים, אשר גם לו חלק בחוכם, שהניחו לכתוב משלהם, ואינו שייך כלל לבני העיר, ואלופי הקהל השיבו, כי הספר הוא בחזקתם מאבותיהם ותמיד קראו בספר הנ"ל ברבים בבהב"נ ושייך להם הספר.

גם טוענים אלופי הקהל נגד ר"י סגל, בהיות שה' שייך להם בית בפה, אשר הכינו לצורך בית הקדש לעניים, ור"י סגל הניה לכתוב את הבית הנ"ל באקטען על שמו, לאשר הוא ה' המנהג בעיר, ולקחו אח"כ ר"י סגל לעצמו, ובעת שה' השריפה בעיר בעיר, גבה ר"י סגל את הפייערקאסע בערך מאה ר"ט בעד בית הקדש הנ"ל, והטובעים ממנו שיחזיר להם המעות וגם הפלאץ מהבית הנ"ל, ור"י סגל השיב, כי בני העיר לא שלמו בעד הבית הנ"ל רק סך מאה ושבעים זה פוליש, לא יותר, והמותר צריך ה' הוא לשלם מכיסו ולכך כתבו באקטען על שמו, ואח"כ ה' הפקודה לסתור את הגג מהבית הנ"ל, שהי' מוכסה בקש, והוציא ר"י סגל הרבה הוצאות לתיקון הבית הנ"ל, וגמצא שאין מגיע ממנו מאומה לבני העיר בעד בית הקדש הנ"ל.

והאריכו שני הצדדים בטענותיהם הנ"ל, וביררו אותן לדון ביניהם על כל עניני טו"ת שביניהם וקיבלו בקגא"ס באו"היום עפ"י דת ובתוקף קאמפראמיסט המועיל עפ"י דינא דמלכותא, ובאו שני הצדדים בעצמם עה"ח בכתב קאמפראמיסט הנעשה ביניהם. וזה אשר יצא מאתי בתורת פס"ד גמור, שבני העיר מחויבים לשלם לר"י סגל במומן סך שש מאות וחמשים זהו פוליש חוץ מה ששילקו לידו כבר בעד הבנין הנ"ל סך אלף ושמונה מאות זהו פוליש, וינוכה לר"י סגל סך חמש מאות וחמשים זהו פוליש בעד מה שחסר הבנין משלמותו והיקונו הראוי מסך חמש מאות ר"ט, כפי ההשוואה שה' ביניהם, וגמצא שמחויבים בני העיר לסלק עוד לר"י סגל במומן סך שש מאות וחמשים זהו פוליש, וגם יקבלו טובי העיר בה"ח, שלא הוסיפו לר"י סגל סך שלש מאות זהו פוליש, דהיינו, שהמקום יוחשב לו בעד שני מאות זהו, ועוד מאה זהו יוסיפו לו במומן, ובאם יקבלו טובי העיר ע"ה, אזי לא יצרכו לשלם לר"י סגל הנ"ל רק סך שש מאות וחמשים זהו כמבואר למעלה, והמקום יחי' שייך לאלופי הקהל.

ואודות תביעת ר"י סגל על הס"ת לתפוס למשכון עבור הוצאותיו בעניני

(א) בודאי התכוון על הגוירה שמוציא תקופה נקולאני הראשון על נערי ישראל בני שמונה השע שנים, לתפוס ולמסור להבי ספר של חיל הרוסים, ללמדו לשון וספר, ובשיעורו לעשרים שנה, למכתב לעבודת הצבא, הטובים האלה, אשר רבים בהם היו מוכרחים להשתחרר ר"ל, נקראו בשם "קאנטענאסער" גוירה זו כתובה בהם ידמע בדברי ימי ישראל.

(ב) הוראת המלך קרפפרידטס היא פסחה, היינו, הצדדים המחולקים באו לידו פסחה, כי יסמכו על מה שיאמר להם איש פוליש, לפנים היה יפוי כל להב"ח פסחה כזה, אשר נכתב ונכתב ביד הנוסרי יוש" (פ"ג ג"ג).

הקאנטען, וגם השענה שהס"ת אינו שייך רק לחמשה אנשים, ע"ז הי' הפס"ד, שהס"ת הוא בחזקת בני העיר לגמרי, ור"י סגל מחויב להחזיר את הס"ת לחזקת אלופי הקהל ובני העיר, למען יקראו בו ברבים בבהכ"נ או בבהמ"ד כבראשונה. וע"ד תביעת אה"ק מר"י סגל, להחזיר להם מעות פייערקאסע מההקדש, ע"ז מחויב ר"י סגל לישבע נגד בני העיר, שכדבריו כן הוא, ושאינן מגיע ממנו מאומה מבית הקדש הנ"ל.

וכאשר ישלישו בני העיר ת"י הב"ד הסך שש מאות וחמשים זהו פוליש השייכים לר"י סגל בעד הבנין, אז ישבע ר"י על מענתו ויטול מעותיו מת"י הב"ד, ואמנם יהיו מחויבים ר"י סגל ואשתו, לחתום באקטען על מכירת הבהכ"נ לאלופי הקהל, בעת שיקבל מעותיו הנ"ל. גם מחויבים בני העיר לשלם לר"י סגל כל הוצאות המסים, אשר הוציא ר"י סגל על בהכ"נ, וכפי אשר יברר ר"י סגל ע"פ קוויטעס שסיק להקאסי.

וכל הכל יצא ממני בתורת פס"ד גמור בין הצדדים, בתורת קאמפראמיס, אשר ביררו אותי הצדדים הכל מרצונם, גם קבלו בקגא"ס באו"היום לאשר ולקיים ככל אשר יצא מפי, ולראי' באה"ח פ"ק יאנאווי, יום ה' עשרה תמוז תקצ"ד לפ"ק.

אברהם במוה"ר פאל

(אברהם במוה"ר פאל ז"ל החוב"ק טשעכאנאווי)

יט. זכרון מימי בחרותו של אדמו"ר רבי אברהם מטשיכנוב

א) אני נותן פה לפני הקוראים בפסימיליה חתימת שמו של איש אלקים קדוש ר' אברהם מטשעכנוב בעודנו בבחרותו חתן, לפני זמן החונתו, בחינתו בן ט"ו או ט"ז שנים, דרך בחורי ביהמ"ד לכתוב על כל ספר, אל מי הוא שייך, למען התרגל בכתובה. וכן עשה גם בחזקת החתן המיועד להיות גאון ישראל ההוא. אז היה לומד בפלוצק וכתב על הלוח הרצוף אל שער הספרא, שיטה מקובצת לאמר:

"שייך למתן ה' החרף השנון הבקי המושלם מוהרר דן נ"ו ולראי' באתי עתה" י"ב מנחם אב תקס"א לפ"ק חתן אברהם במוה"ר פאל ז"ל לנדא פוהן לונשיץ.

לוי' אברהם במוה"ר פאל ז"ל החוב"ק טשעכאנאווי
לוי' אברהם במוה"ר פאל ז"ל החוב"ק טשעכאנאווי
לוי' אברהם במוה"ר פאל ז"ל החוב"ק טשעכאנאווי

מזה אנו רואים, כי עוד לפני חתונתו היה מכנה עצמו בשם „לנדא, ככנוי משפחתו של מחותנו ר' דן, בעוד אשר כנוי משפחתו של אביו היה דאָבוינסקי. וגם מזה רגלים לדבר שספר נכדו אדמו"ר ר' מנחם מנדל שליט"א מסטריקוב (כעת בוגיערו) כי הרב הגדול הצדיק ר' יצחק איצק הכהן מפלוצק, היה מבקש כי הבחור החתן ההוא ישכון בביתו לפני חתונתו, בכדי להפיס דעתו, כי רוצה היה להתחתן בו, והי"ך חתנו ר' דן וקדשו לעצמו, כידוע, ורצונו נעשה.

(ב) מספרים שר' רפאל, אשר גר בכפר הסמוך ללונטשיץ, היה רגיל לבוא לעיר זו למשך ימי החגים ולקרוא את בנו העלם אברהם, אשר למד או בפלוצק, שגם הוא יבוא אליו ללונטשיץ. פ"א נשאל ר' רפאל מאיש אחד, מדוע הוא קורא אליו את בנו הבחור אברהם, הלא גם הוא איננו בביתו בימי החגים, ויען ויאמר ר' רפאל: „זוען דער קליינער שטעהט נעבען מיר דאווען איך בע-טער“ (אם הנער עומד אצלי, אני מתפלל בכונה יותר טובה).

ר' דן לנדא הוא יליד אמשינאוו.

(ג) על אותו גליון הדבוק בשער הספר „שיטה מקובצת“ כתב איש אחר שחזן להתרגל בכתובה לאמר: „שייך להתורני הרבני המופלא החריף והבקי המפורסם מו"ה דן ג"י בהרבני היקר הנגיד החריף מו"ה חיים לנדא מאמשינאוו הסמוך לוורשא“, אבל האיש ההוא לא חתם שמו, עכ"פ אין לפקפק באמונתו של כותב לפי תומי ההוא. אכן נודע הדבר, אשר היינו מסופקים בו עד כה.

ב. מצבותיהן של אמו ושתי אחיותיו וזוגתו של

אדמו"ר רבי אברהם מטשיכנוב.

בקרתי את קבריהן של אמו ושתי אחיותיו של אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב בבית העלמין אשר בעיר זנידו ואני נתן את נוסחי מצבותיהן לפני הקוראים. הייתי מתאוה לבקר גם את קברו של אביו מורנו ר' רפאל בפרניטשוב, אכן מנעתי מזה, להיותי חושש, שלא אמצאהו, והנסיפה לפני-טשוב היא קשה ועם אותו צדיק הסליחה. הן קהלת פרניטשוב, שהיתה לפני קהלה חשובה במספר יותר ממאה משפחות יהודים, ירדה בינתיים פלאים, נתקטנה ונתרוששה, מבלי היות לה לא רב אב"ד ולא שו"ב, באשר היהודים במספר כהמשים משפחות שבה אינם יכולים לפרנסם, ומי אפוא, חשבתי, יראה לי את מקומו. אכן נכדו הרה"ג חסידא ופרישא רבי יעקב יצחק לנדא שליט"א, הרב אב"ד מקינצוו, הגיד לי, שהיה על קברו נודע לו, כי נפטר בשנת תקפ"ד. ונס עלתה בידי לשים פה מקום לנוסח המצבה של הרבנית מטשיכנוב, אשר, כפי הנראה, אדם גדול חברו, הוא בנה הגדול אדמו"ר רבי זאב מטריקוב.

וראוי להעיר, כי אלמן היה מורנו ר' רפאל בקחתו את מרת ראדה לאשה וכי קשיש היה ממנה כמה שנים. ואחרי מותו חיתה היא עוד כ"ה שנים.

מצבת אמו של אדמו"ר
מטשיכנוב הרבנית הצדיקה
מרת יוטא בת ר' דן

מצבת אמו של אדמו"ר
מטשיכנוב
מר יבכה כל עובר עיניו ירדו מים
ימלץ בדאבון לב עת יאנה

יוחק בסלע לזכרון
לנודע מקום האסון
טמונה נפש נקיה
אשת ידיד י"ה
בתב"ל מפורסם מהל"ו
דומיה תהלה למפעלי
לשמה עלתה לשמים
זרעה לתהלה בחיים
נכבה גרה ו' טבת שנת
תרכ"ד לפ"ק תנצב"ה.

בשכרון מתנים
פה נטמנה
רמז(1) בנות יראות ה' אלם היא
אשר פה חצבה קבר
דור לדור ישבתו מעשה
הי מי ימלץ רוב צדקותיה
זרע ברח ה' ממצי' פרדו
האשה הצנועה והיקרה מפר'
לשם ולתהלה א"ת מיראת ה'
מר' ראדה ב"ר משה
נפטרה ביום ב' כ'
אלול תר"ח לפ"ק תנצב"ה.

(א) באיהו אופן נתקיים השידוך הזה יש מספרים, כי ר' רפאל, שמראהו היה מראה כפרי, בהיותו אלמן כבר מאשתו הראשונה, פגש פ"א את העלמה מ' ראדה ויציע לפניה שתנשא לו. והנה ראדה וברחה מלפניו ולא ענתה לו מאומה. ויחק לו אשת אהרית. לא ארכו הימים ותמת גם היא. ויפגש את ראדה בפעם שנית ויתאוון באוניה לאמר: "חפיל נפשות נאך תעלצן אוצקעזן מון דער העלם דורך דיר?" (כמה נפשות עור תלכנה לצולטן בגללך) או תחרצנה אותה 'צדיקה להנשא לו. ויש מספרים, כי הרב הגאון הצדיק ר' זאב האלף אויערבאך אב"ד בעיר לונטשיק, שאצלו נתגדלה נכדתו התומה מ' ראדה, מבלי מצוא לה שידוך הוגן, אמר פ"א לוונתו שתנא בבקר השכם לרחוב, והיה היתומי הראשון אשר תמצא שם, תאמר לו בפקידתו שיבוא אליי. והנה מצאה יהודי כפרי הולך אצל עולה רתומה לסוס. ותאמר לו את דברי הרב. ויען ויאמר: אשתי מתה עלי ואני מוביל את המתה על עולה זו לקבורה, והיה כאשר אשלים ימי אבלי, אבוא אליי. ויצע כן. או דבר הרב הצדיק על לב הנצלה ראדה, שתנשא לו, בהבטיחו לה, שיתיר לה ממנו בנים טובים.

(ב) נוסחי-מצבת זה כתב או צוה לכתוב בודאי בנה הגדול אדמו"ר מטשיכנוב בעצמו, לכן לא נרשם על המצבה שהנפטרת היתה אם אדמו"ר הנז"ל אבל כתוב: "זרע ברח ה' ממצי' פרדו", יען שכל בניה היו צדיקים וצדקניות. (א-ו-ז.)

פ"ג

הרבנית הצדיקת מרת שרהא בת
הרבני מורנו ר' רפאל זצ"ל
אשת הרב מורנו ר' מנחם
זאב זצ"ל אב"ד דק"ק קאצק
אחותו של מרן הגאון הקדוש
אב"ד דק"ק טשיכאנאוו
נפטרה בש"ט ה'

אסרו חג של סוכות שנת תרמ"ג,

פ"ד

אשה זקנה מגזע קדושים
הצדיקת מרת רחל לאה בת
מורנו ר' רפאל זצ"ל אחותו
של הגאון הקדוש אב"ד דק"ק
טשעכאנאוו נפטרה בש"ט ה'
לסוף תרל"ב.

א' עדה הנצבה היתה כי לא שרה רבקה היה שמה, כאשר היתה המימרא בפי אחרים בני
משפחתה, כי אם שרה לבד. צדיקה זו נתינת אחריו מות הרבנית מטשיכנוב בשנת תרכ"ד המשיגה
על כלכלת בית אחיה הגדול. מספרים, שכל כך היתה חשובה בעיניו, עד שפ"א אמר לאיש המצפה
לישועה, כי יזכור עצמו לפניו. ובאמת היו אנשים, אשר נתגלה לה, מתקאות וספרו ממנה, "מופתים".
היא נקראה בפי הבדיות בשם "די יאנאווער רביצין", אחרי פטירת אדמו"ר מטשיכנוב התנורה בבית
בנה הגביר החסיד ר' מאיר כונם יעראזלימסקי מלודז. ובהיותה כבר בת פ"ה שנה החליטה בדעתה,
לגור בבית בנה ר' זלמן משה, שהיה מחושבי וניצרי. אמרה טעמה ונמוקת שאין רצונה לברוח מאמה
ואחותה, והן זה כבר הלכו לעולמן. והנה רצונה נעשה: שתי האחיות טמונות זו אצל זו, ואמן טמונה
לא רחוק מהן מראשותן. במותה היתה בת פ"ז שנה.

ב' מרת רחל לאה היתה שנים רבות אלמנה מבעל: התלמיד חכם וחסיד ר' יצחק אייזיק מרקביץ
אשר נכר"ב כבית עלמין היסן בלודז והתפרנסה בכבוד מחנות של ממכר יין שרוף שבאה לה בירושה
מאמה מ' ראדה. הנה היא נודעה לשם בתור צדיקת גמורה. בעלה נפטר בן כחמשים שנה כ' אלול
ת"ת. בעת ההיא עשה נגד החלליצ שמות בוגירו. מסכה זו ברה ללודז. והנה אשר יגר בא לו בשת.
בנם ויחיד ר' משה בנם היה תלמיד חכם וחסיד מפורסם מחושבי זגירו ועם מנו"ה חתם היה הרב
הגדול בתורה ובחסידות, מהסיד צאנו, ר' יצחק אשר אייזיק בן הרב החריק חתם ר' יהודה
צני בקרן מורנו, אשר התירשם בוגיערו וחמותה מרת רחל לאה כלכלה כל מחסריו מה שנים.

ר' יצחק אשר אייזיק עשה לו שם כאחד הגדולים, בהוציאו לאור חלמות יסודי חתורה, הלכות
דעות והלכות תלמוד תורה להרמב"ם בכרך קטן (ורשה תרכ"ד) עם שני פירושו, "ביאור המלך"
ו"אורות המלך". הראשון הוא פירוש קצר ומספיק להבין דברי הרמב"ם על בוריים ומראה מקום
מוצא הדין של הרמב"ם, מלוקט ומצורף מכל מפרשיו, גם קצת נוסף משלו, והשני הוא המצית כל
היוצא מדברי מפרשי הרמב"ם לדוגמא. והסבמו עמו גאוני דורו היותר מפורסמים והמלוגי בשפה, כמו
רבינו ר' חיים מצאנו ורבינו ר' שמעון מקראקא, ועוד. גם הרב הגאון הצדיק ר' שלום "צבי הכהן
אב"ד ותפוש שכיבה בוגיערו העיר עליו בהסכמתו, שהוא שוקד על אהלה של תורה ועבודה וי"ש מרבי"ם.
הנה בהקדמתו הוא מעתיק דברי הרב הגאון הצדיק ר' כרגא פיכל אב"ד קריצא, שכתב
בהסכמתו לאיש אהר שחרר ספר דומה לזה לאמר: "מעיד אני ששמעתי בפי כבוד מורי ורבי הרב
הגדול והקדוש רבינו ר' כונם מפרשיטא, כי באר השקד נפשו, שיתגבר איש אחד ליקח מנוע להדפיס
ספרי הרמב"ם בכרכים עשר עם מראה מקומות ועם קצת פירוש קטן, כי כך היה למודו בהרמב"ם,
כדורו לתלמידיו."

חפץ ר' אשר אייזיק קימן לחבר פירושים כאלה על כל ספרי הי"ב"ם ולהוציאם לאור בכרכים
קטנים, אבל לא זכה לזה, כי הלך לעולמו בן ל"ה שנה, בערך שנת תרמ"א, א' דחומ"ס, ומנו"כ בבית
עלמין היסן בלודז. להיותו בשנותיו האחרונות חושב לודז. לו היה מה בית-משחה, שבו היה וזמנו
א"כ יוסא היה נוסחת ונותנה. בהקדמתו הוא טביע הכרת-טובה לחותנו ולאשתו, על אשר החזיקוהו,
שיוכל לצטק בתורה. השאיר אחריו הרבה כתבי יד ולא נדפסו. כמנו יצאה משפחות נכבדות (ג.פ.ג.)

תוכן הענינים.

- א. פתח דבר. הרב ר' זאב ליפשיץ גאון וצדיק.
- ב. פלפול של הלכה מאת הרב ר' זאב ליפשיץ.
- ג. כשרון הרב ר' זאב ליפשיץ ודרכו במקצוע אגדה והטפה.
- ד. דמותו הרוחנית של הרב ר' זאב ליפשיץ. הסכמתו לס' אבן משה.
- ה. מכתב מאת אדמו"ר ר' זאב מסטריקוב. מליצה חרותה על ספון ביהכ"נ באזורקוב. מכתב מאת אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב. הערה. עליו. חתימת שמו בכתב ידו.
- ו. התנהגותו של אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב.
- ז. תולדת אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב.
- ח. אגרת הרב הגאון המפורסם ר' מנחם מנדל חיים לנדא שליט"א, הרב מואויערצ'ע, על תולדות זקנו אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב.
- ט. אבותיו של הרב ר' זאב ליפשיץ. התפרדותו של אביו ר' יעקב שלום מאשתו מ' מרים בת ר' יצחק הכהן. נשאה לר' דן לנדא. ר' זאב ליפשיץ נשא את בתו. נעשה למורה הוראה בישראל, יום פטירתו ומצבתו.
- טו. תולדות הרב ר' דן לנדא. מכתביו ושיריו. שיר מיוחד לכבוד הרב הגביר ר' שלמה זלמן פויזנר. הערה לשירו זה.
- י. מכתבו של ר' דן לחתנו אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב בהיותו בוגיערש. חתימת שמו בכתב ידו. הערה למכתבו.
- יא. מכתבו לחתנו זה ע"ד לסא רבנותה של פלוצק. הערה למכתבו ע"ד התנהגותם של תושבי פלוצק בכלל ועם רבניהם בפרט.
- יב. מקרה אסון בבית ר' דן ומרים לנדא. מות בנם העלוי הנפלא ישראל יצחק. פרק חייהם האחרון. נוסחי מצבותיהם.
- יג. אגרת שניה מן הרב הגאון המפורסם ר' מנחם מנדל חיים לנדא שליט"א ע"ד תולדות אבותיו ובני משפחתו.
- יד. תולדות הרב ר' יצחק איצק הכהן אבי אמו של הרב ר' זאב ליפשיץ.
- טו. תולדות הרב ר' שמואל אבי ר' יצחק הכהן מלאסק.
- טז. ואלה תולדות הרב ר' זאב ליפשיץ.
- יז. עיר אוזורקוב ורבניה.
- יח. פס"ד שיצא מאת הרב אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב ע"ד טענות ותביעות שהיו בין קהלת יאנאווא ובין הפרנס ר' יעקב סגל. חתימת שמו בכתב ידו.
- יט. זכרון מימי בחורו של אדמו"ר מטשיכנוב. כתב ידו שכתב אז על גליון ספר. - ר' דן לנדא היה יליד אמשינאו.
- כ. נוסחי מצבותיהן של אמו ואחיותיו וזוגתו של אדמו"ר ר' אברהם מטשיכנוב. הערות עליהן.

תקון טעויות הדפוס

עמוד	שורה	במקום	צ"ל
ב	10	מנעתן	מנעתי
"	17	הים	היום
"	20	מי	מן
טו	4	אכלו	אכלה
"	35	והי	והי'
"	37	סדרה	סדרי
כב	5	סין	סיון
כו	24	מצרתן	מצרתו
כט	6	חתן	תתן
ס	7	דידו	ידידו
לב	6 מלכטה	יקראו	וקראו
לג	16	פי	פיו
לד	2 בסוף	אב"ד	אב"ד בעירות
"	18	התק	העתיק
מא	5	בעמיש	בעריש
"	22	גלולה	גדולה
"	28	שנס	שנה
מב	6	כעיר	בעיר
"	32	כאמר	כאמור
נ	14	לגמולת	לגמילות

